1303 .1
66

LATVIJAS SŪTŅA

p o l ī t i s k i e z i ņ o j u m i

par

P A D O M J U K R I E V I J U.

1303 1
66

Lat. Kult. vēsturiskā arhīva
Fonda № 34 e Apr. № 1
Arch. № 66

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1933.gada "19." maijā.

1

No 0.848.00.M/sl. 100/jjjb2

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 193 3.g. 1. aug.
Ien. № 5430 akt. № 5

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga politisko ziņojumu № 4.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

A. K v i e š a kungam,

Valsts Prezidentam,

Pilī.

III Rektora ziņojums par mācības spēku zinātnisko darbību un svarīgākiem notikumiem Universitātes dzīvē.

Pēc mirušo vārdu nolasīšanas —

Koris: „Integer vitae".

Goda doktoru vārdu nolasīšana.

Godalgotie studentu darbi.

Koris: „Nevis slinkojot un pūstot".

Temati nākamā gada studentu darbiem.

Koris: „Līdzīgi saulei" — J. Vītola.

2

POLITISKAIS ZIŅOJUMS No.4

Padomju Savienības ārpolitikais stāvoklis.

Padomju Savienības ārējo politiku patlaban noteic sekoši momenti: sarežģītās attiecības ar Japanu, resp. Mandžoukuo valsti, nesen radušais saasinātais stāvoklis ar Angliju un bailes no vācu nacionalsocialistu "austrumu politikas. Pa daļai šo apstakļu un arī neapšaubami grūtā iekšējā saimnieciskā stāvokļa dēļ PSR Savienības ārpolitiskā vadība pašlaik piegriež vislielāko vērību savu politisko un saimniecisko attiecību konsolidēšanai ar Rietumeiropas valstīm. Šeit atzīmējami daži fakti, kas apliecina šādu padomju politikas tendenci: vispirms ārkārtīga iecietība iepretīm hitleriskai Vācijai un jauni posmi attiecībās ar Franciju un Poliju. Nekad padomju preses tonis nav bijis tik mīlīgs iepretīm šīm valstīm. Raksturīga šaī ziņā ir arī apmaiņa ar Franciju militāriem atašejiem: par Francijas kara pārstāvi Maskavāa iecelts generalštaba pulkvedis Mendras, bet par padomju militāro atašeju Parīzē Vencovs, kuŗam 5.maijā aizbraucot uz savu jauno dienesta vietu Francijas vēstnieks grafs Dejean (kas 8.maijā iesniedzis savu atsaukšanas rakstu Kaļiņinam, dodot vietu pēcnācējam, līdzšinējam sūtnim Dublinā, Herriot tūvu stāvošam Alphand'am) sarīkoja lielisku franču-krievu suarēju. Padomju atbildīgie darbinieki izturās pastrīpoti laipni pret frančiem, - itkā ķircinot vāciešus. Franči atkal kopā ar poļiem izlieto vāciešu un krievu starpā radušos vēsumu, lai pēc iespējas uzlabotu savas attiecības, cerībā uz tālāku atsvešināšanos starp vāciešiem un krieviem. Uz pirmā maija svētkiem Maskavā bija iebraukuši vairāki poļu un franču žurnālisti, starp tiem arī oficiozās "Gazeta Polska" redaktors. Polijā patlaban viesojās liela padomju delegācija ar ārējās tirdzniecības vicekomisāru Bojevu priekšgalā, kuŗu Polijā jūsmīgi uzņēma. Delegācijai padomju presē piegriesta izcilus vērība: katru dienu itkā biļetenu veidā tiek publicēti ziņojumi par delegācijas uzturēšanos Polijāa Starp citu, ir atzīmēts, ka tā piedalījusies 3.maija svi-

Francija un Polija.

nībās, un ka Pilsudskis pieņēmis padomju sūtni speciālā audiencē. No otras puses, arī pieņemšanā pie poļu sūtņa Lukasiewicza Maskavāx, 3.maijā, ieradās padomju valdības un oficiālo aprindu pārstāvji, ar Ļitvinovu priekšgalā, sevišķi kuplā skaitā. Zīmīgi ir arī dati, kas patlaban raksturo Polijas-PSRS tirdzniecību. PSRS š.g. pirmajos 3 mēnešos iepirkusies Polijā preces kopsummā par 1.9 milj. zelta rubļu, izvedot uz Poliju tikai par 580.000. Par saimniecisku līgumu gan vēl runa neiet, un tāds, liekās, Polijai patlaban arī nav nemaz vajadzīgs, jo "privātais" SOVPOLTORGA līgums š.g. februārī pagarināts uz veseliem diviem gadiem, rodot pietiekošu bāzi saimnieciskai apgrozībai. - Ka attiecības ar Poliju un Franciju nodomāts joprojam uzlabot, par to liecina arī fakts, ka pēdējā laikā padomju noteicošās aprindās radusies doma par kādu dokumentu, pakta vai protokola veidā starp PSRS un tām viņas rietumu robežai pieguļošām valstīm, ar kurām noslēgti neuzbrukšanas līgumi: Somiju, Igauniju, Latviju, Poliju un arī Turciju. Šāds dokuments domāts neuzbrukšanas līgumu sistemas tālākai nostiprināšanai un tanī jau varētu fiksēt arī uzbrucēja jēdzienu, ņemot par pamatu Ļitvinova Ženevā iesniegto attiecīgo projektu. Zīmīgi, ka minēta Lietuva, formāli gan sakarā ar to, ka tā ar Krieviju faktiski nerobežo. Bet tādā kārtā apejams sāpīgais Viļņas jautāxjums, kas līdz šim tik lielā mērā kavējis Polijas un PSRS politisko attiecību izveidošanos. Atklāts paliktu vēl Besarabijas jautājums; tomēr, cik var nojaust, tad vesela rinda valstu skatītos ļoti labvēlīgi uz šī jautājuma nokārtošanu un labprāt redzētu Rumaniju pievienodamies minētam dokumentam.
Te minamas Francija, Polija un Mazās Antantes valstis, kuŗas jau nopietni domā par Padomju Savienības atzīšanu, galvenā kārtā sakarā ar Romā pacelto jautājumu par līgumu reviziju. Padomju Krievijai patlaban izdevīgi nostāties pret pastāvošo robežu reviziju: tas arī atspoguļojas Ļitvinova agresora precizējumā, kur ostentatīvi aizstāvēti pastaāvošie līgumi. Te acīmredzot nomanamas bažas sakarā ar nacionalsocialistu plāniem par Ukrainas atdalīšanu, - tamdēļ arī jau Turcija figurē Austrumeiropas pakta projektā. - Šaī ziņā kā Francijai,

5

tā arī Polijai ar Mazās Antantes valstīm ir pa ceļam ar Padomju Savienību. No ticamiem avotiem man zināms, ka jau šogad Čechoslovakija (Mazās Antantes vadošā valsts) taisās atzīt PSR Savienību. Par sūtni jau nozīmēts tagadējais padomnieks Vašingtonā Dr.Smetona. Kas zīmējas uz Rumaniju, tad arī šeit laikam ir izredzes uz stāvokļa konsolidēšanu iepretīm Padomju Savienībai, kuŗa labi zin, ka Besarabiju tai neredzēt. -

Anglija.

Itālija. Aprakstītā padomju ārpolitikas generālā līnijā ietelp jaumā vienošanās ar Italiju, kas nostiprina 1924.g. tirdzniecības līgumu un tam pievieno muitas konvenciju. Atjaunoti arī 1930/31.gg. kreditu nolīgumi, piekam Krievija mazliet piekāpusies, piekrītot kreditu ilguma samazināšanai no 24 līdz 18 mēnešiem, bet Italija generalizējusi vislielākās labvēlības principa piemērošanu padomju precēm, kuŗas tā priekšrocības līdzšim baudīja tikai pēc zināmas nomenklaturas. Padomju prese panākto vienošanos ar Italiju uzņēma triumfējoši, sevišķi iepretīm Anglijai un pasūtījumu ziņā arī iepretīm Vācijai, ar kuru tomēr arī panākts zinams modus vivendi.

Turcija.

Vācija. Neskatoties uz to, ka nacionālsocialistu valdība Vācijā nesaudzīgi turpina cīņu pret komunismu un marksismu vispār Vācijā, Padomju Savienības politiskās attiecības ar Vāciju palikušas ārēji korektas. Par ievērojamu soli pastāvošo asumu izlīdzināšanas virzienā jāuzskata 1931.gadā parakstītā protokola ratificēšana par 1926.g. Berlines līguma pagarināšanu. Kā zināms, Hitlers arī apsolījis padomju vēstniekam Hinčukam nekavēt PSRS organu saimniecisko darbību Vācijā. Arī DEROPa komisāram būšot pakļautas tikai personāllietas. Padomju preses itkā asā uzstāšanās pret komunistu un žīdu vajāšanu Vācijā ir vairāk domāta iekšējām vajadzībām. Tā nebūt neraksturo abu valstu faktiskās politiskās attiecības, kuŗu pamatā atrodas gluži citas intereses. Patiesībā Hitleriskā Vācijā vēl Rietumeiropā (un arī Amerikā) nav ieguvusi pilnīgas pilsoņa tiesības. Vācija patlaban faktsiski ātrodas tādā kā izolācijas stāvoklī, sevišķi pēc neizdevušās Romas brauciena un Mussolini pakta un "Anschlussa" iziršanas. Nedz Vācija, nedz arī Padomju Savienība tādos apstakļos nevēlas galīgi sabojāt savstarpējās attiecības. Ir nomanams, ka arī Padomju Krie-

Persija. Pavisam citādu ainu rāda attiecības ar Persiju, kas uzskatama par veco tradicionālo Anglijas un Krievijas sacensības lauku, un kur Krievija patlaban, liekāas, atkal vienu kauju zaudējusi, pēc līgsmas uzvaras sākumā. Izlīgdama ar Angliju, Persija noslēgusi ar Anglo-Persian Oil Cy. līgumu par plašu naftas lauku nodošanu angļu ekspluatācijā, iemaksājot Persijas valsts kasē zināmu summu. Tāpat arī Persija nodevusi dzelzceļu būves dāņu-zviedru kapitālistiem. Krievu preču ievedumus Persijā bremzē Persijas valsts monopolistiskās tendences ārējā tirdzniecībā, sitot krievus ar viņu pašu ieročiem; Persijas saimnieciskās aprindas noteikti nemierā ar pastāvošo tirdzniecības līgumu ar Padomju Savienību, kas gandrīz vai padarījusi Persiju par padomju koloniju. - Pēdējo triecienu krievu pozicijām Teheranā deva padomju politiskā eksponenta Persijā, galma ministra Timurtaša apcietināšana un sodīšana. Ārēji lūzumu raksturo padomju sūtņu maiņa: līdzšinējā Petrovska vietā, kas aiziet uz Vīni, nāk ārlietu komisariata uzticības vīrs Pastuchovs, kam nu jāglābj, kas glābjams. Ar zināmām bažām Padomju Savienība raugās arī uz politisko stāvokli Mongolijā, kuŗa sāk izrādīt jaunas politiskas simpatijas - pret Japanu.

Tālie Austrumi. Arī ķīnieši palikuši svārstīgi, gaidīdami no Japanas palīdzību pret savmāju komunistiem. - Pēc izlīguma ar Nankinas valdību, kas noticies sakarā ar Japanas un PSRS sacensību Mandžurijā, padomju valdība iecēlusi sūtni Ķīnā: Bogomolovs jau ieradies Nankinā, kur uzņemts gan laipni, bet ne visai jūsmīgi. No otras puses, jaunieradušamies Ķīnas sūtnim Maskavā Dr.Yenam (vienam no ievērojamākiem Ķīnas valstsvīriem, kas jau 1914.g. bija Ķīnas sūtnis Berlinē un vairāk kā gadu aizstāvēja Ķīnas intereses Tautu Savienībā, pēdējā laikā pret Japanu) tūdaļ pasniedza zīmīgu dāvanu: izlaida no internējuma ķīniešu generaļus, kas bija veduši cīņu pret japaņiem Mandžurijā, pirmā vietā pazīstamo Ma, un atļāva tiem izceļot uz ārzemēm. - Atzīmēju, ka Dr.Yen sarunā ar mani ar lielu atzinību izteicās par mūsu sūtni Feldmani un uzsvēra nepieciešamību radīt līguma bāzi Ķīnas un Latvijas attiecībām.- Galvenā grūtība ceļā uz Padomju Savienības attiecību nokārtošanu ar Ķīnu ir jaunās Mandžukuo valsts faktiskā atzīšana no krievu puses.

Japanas veiklā diplomatija šim nolūkam pratusi izmantot pilnīgi nenozīmīgas domstarpības starp krievu un ķīniešu pārvaldēm uz austrumķīnas dzelzceļa par vagonu pāriešanu tiešā satiskmē uz padomju teritoriju, lai šīs domstarpības uzpūstu un radītu diplomatisku sarakstīšanos starp padomju generalkonsulu Harbinā un krievu viceprezidentu austrumķīnas dzelzceļa pārvaldē no vienas un Mandžoukuo diplomatsikā agenta un austrumķīnas dzelzceļu prezidenta-ķīnieša no otras puses, līdz ar ko uzsākti faktiskie diplomatiskie sakari starp PSRS un Mandžoukuo, un japaniem dota iespēja savu nolūku izvešanai Mandžurijā pagaidam pilnīgi slēpties aiz Mandžoukuo valdības muguras: nav protams nekāds noslēpums, ka aiz visiem Mandžurijas valdības soļiem iepretīm ~~ķxpaxaī~~ PSRS-bai (un arī citiem) stāv tikai Japana. Padomju Savienība pielaidusi uz savas teritorijas - Blagoveščenskā pie Amura - Mandžoukuo agentu, kas nesen, noraugoties no sava balkona 1.maija parādē, ticis no OGPU agentiem apcietināts un izkratīts. Uz attiecīgu asu protestu agents tomēr atsvabināts un viņam apstiprinātas diplomatiskās neaizkaramības tiesības. Visumā jāsaka, ka PSRS attiecības ar Japanu būs neskaidras un asas, iekams Krievija nebūs apmierinājusies ar Japanas radīto stāvokli Mandžurijā un visām viņa tālu ejošām sekām.

Amerika. Tālo austrumu lietās lielu ievērību pelna jautājums par PSRS atzīšanu no Amerikas Savienotām Valstīm, kuŗai tūvojoties varbūt sagaidami preventīvi soļi no Japanas puses. Tomēr pagaidam jāsaka, ka Amerika savā politikā austrumos un sevišķi attiecībā uz PSRS pieturēsies pie tradicionālās solidaritātes ar Angliju. Tamdēļ arī atzīšana nav tik drīz sagaidāma. Dažādām preses baumām par itkā notiekošiem atzīšanas priekšdarbiem (agentu un studiju kommisiju sūtīšanu uz PSRS u.t.t.), kā mani informāja personas, kam sakari ar Vašingtonu, pagaidam nav pamata. -

Noslēdzot pārskatu par PSRS lielo politiku, interesanti atzīmēt, kādā veidā Padomju Savienība tagad tapusi par līgumu, resp. robežu revizijas pretinieci. Šis jautājums ir ticis diskutēts Maskavas diplomatiskās aprindās sakarā ar apgalvojumu, ka Macdonalds Romā esot izteicies kategoriski pret robežu reviziju un par šādu uzskatu vienojies ar Italiju un

12.maijā Litvinovs sarunā ar TASS'u apstiprina faktu par nodomu pārdot Austrumķīnas dzelzceļu un noraida Dr. Jen'a iebildumus-jo Nankina jau kopš 18 mēnešiem neväldot par šo dzelzceļu.

Franciju. Vācijas paceltais robežu revizijas jautājums sakarā ar hitleriešu plāniem par federālās Lietuvas-Baltkrievijas republikas nodibināšanu uz PSRS rēķina un par poļu koridora kompensāciju ar daļu notagadējās Padomju Ukrainas sācis interesēt padomju politiķus gluži citādā ziņā, nekā tas bija agrāk. Šis apstāklis noteicoši iespaido tagadējo Padomju Savienības izturēšanos pret Mazās Antantes valstīm, itsevišķi Čechoslovakiju un Mazās Antantes politikas ideologijas nesēju Benešu. Tas vērā ņemams arī spriežot par Vācijas izredzēm sasniegt savus politiskos mērķus robežu revizijas ziņā.

Papildinot stāvokļa novērtējumu Tālajos austrumos, atzīmējams pēdējais fakts, kas zīmīgā kārtā ilustrē augstāk aprādīto: 9.maijā Ķīnas vēstnieks iesniedzis ārlietu komisariatā protesta notu par to, ka Padomju Savienība esot uzsākusi sarunas ar Japanu par Austrumķīnas dzelzceļa stāvokļa nokārtošanu, resp. Krievijas tiesību cedēšanu Japanai, nesazinoties ar galveno kontrahentu - Ķīnu.

Baltijas valstis. LATVIJA.

Piegriežoties atsevišķi Padomju Savienības attiecībām ar Baltijas valstīm, irjāsaka, ka no tām pašlaik visvairāk iegūst Somija, kuŗas tirdzniecība ar krieviem turpina teicami attīstīties. Tas tikai liecina par padomju tradicionālo politiku - nepielaist attiecību ilgstošu konsolidāciju ar kādu vienu Baltijas valsti. Ja Latvija vēl nesen stāvējusi pirmā vietā, tad tā tagad pamazām noslīd uz otro, varbūt pat trešo. Šo attīstību, starp citu, raksturo arī krievu linu eksporta bāzes pārcelšana no Rīgas uz Tallinnu. Visumā jāuzsver, ka pašreizējā posmā padomju valdība piegriež centrālajām Baltijās valstīm politiskā ziņā daudz mazāk vērības nekā agrāk, kad Baltijas valstis bija itkā durvis uz Eiropas politiku. Jākonstatē tālāk, ka arī saimnieciskā ziņā Baltijas valstu nozīme priekš Krievijas nav pārspīlējama. No Latvijas, Igaunijas un Lietuvas kopā ņemot krievi šī gada pirmajos 3 mēnešos ieveduši tikai nedaudz pāri par pusi no tā, ko iepirkušies, piemēram, vienā pat Somijā, un tikai ceturto daļu no sava importa no Polijas. No Baltijas (un vispār no padomju rietumu robežai piegulošām) valstīm tikai Igaunijai ir tirdzniecības līgums ar PSRS, un tomēr krievi ieveduši no Igaunijas tekošā gada pirmos 3 mēnešos tikai par 91.000 zelta rubļu (no Latvijas par 56.000). Arī krievu eksporta novērto-

šanas ziņā krievu acīs Baltijas valstis neuzrāda sevišķas spējas. Latvija, Igaunija un Lietuva kopā tekošā gada pirmos 3 mēnešos uzņēmušas kreivu preces tikai par ap. 700.000 zelta rbļ. - Šie apstakļi rāda, ka mums ar Padomju Krieviju, kā drošu un stabilu saimnieciskū aizmuguri nav ko rēķināties, pat tranzita ziņā nē, ievērojot kreivu tendenci izkopt transitu caur pašu ostām un pašu dzelzceļiem (caur Ļeningradu, Arhangelsku un Murmansku), kurp viņi pārvadājumus var izdarīt tiklab kā par velti un, galvenais, neaiztiekot dārgo valutu. - Visvisumā attiecības ar centrālajām Baltijas valstīm jāuzskata par korektām no krievu puses, bet bez kādas sevišķas stimulācijas: tās pat būtu atzīmējamas par vienaldzīgām.

Arī līgumsarunās ar Latviju pēdējā laikā nekas nav sevišķi grozījies, pēc krievu paziņojuma, ka viņi vairs neuztur spēkā kondicionāli, ad referendum, solītos priekšlikumus, aizbildinoties ar saimnieciskām grūtībām, valutas trūkumu u.t.t. oficiāli ganmēdz apgalvot, ka vēlās ar mums līgumu, bet gaida mūsu iniciatīvi, pie kam jau iepriekš brīdina no kādām sevišķām cerībām. Ir zinams, ka krievi pēdējā laikā importā gandrīz vienīgi ražošanas līdzekļus. Lauksaimniecības ražojumus vispār viņi vairs neieved, izņemot vienīgi dažkārt labību (no Kanadas) augstvērtīgas preces nelielos daudzumos Torgsina vajadzībām. Vairākkārt nācies dzirdēt no atbildīgu darbinieku puses, ka viņi faktiski gandrīz neko nevarot pie mums nopirkt no tām precēm, kas viņiem vajadzīgas. Politiskās attiecības korektas, šad un tad gan parādās presē mazi gabaliņi, gan sakarā ar 1. maija svētkiem, gan komunistu vajāšanām no "fašistu"puses, bet lielas intereses, kā redzams, patlaban nav.

Kominterns. Zīmējoties uz III.Internacionāles (Kominterna) darbību, ir uzsverams, ka pēdējā laika notikumi devuši tai visai sāpīgus triecienus. Kominterna darbību patlaban nevaram uzskatīt par padomju ārpolitikas galveno noteicēju. Arī angļu inženieru process šeit darījis savējo: process uzskatams par neveiksmi, jo ar viņu panākts tieši pretējais no tā, kam viņš bija domāts. Nekādu sajūsmu vai komunistiska patriotisma uzliesmojumu tas nav radījis. Arī iepretīm Vācijai Kominternam pagaidam nācies kapitulēt, kautgan krievu aprindām šeit ir

ļpatnējas domas, kuras zīmīgi izteicis pazīstamais publicists Radeks: Hitlerisms ir "der Eisbrecher der kommunistischen Revolution in Deutschland". Hitlerisms sagraušot vācu socialdemokratiju un dabīgi novedīs visu strādniecību pie komunistu partijas. Ar tiem 4-5 miljoniem komunistu, kas bijuši Vācijā pirms Hitlera nākšanas pie varas, apvērsums neesot bijis iespējams. Bet pēc kādiem 5 gadiem, Hitlers būšot izbankrotējis, un tādi Vācijā jau būšot kādi 15 miljoni komunistu, ar kuŗiem tad varēšot uzsākt revolūciju. Baltijas valstis, saskaņā ar šādiem uzskatiem, pagaidam nekādu lomu Kominterna politikā neļspēlējot: iestājoties apvērsumam Vācijā, mazās valstis starp abām sarkanām dzirnēm tik un tā būšot spiestas pievērsties komunismam. Implicite atzīts, ka Latsekcijas un citu tamlīdzīgu organizāciju politika Baltijas valstīs cietusi fiasko un izrādījusies par fantaziju.

Iekšējais stāvoklis.

Atstājot, tā tad, pasaules revolucijas likteni citkārt tik bārgi nosodītam "samotekam", jeb, kā šo vārdu tulko "Komunaru Cīņa" - "pašplūsmei", PSRS valdība rezoluti samazinājusi arī līdzekļus ārzemju komunistiskās kustības atbalstīšanai un piegriezusies tīri realai ārpolitikai, kam cēloņi, kā jau teikts sākumā, meklējami nevis neizdevīgā ārpolitiskā situācijā vien, bet arī padomju iekšējā saimnieciskā stāvoklī, kuŗa nopietnība izpaužas arī padomju valdības iekšējā politikā. Tā saucamais padomju lielniecisms ir jau pa lielākai daļai pazaudējis savu ~~ie~~ pirmatnējo kodolu. Padomju Savienībā valda komunistu partijas administrācija, ar pilnīgi realiem, valsts saimnieciskās stiprināšanas mērķiem, kuŗiem vairs nav nekā kopēja ar agrāko gadu komunistiskās revolucijas plašiem idealiem. Iedzīvotāju dažādo brīvību pilnīga ierobežošana iet līdztekus "padomju" (sovetu) sistemas faktiskai likvidācijai. Par sovetiem Krievijā neviens vairs nerunā. Arī 1.maijā, lielākos starptautiskos sarkanos svētkos, cildināta tikai valsts saimnieciska un politiska konsolidācija un bruņoto spēku pieaugums. Militārā parāde Maskavā pirmā maijā ne ar ko neatšķirās no kuras katras lielvalsts tamlīdzīgas demonstrācijas. Daudzinātās "politiskās nodaļas" sovhozos un mašinu-traktoru stacijās (kolhoziem), strādā faktiski ne politiski-revolucionāram mērķim, bet ļoti konkretā un reālā virzienā -

lai visiem līdzekļiem paceltu zemes un cilvēku ražotspējas, draudošās bada katastrofas novēršanai. Pelēkās masās vairāk nekā jebkad vērgu važās strāda nevis pašu labklājībai, bet saimnieka - v a l s t s - varai un saimnieciskam spēkam. "Internacionāle", kas 1.maijā gan tāpat kā ikgadus atskanēja visā Krievijā, te zaudējusi savu saturu. Uz dienas kārtības ir pasu izsniegšana, nodevu vākšana, strādnieku un zemnieku kustības brīvības ierobežošana, piekaļot viņus pie darba rīkiem, taupība, iekšējie aizņēmumi, dārdzības apkarošana, transporta jautājumi, izglītības problema (atkal ievesti eksameni skolās, latiņu valoda, atjaunota fakultātu sistema u.t.t.), uzņēmumu racionalizēšana, nesaudzīga štatu samazināšana, lieko pilsētas iedzīvotāju atgriešana uz laukiem, partijas tīrīšana (arī no maz apzinīgiem un nepietiekoši izglītotiem strādniekiem!), visādu nebūšanu apkarošana u.t.t. u.t.t. - Kā redzams, ļoti reali uzdevumi, kā kurai katrai valsts varai. Padomju Savienība ir pēc būtības līdzīga kuŗai katrai citai stipra režima valstij. Grūtākais uzdevums ir tomēr saimnieciskā konsolidēšana; kā Kaļinins izteicies: mazāk rakstīt un sprieduļot par zirga barošanu, bet gādāt zirgam barību! Tas pats būtu sakams par cilvēku - citādi draud pilnīgs bads. Grūti te paregot lielus panākumus, jo visai sistemai trūks pamata - stimula, kas ir privātā īpašuma princips. Pie šī stimula pamazām mēģina atgriesties, kur tas neizbēgams: vispirms piešķirot kolhozu zemniekiem tiesības uz individualu gabaliņu zemes un tādu pat lopiņu.

Krievu tauta ir gļēva un pieticīga. Nav nekādu zīmju par īstu aktīvu nemieru - kauču tanī pašā sarkanajā armijā, kas sastādas no zemnieku dēliem. Krievu zemnieks paklausīgi iegāja kolhozā un tur tagad strādā zem jaunā "starasta" - brigadiera-komunista pātagas. Pusbadā novārdzis, viņš grīļodamies kustās sava lauku darbā. Novārgušie ļaudis nav vairs nekādi pretinieki. Arī rūpnicu strādnieki dzīvo pusbadā; tagad arī viņi piesaistīti pie attiecīgās fabrikas un padoti saviem brigadieriem-komunistiem. Dažādo iestāžu darbinieki vēl dzīvo labāk, bet arī tie ir pilnīgi terorizēti. Pārpalikušiem "ļišenciem" un citiem liekiem ļaudīm atliek tikai izmiršana. Labi klājās jaunai komunistu aristokratijai, partijas birokratiem, sarkaniem komandieriem, valsts saimniecisko iestāžu vadītājiem, valsts augstākiem darbiniekiem

- vispār komunistiem (t.i. partijas locekļiem). Šai aristokratijai tagad noteikts numerus clausus - turpmāk nebūs vairāk par 2 miljoniem: pilnīgi pietiekošs skaits, lai joprojam paturētu Krieviju savā varā. No šiem 2 miljoniem pēc tautības krievi būs tikai kādi 200 - 300 tūkstoši. Padomju Savienības saimnieciskais stāvoklis turpina pasliktināties, bet tādā pat mērā top stingrāks iekšējais režims. -

Aprakstīto iekšējo grūtību dēļ Padomju Savienība pašlaik gan ir pilnīgi nespējīga vest karu. Un - ir te vēl bailes no sarkanā Bonaparta. Nav nekāds noslēpums, ka tauta karu gaida, un cer uz to, ka kāda sveša vara padomju valsti sagrautu, ja arī par upuru kristu Krievijas teritoriālā vienība. Arī Hitlera nākšana pie varas un komunistu vajāšana Vācijā, par ko daudz rakstījusi padomju prese, izsaukušas tādu kā ļaunu prieku. Ienīst, bet baidās, - un neso savu pēdējo kādreiz iekrāto zelta gabaliņu uz Torgsinu ikdienišķai maizei.

Padomju valstij tomēr vēl ir tik lielas rezerves, ka viņa vēl ilgi var vilkt dzīvību patlabanējos, kautgan krievu zemnieka dabai pretīgos apstākļos. Jau nosvinētas dažādas 15 gadu jubilejas. Nosvinēs vēl 25 gadus, un tāpat komunistu partijas aristokrati saņems reskriptus un ordeņus, bet tautas masai diktēs jaunus spaidus ...

Maskavā, 1933.g. maijā.

(Dr.Alfr.Bīlmanis)
Sūtnis PSR Savienībā.

14

Rigā, 1933.gada "2." oktobrī.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Konfidenciāli.

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 1933 g. 1. nov.
Ien. № 5693 akt. № 5

№ 0.848.00.M.sl. 353/22160.

Pie akt. I. 11.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga PSR Savienības politisko pārskatu uz 1933.gada septembri.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

J. Valters.

gsti godājamam

A. K v i e š a kungam,

Valsts Prezidentam,

P i l ī.

PSR Savienības politiskais pārskats

uz 1933.g. septembri.

I. Iekšējā politika.

Kritiskais stāvoklis, kas patlaban valda gandrīz visās PSRS saimnieciskās nozarēs, un kuru padomju valdība, bez šaubām, pati novērtē ļoti nopietni, to pamudinājis spert tekošā gadā visenergiskakos soļus savu spēku koncentrēšanai. Akcijai jānotiek divos virzienos: tīri saimnieciskajā un politiskajā. Ir vilušies visi, kas patlabanējo Staļina politiku novērtēja kā "*neoņepu*", t.i. kā grožu palaišanu un lielākas brīvības piešķiršanu individuālai, itseviški zemnieku saimniecībai. Notiek taisni pretējais: tur,kur tautas saimniecībā vēl nav pilnīgi pārņemta no valsts, pārņemšanas process tiek tālāk forsēts, ar gala mērķi panākt stāvokli, kurā visi zemes un tautas ražošanas spēki atrastos valsts rokās, bet pati tauta galīgi nonāktu algotu strādnieku stāvoklī ar ļoti ierobežotām tiesībām.

Partijas un valsts aparāta "tīrīšana".

Lai tālāk sagatavotu valsts un partijas aparātu šādiem paplašinātiem uzdevumiem un nodrošinātu viņa pilnīgo pakļāvību valsts augstākai vadībai, kopš tekošā gada sākuma tiek izvesta partijas "tīrīšana" (čistka), no kuras nav izslēgta pat armija. Čistkai ir divejāds mērķis: gādāt, lai partijā paliktu tikai politiski pilnīgi uzticami elementi, un lai partijas locekli tiešām būtu derīgi praktiskam politiskam un saimnieciskam darbam, izstumjot netikvien politiski neuzticamos (opozicionārus), bet arī nepietiekoši izglītotos un vispār mazvērtīgos. Atlikums tad tiešām sastādītu īstu dienesta aristokratiju, kura ieņēmot visas atbildīgās vietas valsts politiskā un saimnieciskā aparātā, nodrošinātu vadības direktīvu absolūto un noteikto izpildīšanu, sākot no centrālām valdības iestādēm un saimnieciskām organizācijām līdz pēdējam kolhozam.

Valsts vadībai partijas rindās patlaban nākās cīnīties netikvien ar opozicijas garu, netikvien ar darbinieku izklaidību un nepietiekošo kvalifikāciju, bet arī ar zinamu pasivitāti un nogurumu, kas iestājušies sakarā ar piecgades un kolek-

tivizācijas saimnieciskām neveiksmēm. Šeit pirmā vietā minams stāvoklis lauksaimniecībā un ar tosakarā stāvošais pārtikas trūkums, kas nekad vēl PSR Savienībā nav bijis tik asi sajūtams kā patlaban.

Kā zināms, kolektivizācija nav izvesta vienmērīgi visā valstī, kas izskaidrojams pa daļai ar atsevišķo apgabalu dažādo apdzīvotību un politisko nozīmi, pa daļai ar valdības tendenci sagrābt savās rokās zemkopību vispirms t.s."maizes klētis", kuras ar savu labību apgādā lielos rūpniecības centrus un pilsētu iedzīvotājus. Tā ir radies stāvoklis, ka Ukrainā, Ziemeļkaukazā, Pievolgā u.c. 80-100% no zemes platības atrodās kolhozu un sovhozu rokās, bet Ziemeļos (izņēmot Kareliju un pierobežas apgabalus, kas kolektivizēti aiz politiskiem iemesliem) un Austrumsibirijā šīs % ir daudz zemāks (30-60%). Raksturīgi nu,ka pārtikas trūkuma asums pieaug proporcionāli ar kolektivizācijas procentu, neatkarīgi no starpībām zemes ražigumā, kas pierāda, ka patlabanējais bads dienvidos ir izskaidrojams vispirmā kārtā ar kolektivizāciju, kura izārdījusi zemnieku ražotspējas.

Bads.

Stāvoklis, kuru var nosaukt par badu valda Ukrainē, Ziemeļkaukazā, pie Volgas, pa daļai Centrālā melnzemes apgabalā, un nomadu apdzīvotās stepēs krievu Vidusāzijā. Bet arī tur no pilnīgā bada paglābti(bez,protams,kareivjiem)-strādnieki, ierēdņi un vispār tie, kuri saņem algas un uztura rācijas no valsts. Kā zināms,zemnieki - neatkarīgi no tam, vai viņi sastāv kolhozos vai ne - kopā ar "lišenciem" u.c.pieskaitami tām iedzīvotāju kategorijām, kuras no valsts neko nesaņem, bet kurām tikai jādod. Viss, kas viņiem dzīvei vajadzīgs, viņiem, ja tas pašu saimniecībā nav atrodams (kā tas bieži tagad notiek pat ar maizi), jāpērk par augstām, valsts organu "brīvi" noteiktām cenām, kāmēr savi ražojumi tiem jānodod par ārkārtīgi zemām,t.s.normalizētām spaidu cenām. Daudzinātā"cenu šķiru" parādība te novērojama spilgtāk, nekā jebkur. Seviški pirmājos 3 minētos apgabalos mirstība no bada ir ārkārtīgi liela; nekādi skaitļu aprēķini nav iespējami, bet droši vien jau miruši bada nāvē jau vairāki miljoni, un tikpat daudz tiem var sekot

līdz nākošā gada vasarai. Izmirst veselas sādžas; milzīgos apmēros zemnieki bēg uz pilsētām, atstājot visu mantu un nostaigājot kājām simtiem kilometru. Daudzi krīt ceļā; Ziemeļkaukazā lauku komsomola nodaļas sastādījuši seviškas brigades līķu novākšanai no ceļiem. Apstiprinājās arī šaušmu ziņas par cilvēku ēšanu Staļingradā, Armavirā, Kijevā u.c. Valsts šīs barbariskās parādības mēģina gan apkarot(dzirdēts arī par cilvēku ēdēju prāvām),bet bez seviškiem panākumiem. Patlaban iestājies zinams sezonas rakstura atvieglojums, pateicotie sēnēm un dārzu augļiem (kur tādi ir). Bet ziema un pavasaris draud ar katastrofu, kuras novēršanai, pēc dažu šejienes novērotāju domām, padomju valdībai nāksies iepirkt lielāku daudzumu labības ārzemēs.

Maizes trūkuma pamati meklējami zemā (absolūti ņemot) ražā, kas izskaidrojama zemes nekārtīgo apstrādāšanu kolhozos un iņventāra trūkumu. Šogad visur tur,kur zeme apstrādāta kārtīgi un laukos nav bijušas ielaistas nezāles, labība augusi ļoti labi; bet arī tur posts atkal sācies ar iestājušos slapjo laiku, kas izsaucis milzīgus zaudējumus pie ražas novākšanas, kulšanas un nogādāšanas līdz elevatoriem. Kopā ņemot, arī šogad faktiskā raža paliek tālu zem normālā līmeņa un vismaz pārtikas stāvokļa atvieglošana nav gaidama.

Daudz vieglāks ir stāvoklis pārējās PSR Savienības daļās, kas nozīmē tikdaudz, ka zemnieki šā-tā iztiek pusbadā. T.s."ļepešku" ēšana ir viscaur izplatīta: sakapā zāli un lapas, piejauc (ja ir) nedaudz miltu vai arī saulespuķu eļļu un izcep nelielas kūkas, no kurām pārtiek veselus mēnešus.

Visumā jākonstatē, ka zemnieki Krievijā dzīvo drūmākā, pelekākā nabadzībā; nabadzībā, kuru nekur Eiropā vai vispār pasaulē (izņemot varbūt Ķīnu) nav nemaz iespējams iedomāties.

Valsts labības avoti.

Savām vajadzībām valsts labību smeļās no 3 avotiem 1) sovhoziem, 2)vispārējām naturālnodevām no kolhozniekiem un viensētniekiem, 3)speciālām naturālnodevām, galvenām kārtām par zemes apstrādāšanu ar t.s.mašinu-traktoru staciju inventāru un par malšanu (garņeca).- Valsts muižu (sovhozu) raža skaitās visa ka valsts īpašums, bez jebkādiem atvilkumiem.

Zemnieku piegādājamā labība, kuru agrāk savāca t.s.kontraktācijas ceļā, noslēdzot iepriekšeju spaidu līgumu starp zemnieku(vai kolhozu) un sagādes iestādi, tagad nāk valsts rokās kā naturālnodeva noteiktos termiņos un absolūtos daudzumos.no hektara, neatkarīgi no ražas vai viņas novākšanas laika (1933. g. "13" VIII.un "11" jūlija dekreti). Kā- nodevas tiek arī piedzīti maksājumi MTS un dzirnavām. Inventāra trūkuma dēļ kolhoziem vairs nav iespējams apstrādāt savu zemi pašu spēkiem, kamdēļ tie pilnīgi atkarīgi no valsts mašīnām. Mašīnu-traktoru stacijas tagad, pēc lauku politisko nodaļu nodibināšanas ar sēdēkļiem sovhozos un MTS, ir kļuvuši arī par lauku politiskiem centriem, kuru priekšgalā atrodās partijas zieds, rūpīgi izlasīti un norūdīti komunisti ar lielu cīņas stažu. Viņi strādā, kur tas vajadzīgs, ar ieročiem rokās un kļuvuši par īs tiem vērgu dīdītājiem, kuru tiklab ka absolūtā varā nodoti visi attiecīgo iecirkņu zemnieki. Ar lauku apstrādāšanu un ražas nodošanu valstij pēc noteiktām normām zemnieka uzdevums ir izpildīts. Kur viņš pēc tam paliek, un vai viņam atlicis ikdienišķais maizes riecions, - par to valstij rūpēties patlaban nav laika.

Dzīvā inventara trūkums uz laukiem, sakarā ar lopu izmiršanu un apkaušanu, kas novedis pie tā, ka plašos apvidos tikai reti kāda zemniēka individuālā rīcībā atradīsies kaut viena govs, itkā pamudinājis padomju valdību izdot dekretu, ar kuŗu katrs zemnieks var iegādāties telēnu 7-8 mēnešu vecumā. Šim nolūkam valsts atvēlējusi kreditu 35 milj.rubļu apmērā. Zemniekam šis dekrets ir šaubīga dāvana: taču viņš nozīmē, ka jāpērk un jāuztur lops, kuŗu varēs izlietot tikai pēc divi gadiem, - bet barības varbūt pašam saimniekam nepietiek. Telēnu pārdot vai nokaut nav brīvi. Kautgan lietai PSRS piešķir lielu nozīmi (dekretu parakstījis pats Stalins), tomēr jāsaka, ka vismaz pagaidam viņš zemniekam uzliek tikai jaunu klaušu; un liekas, ka šeit atkal tiek atņemta manta tam, kam viņa ir, nepielaižot kapitala uzkrāšanos zemniecībā pat lopu veidā.

Transports. Labības ceļā uz paterētāju - strādnieku, pilsētu iedzī-

votāju un sarkanarmieti - tekošā mēnesī iestājušies nopietni sastrēgumi. Lieta tā, ka dzelzceļu transports nav piemērots pastiprinātām prasībām, ievērojot, ka ar sevišķu dekretu šogad noteikti īsi termiņi labības savākšanai un nogādāšanai līdz centrālām noliktavām. Nerunājot nemaz par transporta ārkārtīgi nolaisto stāvokli, arī ar normalu ritošu materialu nevarētu laikā izvadāt stacijās saplūstošos daudzumus. Simtiem tūkstošu tonnu labība patlaban guļ stacijās zem klajas debess, lietū un negaisā, pūst un "zūd". Šī paradība pieņēmusi tik draudošus apmērus, ka jau tūvākā laikā nāksies spert drakoniskus soļus. Š.g. 17.IX. dekrets par Kurskas un Jekaterinas dzelzceļiem ir šo soļu ievads.

Šaī sakarībā ir jāatzīmē, ka analogiski politnodaļu nodibināšanai uz laukiem, tādas pat iestādes, ar līdzīgām, mazliet šaurākām funkcijām tagad nodibinātas arī satiksmes resorā (š.g. 9.julija dekrets). Bet kāmēr lauku politiskās nodaļas visas līdzīgi padotas partijas centralkomitējai, šīs nodaļas transportā veido veselu hierarchiju, ar satiksmes komisariata politpārvaldes priekšnieku priekšgalā. Par jaunieveduma panākumiem spriest vēl pāragri; viņa nozīme apgaismota šī ziņojuma iekšpolitiskās daļas beigās. Stāvoklis transportā līdz pat tekošam momentam palicis pilnīgi neapmierinošs, ritošā materiala sastāvs neatlaidīgi pasliktinājies un pārvadātie daudzumi arvien vairāk palikuši atpakaļ aiz valsts saimniecības prasībām.

Rūpniecība. Pa vecam padomju industrializācijas dievinam tiek ziedots viss; tomēr rūpniecības stāvoklis, salīdzinot ar pag. gadu, nav sevišķi grozījies. Daudzmaz ievērojamu pieaugumu uzrāda tikai smagā metalrūpniecība, kuras rīcībā tagad nonākušas dažas jaunas fabrikas un domeņu krāsnis. Ogļrūpniecība pēc pārciestās krīzes š.g. aprila-junija mēnešos atkal sasniegusi pag. gada augstāko (bet tomēr zem normālā) līmeni ar apm. 140 000 t dienā Donbasā, kur programa izpildīta par apm. 93%. Procents par visiem šinī gadā notecejušiem mēnešiem un citos baseinos ir daudz zemāks. - Pārējās rūpniecības nozares visumā

20

neskatoties uz milzīgiem jaunieguldītiem līdzekļiem un pielietotām, pa daļai tiešam heroiskām pūlēm, varējušas tikai notūrēties apmēram uz pagājušā gada līmeņa. Tas ir nospiedošs atzinums, ja ievēro, kādus upurus ir nesusi krievu tauta pēdējo gadu laikā, un kādā stāvoklī zeme ar šiem upuriem ir novesta. - Joprojam visā plašā Krievijā rēgojas tūkstošiem iesāktu rūpniecības celtņu, pie kuŗām darbi ir pagaidam atlikti. Joprojam bez iespējas izlietot šo milzīgo energijas avotu stāv dīkā jaunā Dņepra spēkstacija, atrapes lomā propagandas vajadzībām svinību gadījumos, delegāciju un prominentu ārzemnieku acīm. Nav arī pārvarēti pastāvīgie darba traucējumi amerikaņu "gigantos". Bet joprojam Ļeningradas "Krasnyj Putilovecs" traktoru cechs strādā tikai militārām vajadzībām. Zīmīgi pie tam, ka presē jau kopš ilgāka laika tiek veltīts daudz mazāk vietas rūpniecības sasniegumiem, nekā agrāk. Arī tas liek domāt, ka izšķērdīgās propagandistikas laikmets PSRS industrializācijā ir izbeidzies kopā ar pirmo piecgades plānu, un ka valsts vadība šaī laukā pilnīgi piegriežas daudzinātās "osvojenijes" darbam, kas padomju apstākļos prasa neatlaidību un klusu zobu sakošanu, bet ne skaļas frāzes un maldinošus, nelietišķus ziņojumus.

Darbs. Arī strādnieku stāvoklis fabrikās joprojam neapskaužams. Tie dzīvo pēlēkā trūkumā, kautgan valsts rūpes viņiem veltītas pavisam citādos apmēros, nekā pamestiem zemniekiem. Zināmā izņēmuma stāvoklī vēl atrodas paraugrūpnicu strādnieki lielās pilsētās, kas labāk apgādāti ar dzīvokļiem, ēdnicām u.t.l., pat nesalīdzinami labāk, nekā plašā masa. Tomēr arī viņu kopdzīvēs, "fabrikās-virtuvēs", ēdnicās valda telpu trūkums, pa daļai šausmīga netīrība, slimības. - Arī strādnieki palikuši par vērgiem, kuru eksistences tiesības pamatojas vienīgi uz valsts labā veikto darbu. Līdzekļi, kas tagad tiek pielietoti cīņā pret"proguļškičikiem", "lodyriem" u.c., bieži vien atstājot nelaimīgos bada nāvei, to spilgti pierāda. Agrākie slēgtie kooperatīvi strādnieku apgādei atvietoti ar t.s. "ORSiem", fabriku administrāciju apgādes nodaļām. Tagad strādnieks, kas atlaists no fabrikas, no tās pašas dienas zaudē iespēju pirkt maizi citādi nekā par augstām brīvā tir-

gus cenām, kas iespējams tikai tad, ja viņam ir kādi ietaupījumi(un pie tādiem strādnieks PSR Savienībā tikt visumā gan nevar). Ievērojot vēl, ka atlaistu "proguļščiku" var pieņemt darbā pēc 6 mēnešiem, nav grūti iedomāties viņa likteni uz ielas vai ceļmalā- jo arī savs dzīvoklis, ja tas viņam dots no fabrīkas, viņam jāzaudē.

Valsts aparāta identificēšanos ar strādnieku sabiedrisko organizāciju tālāk veicinājusi PSRS Darba komisariata apvienošana Arodbiedrību Centrālpadomi(VCSPS) (1933.g. " " dekrets). Oficiāli lietu nostāda tā, itkā iestājoties strādnieku organizācijas "pilngadībai" valsts darba pārvaldes vajadzība esot atkritusi un attiecīgie jautājumi varot pāriet pašu strādnieku tiešā kārtošanā. Faktiski noticis taisni pretējais. Pie tam jāatzīmē, ka arodbiedrības uz vietām turpina pastāvēt, un direktīvas viņas saņems ne vairs no valsts, bet tikai no"saviem pašu" cilvēkiem. Līdz ar to, valdība patur sev plašas manevrēšanas tiesības, atstājot viņai nepatikāmās lietas "pašu dzīr strādnieku" kārtošanai un izlemšanai". Ar to sūtniecībai nācās iepazīties Ļeņingradas streika gadījumā, kad ārlietu komisariats aizrādīja, ka "darba aizsārdzības jautājumi/piekritot pašām arodbiedrībām" un valsts tur iejaukties nevarot (sk.zemāk). Itseviški "pašu strādnieku" pārziņā pārgājis viss sociālās apdrošināšanas aparāts.-

Valdība. Administracija. Pēdējā pusgadā pārmaiņas valdības sastavā nav notikušas, izņēmot dažas maznozīmīgas pārgrozības tautkomisaru vietnieku (palīgu) skaitā. Turpretīm atzīmējams, ka nodibināts jauns, PSR Savienības virsprokurora amats, kuru ieņēmis Staļinam tuvu stāvošais Akulovs, kam starp citu uzdots atbrīvot cietumus no liekiem elementiem. Viņa stāvoklis to izceļ tālu pāri federālo republiku prokuroriem jau tamdēļ vien, ka viņš ir vienīgā tieslietu amatpersona Vissavienības valdībā; kā zinams, PSRS tieslietu komisariata nav, bet pastāv vienīgi federālo republiku tieslietu komisariati. Līdztekus Akulova iecelšanai OGPU vara jūtami ierobežota, pa daļai dabīgi ar politisko nodaļu nodibināšanu uz laukiem, kur tās pārņemušas lielu daļu no OGPU fumkcijām, izņēmot tīri eksekūtīvās. Cik

zinams, sakarā ar Vickers'a inženieru prāvu, kuru pārsteidzīgā kārtā inscenēja OGPU pacēlies jautājums par OGPU pārāk dedzīgo un patstāvīgo darbību, kas bieži vien sagādājusi lielas nepatikšanas pašai valdībai. Ir tiesa,ka cīņa pret "vredi-ķeļiem", OGPU galvenais uzdevums, nebūt nav aprimusies, bet gan pieņēmusies. Pēc PSRS preses vispār katra kursa neveiksme būtu izskaidrojama ar "vrediķeļu" darbību. Faktiski gan šī izrakstīšanās domāta publikai, bet pati valsts vadība relatīvi labi apzinās īstos cēloņus un mēģina tos lietiški apkarot - protams, "generālās līnijas" robežas. Šai darbā OGPU ļoti bieži stipri traucējusi tiešos organus, kas pamudinājis valdību atņemt"visuvareniem" trīs burtiem daļu no viņu persekutīvām funkcijām. Baltās jūras kanala svinīga atklāšana pēc tam uzskatama, ka zinams OGPU rehabilitāciņas mēģinājums; praktisku nozīmi šim kanalam tomēr piešķir tikai ļoti ierobežotos apmēros, jo ziemā viņš nav lietojams, bet vasarā visi ceļi brīvi.

Finances.

PSRS financiālais stāvoklis pēdējā pusgadā, pēc pašu padomju valstsvīru atzinumiem, drīzāk pasliktinājies, nekā uzlabojies, neskatoties uz to, ka pēc padomju statistikas ārtirdzniecības bilance ~~uz priekšu~~ par tekošā gada 7 mēnešiem uzrāda pat aktīvu, iepretīm ievērojamam pasīvam tanī pašā laikā 1932.g.:

	Eksports	Imports	Bilance
1932.g.janvaris-jūlijs	311.155 t.r.	452.657	-141.502
1933.g. " "	262.518 "	221.580	+ 40.938

Eksporta vērtības neatlaidīgā samazināšanās arvien vairāk apgrūtina milzīgo sakrājušos parādu kārtošanu. Uz apstākļu labošanos nav izredžu, jo par labības eksportu varēs domāt tikai tiktāļ, par cik būs sedzamas agrākās saīstības sakarā ar agrāk noslēgtiem un pa daļai jau apmaksātiem darījumiem. Koku eksports arī kvantitātīvā ziņā noteikti samazināsies, jo samazinājies izstrādātas koksnes daudzums.

Arī iekšējās finances uzrāda nelabvēlīgu ainu. Valsts bankas bilance:

(Uz 1933.g. 1.juliju)

Aktīvs:

Zelts monetās un stieņos	77.946.452	červ.
Citi Dārgmetali	1.399.949	"
Arzemju naudas zīmes	2.507.241	"
Vekseli valutā	323.180	"
Istermiņa aktīvi .....281.	324.078	"
Kopā:	363.500.000	červ.

Pasīvs:

Naudas zīmes.....	363.625.324	červ.
Emisijas tiesību brīvā rezerve	27.874.676	"
Kopā:	363.500.000	červ.

gan viss liekas kārtībā, un arī valsts kases zīmju apgrozījums tikai neievērojami pacēlies, pateicoties asiem restriktīviem soļiem.

Oficiālie Gosbankas kursi ārzemju valutām bija šādi:

(Uz 20.IX.1933)

100 latu	37.13	- 37.87
1 Am.dolars	1.25	- 1.28
1 angļu mārciņa .	6.03	- 6.15
100 vācu marku	45.87	- 46.91
100 somu marku	2.64	- 2.69
100 polu zlotu	21.52	- 21.96
100 litu	19.14	- 19.53
100 līru	10.08	- 10.33
100 franču franku .	7.50	- 7.69
100 Šveices " .	37.10	- 37.86
100 guldeņu	77.27	- 78.84
100 dāņu kronu	26.77	- 27.32
100 zviedru "	30.90	- 31.53
100 norv. "	30.13	- 30.74
100 igauņu "	33.19	- 34.04
100 jenu	36.17	- 38.29

Bet naudas pirktspēja tālāk samazinājusies, dārdzība viscaur pieaugusi, un červonca kurss ārzemēs (ciktāl par tādu var runāt) ir katastrofali zems.

Milzīgās valsts rūpniecības nerentabilitāte un sakarā ar to ikgadus norakstamie kolosālie zaudējumi nostāda valdību arvien jūtamāku grūtību priekšā. Traucējumi pat algu izmaksās pēdējā laikā novēroti lielā daļā no valsts uzņēmumiem. Šad-tad par to parādijušās ziņas pat presē.

Vispār jāsaka, ka padomju valdības iekšējā politika - tā saucamā "generalā līnija" - arvien vairāk tūvojas krīzei. Tās atrisinājums nav pārredzams. Tikdaudz tomēr var teikt, ka pagaidam var būt apdraudēts vienīgi generālās līnijas kurss, bet ne pats režims. Priekš tam valdībai ir par daudz solidu balstu, un nevarīgāą novārdzinātā un nabadzīgā tauta pārāk droši ieklamburota dzelžainās diktaturas rokās.

24

Padomju valsts režima pielāgošanos apstakļiem, iekšpolitiskām tekošā momenta vajadzībām pašaizsardzības nolūkā, jānosauc ar paradoksālu vārdu: <u>fašizēšanos</u>. Ja fašistiskās valdības Eiropā daudz ko pārņēmušas no padomju ilggadīgās diktaturas prakses,-, tad patlaban novērojams arī pretējais process, komunistiskai diktatūrai pārņemot daudz ko no Eiropas fašizma. Tā vajaga saprast augšā atzīmēto koncentrācijas procesu, lai pareizi viņu novērtētu ar visām viņa parādībām: partijas tīrīšanu, sovetu faktiskās nozīmes pilnīgo likvidēšanu un absolūtās politiskās partijas diktaturas nodibināšana visas valsts un viņas pilsoņu dzīvē. -

---

II. Ārpolitika

II Ārpolitika.

Eiropas politika. Notecējušā pusgadā Padomju Savienības ārējā politika, izņemot vienīgi Tāļos Austrumus, ir darbojusies ar uzkrītošām sekmēm, ievērojami konsolidējot valsts starptautisko stāvokli. Šo attistību ievadījusi jau neuzbrukšanas līguma noslēgšana ar Franciju 1932.g. Viņu tālāk sekmējusi notikumu gaita Vācijā. Nākošie galvenie etapi: tuvināšanās ar Poliju un Londonas līgumu sistēma par Ļitvinova uzbrucēja definīciju no savas puses ievādīja drīzumā gaidāmo PSRS atzīšanu no Mazās Antantes valstu puses. Patlabanējie turpmākie soļi PSRS un Francijas tuvināšanai - Herriot un gaisa ministra P.Cot braucieni uz PSRS, liekās, [redacted] gatavo jaunu konstelāciju Eiropas politikā. Blakus tam stāv PSRS atzīšana no Spanijas un nošu apmaiņa ar Urugvajas republiku par diplomatisku pārstāvību nodibināšanu un tirdzniecības līguma noslēgšanu, kas atklāj jaunas perspektīvas PSRS ārējā tirdzniecībā.- Italijas politika palikusi uzticīga labām attiecībām ar Padomju Savienību. Tirdzniecības līguma atjaunošanai tagad sekojusi neuzbrukšanas pakta noslēgšana Romā. Līdztekus šai pozitīvo sasniegumu virknei attīstās negatīvā, kuru PSR Savienība no savas puses var droši iegrāmatot savā kreditā: Vācijas starptautiskā stāvokļa pasliktināšanās un, sakarā ar to, 4 valstu pakta nozīmes mazināšamās.-

Salīdzinot ar šiem sasniegumiem, pēdējām neveiksmēm tirdznieciskē sarunu laukā, iestājoties pārtraukumam līgumsarunās ar Lielbritāniju, izšķirošā nozīme nebūtu piedodama, nerunājot par to, ka Londonas valdības izturēšanās sakarā ar Kanadas prasību attiecināt uz padomju eksportu Ottawas līguma 21.pantu vēl nav fiksēta un iznākums var būt PSR Savienībai labvēlīgs.

Amerika. Amerikas Savienoto valstu politika ieņretīm Padomju Savienībai pēc prezidentu maiņas formāli gan grozījusies nav. Tomēr balsis, kas Amerikā līdzšim iestājušās par labu PSR Savienības atzīšanai un oficiālu sakaru nodibināšanai ir guvušas lielāku svaru. Viens no galvenieem iemesliem te,šķiet, meklējams notikumu gaitā Tālos Austru-

mos, kuros Amerika var raudzīties tikai ar lielām bažām. Šaī nozīmē Mandžurijas sarežģījumi, no vienas puses nostādot PSR Savienību ļoti grūtā stāvoklī, dod viņai ievērojamu kredita pieaugumu Savienotās valstīs, kā pretstatam Japanai un vienīgam tiešam kavēklim Japanas ekspansijai Āzijā rietumu virzienā. Tomēr PSR Savienības atzīšana no Amerikas pēc mūsu informācijas tik ātri nav sagaidāma.

Tāļie Austrumi. PSR Savienības politiku iepretīm Japanas agresivitātei izšķiroši noteic fakts, ka bruņotā pretošanās no padomju puses ir pielaižama tikai ka izmisuma solis, kuram pirmkārt nebūtu izredzes uz panākumiem, un otrkārt varētu novest pie visnopietnākām iekšpolitiskām sekām, ievērojot pašlabanējo attīstību PSR Savienībā un ārkārtīgās saimnieciskās grūtības valsts iekšzemē. Šo stāvokli Japana apzinās ļoti labi, kamdēļ arī piekāpšanās no viņas puses Mandžurijas konflikta paceltā jautājumu kopā nav iedomājama. Balstīdāmās uz savu militāro spēku, Japana turpina konsekventi izvest savu politiku, rēķinoties ar PSR Savienību vienīgi tiktāl, ciktāl tā varētu būt apgrūtinošs faktors iespējamā konfliktā ar Savienotām valstīm. Tādā gadījumā, protams, padomju liel valsts Japanas aizmugurē spēlētu milzīgu lomu, saīstot pie plašājām Mandžurijas robežām ievērojamu daļu no Japanas bruņotiem spēkiem.

Ar to izskaidrojama arī lielā uzņanība un vilcināšanās taktika, kura noteic Japanas izturēšanos Austrumķīnas dzelzceļa jautājumā. Spriežot par Tokuijas sarunām, ir, protams, jāpatur ievērībā, ka Mandžukuo pārstāvji konferencē spēlē tikai uz pirmo plānu izbīdīto marionetu lomu. Visa noteikšana, pat sīkumos, bez šaubām pieder Japanas valdībai. Lai pēc tēzu starpības konstatēšanas - krieviem prasot 250 milj. z. rubļu, bet Mandžuoukuo (t.i.japaņiem) piesolot tikai 50 milj. papīra jenu - lietu neielaistu strupceļā, Japana pēc nedēļām ilgas vilcināšanās savu solījumu paaugstinājusi līdz 75 milj.jenu. Pie tam visu laiku japaņi mēģina iebiedēt krievus, radot tiem grūtības pie Mandžurijas robežām visādu sīku bruņotu konfliktu veidā starp krievu robežapsardzību un Mandžoukou militārām nodaļām vai irregulārām bandām. Līdz ar to,

japaņi turpina savu kustību Mongolijas virzienā, laiku pa laikam palaižot presē mēģinājumu balonus, lai izmērītu krievu reakcijas spēku.- No tā paša viedokļa novērtējama arī japaņu izstāšanās nesenajā zveinieku konfliktā, Kamčatkas piekrastē, kur japaņu karakuga ielaušanās PSRS teritorijā tiešām neizsauca nekādas konkretas sekas, bet gan krievien nācās demonstrēt savu krasta apsārdzību, un pie tam diezgan pazemošā veidā.

Japaņu karaspēka kustības līdztekus Ķīnas-Sibirijas robežām uz rietumiem no Dolon-nor'a ir, starp citu - pārtraukt satiksmes celus starp PSR Savienību un viņas "sabiedrotiem" pašā Ķīnā - ķīniešu komunistiem un dažiem ģenerāļiem ar atseviškām"armijām", kuras Nankinas valdībai nav faktiski pakļautas, bet tiek no viņas izmantoti cīņā pret Japanu. Nav iespējams noteikt, kādos konkretos apmēros - nerunājot te par moralisko atbalstu,- PSRS valdība vēl pabalsta ķīniešu komunistus. Pēc skaļām uzvaru ziņām, kas padomju presē vēl parādījās š.g.jūnijā un jūlija mēnešos, lieta tagad pilnīgi apklususi, un arī žurnalā "Komunistiskā Internacionāle", kurai ir kompetenti līdzstrādnieki-ķīnieši, nekas interesants par ķīniešu komunismu nav lasams.-

Baltijas valstis. Polija.

Jaunais Igaunijas sūtnis, bij. Tallinnas ārlietu ministrijas generalsekretars, K. Tofers jau ieradies Maskavā. Savu pirmo viziti jau pašā iebraukšanas dienā viņš izdarīja Latvijas sūtnim, pastrīpojot tādā kārtā sabiedroto attiecības; arī joprojam starp abām sūtniecīnām pastāv attiecīgi seviš,ki draudzīgi sakari. -

Attiecībās ar Baltijas valstīm, kuŗas bez šaubām interesē PSRS kā svarīgas flangu valstis, saredzama noteikti draudzīga orientācija. Līdz ar to konstatējama šo valstu rūpīga novērošana līdz pat sīkumiem. Itseviški padomju valdību interesē vācu (hitleriskās Vācijas)iespaids Baltijas valstīs: katra kustība šaī vai pretējā virzienā tiek rūpīgi registrēta. -

Sevišķa konkreta aktivitāte PSRS politikā iepretīm Somijai, Lietuvai un Igaunijai nav manāma, izņemot pievestos Londonas nolīgumus, kuŗos Somija un Lietuva ieņēma atsevišķu vietu - Lietuvai noslēdzot vienošanos jau Londonā, bet Somijai pievienojoties Ļitvinova definīcijai ar aktu Maskavā. Turpretīm Polijas-PSRS jau atzīmētā tūvošanās konkretizējas veselā rindā politisku darījumu un notikumu. Bez jaunā robežnolīguma, kas parakstīts Maskavā š.g. 3.junijā, kā galvenie mināmi: Radeka brauciens uz Poliju, kas izvirzijās kā draudzības manifestācijā, padomju kaŗa lidotāju viesošanās Varšavā un plašais draudzības uzliesmojums padomju preses vadošos organos ar Radeka rakstiem par poļu-krievu tūvošanos. Var droši teikt, ka kādu laiku Radeks dominēja padomju preses slejas, kā padomju valdošo aprindu ārpolitisko uzskatu žurnalistiskais izteicējs Eiropas politikas jautājumos. - Šeit tomēr jāatzīmē, ka Radeka garie prātojumi jāņem par īsto patiesību tikai apm. 25% apmērā. Aiz viņiem slēpjas daudz kas pavisam cits, sakarā ar jau augšā pieminēto: Radekam ļauj plašāk izrakstīties, lai pēc tam dzirdētu, ko saka par viņa domām. Faktiski padomju ārpolitiku pa vecam dominē bailes, - bailes par to, ka kuŗš katrs ārpolitiks sarežģījums var bīstami atsaukties uz generālās līnijas likteni iekšpolitikā, ar ko arī izskaidrojama, kā jau minēts, lielā piekāpšanās iepretīm Japanai, - tāpat arī bailes no naida ar Ķīnas nacionālo valdību (Mandžoukuo atzīšanas gadījumā), manevrēšana starp jauniem nogrupējumiem Eiropā, piedalīšanās atbruņošanās u.c. konferencēs, u.t.t. Ir zināms, ka PSRS sūtīs savu pārstāvi arī uz jauno atbruņošanās konferenci (sūtni Somijā Steinu). - Drudžaino cenšanos panākt atzīšanu no Mazās Antantes valstu puses papildina jaunais saimnieciskais nolīgums ar Grieķiju Atēnās, sarunas ar Bulgariju, sarunas par Dņestra kuģošanu ar Rumaniju, izlietojot Polijas starpniecību, un beidzot, izlīgšanas mēģinājums ar Vāciju ar Mussolini kā vidutāju (kautgan šī ziņa presē tika dementēta). Līdztekus tam iet flirts ar Poliju - uz Lietuvas rēķina - un draudzības savilņojums iepretīm Francijai. - Kāds vecs, piedzīvojis diplomats man iz-

teicās, ka sevišķi nedabīgai tūvināšanai ar Poliju esot gluži negatīvi cēloņi: arī viņas pamatos esot bailes - bailes no hitleriskās Vācijas.-

Padomju diplomatu noskaņojumu zīmīgi raksturo viņu bažas noteiktā virzienā - proti, bažas par jau tūvā laikā sagaidāmo eksploziju Eiropā. Strīdīgie jautājumi esot tā sarežģījušies, ka par vienīgo izeju tiek uzskatīta varas pielietošana, - uz ko dažas valstis jau nopietni gatavojoties. Arī Vācija patlaban drudžaini bruņojoties, kas atstājis nospiedošu iespaidu uz tām nedaudzām valstīm, kuŗas līdz pat šim vēl bijušas ar mieru atļaut Vācijai pacelt savu apbruņojumu līdz zinamai relatīvi izlīdzinošai normai. Šo iemesļu dēļ neesot arī sagaidāmi nekādi rezultāti no atbruņošanās konferences: tāpat kā saimnieciskā konference Londonā, tā neizbēgami izšķibēšoties, - un tamdēļ visām valstīm, kuŗas vēlās uzturēt pastāvošo status quo un apsargāt mieru, savā starpā esot jo cieši jāsazinās. Patlaban starptautiskās politikas apakšūdeņos notiekot drudžaina meklēšana pēc sabiedrotiem, un jauni nogrupējumi parādoties visos politiskos apvārkšņos. -

No šī viedokļa raugoties, top saprotama Radeka lielā izrakstīšanās par jaunām padomju neitralitātes tēzēm: ne pret, bet arī ne par Versaļas līgumu; ne pret, bet arī ne par Austrijas "Anschluss'u". Šos jautājumus varot atrisināt tikai pašas tautas revolucionārā ceļā, bet ne imperialistiski-kapitalistiskās valdības. Padomju Savienība nevarot nostāties vienā no abām pusēm, kuŗu mērķis esot līdzīgs - pārdalīt Eiropu, lai iedoto vienam otram atņemtu. -

Patlabanējais konkretais PSRS ārpolitikas uzdevums: - nodrošināt mieru uz status quo pamata, radīt "predyšku", kas vajadzīga par katru cenu - cerībā, ka kompromiss nebūs noslēgts ilgam laikam, - līdz iespējas rašanās sacelt tautu masas pret savām valdībām, līdz gala mērķim: pasaules revolūcijai, kuŗas izvešanai Padomju Savienība, starptautiskās revolucijas cietoksnis, patlaban par vāju. Šeit padomju tieksmes status quo zonā satiekas ar poļu politikas vēlējumiem, kuŗa tālejošu izpildīšanai arī Polija patlaban nav vēl sagatavota. Kopējs varbūt ir cerētais laika sprīdis - desmit, ja ne vairāk, gadu. -

teicās, ka sevišķi nedabīgai tūvināšanai ar Poliju esot gluži negatīvi cēloņi: arī viņas pamatos esot bailes - bailes no hitleriskās Vācijas.-

Padomju diplomatu noskaņojumu zīmīgi raksturo viņu bažas noteiktā virzienā - proti, bažas par jau tūvā laikā sagaidāmo eksploziju Eiropā. Strīdīgie jautājumi esot tā sarežģījušies, ka par vienīgo izeju tiek uzskatīta varas pielietošana, - uz ko dažas valstis jau nopietni gatavojoties. Arī Vācija patlaban drudžaini bruņojoties, kas atstājis nospiedošu iespaidu uz tām nedaudzām valstīm, kuŗas līdz pat šim vēl bijušas ar mieru atļaut Vācijai pacelt savu apbruņojumu līdz zinamai relatīvi izlīdzinošai normai. Šo iemesļu dēļ neesot arī sagaidāmi nekādi rezultāti no atbruņošanās konferences: tāpat kā saimnieciskā konference Londonā, tā neizbēgami izšķibšoties, - un tamdēļ visām valstīm, kuŗas vēlās uzturēt pastāvošo status quo un apsargāt mieru, savā starpā esot jo cieši jāsazinās. Patlaban starptautiskās politikas apakšūdeņos notiekot drudžaina meklēšana pēc sabiedrotiem, un jauni nogrupējumi parādoties visos politiskos apvārsņos. -

No šī viedokļa raugoties, top saprotama Radeka lielā izrakstīšanās par jaunām padomju neitralitātes tēzēm: ne pret, bet arī ne par Versaļas līgumu; ne pret, bet arī ne par Austrijas "Anschluss'u". Šos jautājumus varot atrisināt tikai pašas tautas revolucionārā ceļā, bet ne imperialistiski-kapitalistiskās valdības. Padomju Savienība nevarot nostāties vienā no abām pusēm, kuŗu mērķis esot līdzīgs - pārdalīt Eiropu, lai iedoto vienam otram atņemtu. -

Patlabanējais konkretais PSRS ārpolitikas uzdevums: - nodrošināt mieru uz status quo pamata, radīt "predyšku", kas vajadzīga par katru cenu - cerībā, ka kompromiss nebūs noslēgts ilgam laikam, - līdz iespējas rašanās sacelt tautu masas pret savām valdībām, līdz gala mērķim: pasaules revolūcijai, kuŗas izvešanai Padomju Savienība, starptautiskās revolucijas cietoksnis, patlaban par vāju. Šeit padomju tieksmes saskan ar poļu politikas vēlējumiem, kuŗa (status quo ziņā) (tālāka pēc) izpildīšanai arī Polija patlaban nav vēl sagatavota. Kopējs varbūt ir cerētais laika sprīdis - desmit, ja ne vairāk, gadu. -

un fašistiskās kustības attīstībai Latvijā. Tik pat uzmanīgi padomju valdība seko arī pretpadomju aktivitātei mūsu atklātībā, veltīdama sevišķu ievērību presei un jūtīgi rea,gējot uz Padomju Savienībai naidīgu noskaņojumu izpaušanos viņas slejās. - Patlaban, zīmējoties uz Latviju mazākā mērogā novērojams tas paradokss, kuŗu atzīmēt jau bijusi izdevība šī ziņojuma iepriekšējā nodalījumā: komunistiski-revolucionārā Krievija tekošā momentā stipri ieinteresēta status quo uzturēšanā arī mūsu valstī, - viņas demokratiskās iekārtas pasargāšanā no satricinājumiem. -

---

Var sagaidīt, ka padomju valdība jau tūvākā nākotnē iecels savus sūtņus Rīgā un Tallinnā. Iecelšanu novilcināšanai, kā šeit svēti apgalvo, esot tīri tehniski iemesļi. Un tiešam jāsaka, ka pastāv cienīgu personu trūkums sūtņu amatiem ārzemēs, sevišķi uzdevumam tūvākās - ārlietu resora - aprindās, ko pierāda slimnieka Lunačarska iecelšana par vēstnieku Spanijā.

Maskavā, 1933.g. septembrī.

(Dr.Alfr.Bīlmanis)

Sūtnis PSR Savienībā.

Latvijas eksports uz S.P.R.S. par janv.-jūlija mēn.1933.g.

Preču nosaukumi	Daudzums kg.	Vērtība Ls.
II. Pārtikas vielas, garšvielas un dzērieni	146.532	1o3.499
no tiem:		
gaļa, liellopu	123.236	6o.o63
desas, gaļas	21.444	41.269
sviests, govju	848	1.256
pārtikas vielas, sev.nem.	779	8o7
IV. Fabrikāti	347.842	553.831
no tiem:		
ādas, zoļu	129.375	295.999
apavi no sev.nem.ādas, vai drēbes .	1.976	45.225
traktori	3.3o8=	2.5oo
gab. 2		
kuļāji labības, komplicēti, bez lokomobilēm.....	2.3o3	91o
gab. 5		
sējmašīnas	23.87o	5.965
gab. 68		
arkli	6.771	1.887
gab. 86		
ecešas visādas un kultivātori	3.371	1.35o
gab. 42		
ekseļmašīnas	14.35o	2.435
gab. 6o		
lauksaimniecības mašīnas, sev.nem.	5.387	1.18o
mašīnas linu apstrādāšanai	1.83o	9oo
šujmašīnas	74=	5o
gab. 1		
naglas, stiepuļu, dzelzs un tērauda	1.844	485
aparāti, radio	13	5oo
rakstammašīnas	58	3oo
velosipēdi, divriteņi	3.ooo	18.ooo
gab. 2oo		
pasta sūtījumi	15o.o74=	176.oo3
pakas	= 25.953	
Kopā viss eksports uz SPRS	494.374	657.33o

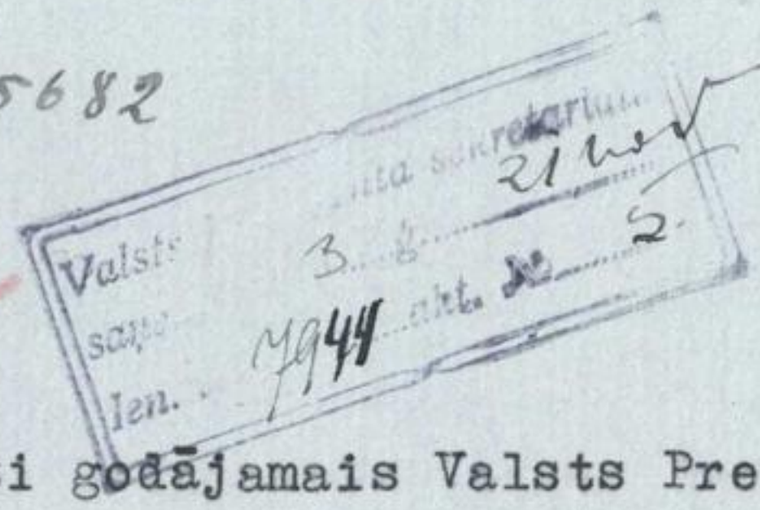
33

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1933.gada "10." novembrī.

№ 0.848.00.M.sl/377/25682

Slepeni.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums norakstu no sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa š.g.3. novembra zīņojuma № Konf.62.sl/3411.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Ārlietu ministrs
J.Seskuls

ugsti godājamam
Valsts Prezidenta kungam,
Rigā, Pilī.

Noraksts.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

Slepeni.

34

Konf. 62.sl/3411.

Augsti godātais Ministra kungs,

Pagodinos sniegt Jums manus novērojumus šejienes politiskās aprindās.

Litvinova brauciens uz Ameriku.

Ir divi notikumi, kuri patlaban savilņo Padomju Krievijas atbildīgos politiķus. Pirmais ir Tālo-Austrumu problema un otrs Amerikas atzīsana. Kā vienā tā otrā jautājumā visa iniciative nāk no politiskā biroja pie Stalina, tur tiek katra akcija sīkumos uz prieksu noteikta un no turienes Litvinovs saņem kompartijas rīkojumus savam darbam. Tur tapat patlaban tiek risināti sagaidamie ciesāki sakari ar Mazās antantes valstīm, resp.Rumaniju. Padomju Krievijas-Amerikas tuvināsanos esot, ka mani informē, izsaukusi ciesāku Anglijas-Vācijas-Japanas kopdarbību. Jaunieceltam Vācijas vēstniekam Tokio ~~pr~~ v.Dirksenam esot specials uzdevums no vācu valdības jauno vācu-japaņu draudzību saistīt ar kopīgu Mandžurijas saimniecisko eksploatēsanu. Nav izslēgts, ka Mandžukuo mobilizē vācu specialistus jaunās valsts izbūvēsanai. Ari seit Maskavā manama tāda kā intensiva plūsme vācu-japaņu attiecībās. Savā laikā jau ziņoju par to, ka japaņi novērtē francu-krievu un poļu-krievu tuvināsanos un proti, ka naida demonstraciju pret sevim.

Pasā pēdējā laikā, sakarā ar saspīlēto stāvokli starp Krieviju un Japanu, Japaņu vēstniecība Maskavā, paredzot iespējamu militaru konfliktu, esot bijusi nodomājusi doties uz Rigu, un ka mani informēja Japanas vēstnieka personīgais sekretars Shimada, viņa valdība bija nodomājusi lūgt Latvijas sūtniecību Maskavā uzņmeties japaņu pilsoņu interesu aizstāvēsanu Krievijā pa konflikta laiku, tādā gadījumā viņš Shimada būtu ticis piekomandēts mūsu sūtniecībai. Protams, viss tas varētu notikt tikai ar mūsu valdības iepriekšējo piekrisanu. Patlaban liekas asais konflikta stāvoklis ir pārgājis un vajadzība atkrīt, bet šī informācija pierāda, cik lielas simpatijas un uzticība japaņiem ir pret Latviju.

Padomju Krievijas-Turcijas attiecības.

Sakarā ar Turcijas republikas 15 gadu jubilejas svinībām š.g.29. oktobrī uz turieni no Maskavas izbraukusi liela padkrievijas delegacija ar Vorosilovu prieksgalā, kurai ierādīta svinībās izcilus vieta, tā pastrīpojot Turcijas-PSRS sevišķi tuvo draudzību. Jubilejas gadījumā Padkrievija uzdāvājusi Turcijai 4 aeroplanus un ka seit domā militāra tipa masinas. Bez saubām, Padomju Krievijai no liela svara garantet sev brīvu izeju un ieieju caur Melnās jūras saurumiem. Tā piemēram par ļoti zīmīgu uzskata seit krievu karakuģu iziesanu Vidusjūrā lai nodotu Italijas flotei atbildes viziti. Ari Italijas vēstnieks Attolico izbraucis sinī laikais korpuss pieraksta ari lielu politisku nozīmi, t.i. ka Padomju Krievija gatavojas uz aktīvu līdzdarbību Eiropas politikā.

Spanijas-Krievijas attiecības.

Sakarā ar kabineta maiņu Spanijā, izredzētais spaņu sūtnis esot

Augsti godātam
V. SALNAIS kungam,
Latvijas ārlietu ministrim.

35

atteicies braukt uz Maskavu. Ari Lunačarskis vēl nav izbraucis uz Spaniju, jo vēl vienmēr slimo. Bet kā dzirdu, jaunai Spanijas sūtniecībai tiek meklēts Maskavā piemērots nams.

Polijas-Padomju Krievijas attiecības.

Maskavā patlaban uzturās jau otro reizi poļu civilās aviacijas priekšnieks Filipovics ar attiecīgiem ekspertiem, lai panāktu gaisa linijas nodibināšanu starp Poliju un Padomju Krieviju. Krievi pieprasa jauktu pārvaldes aparatu pēc Derulufta parauga, bet poļi gribot dabūt tīru poļu sabiedrību, jo nevēloties, ka uz Poliju lidotu krievu masinas un lidotāji. Krieviem esot izredzes uz poļu piekāpšanos un liniju nodibināšot ar jauktu pārvaldīšanas padomi. Tuvākā laikā izšķirsies sis jautājums.

Poļi joprojam stimulē tuvināšanos ar krieviem un pēc krievu gada svētkiem rīko Maskavā koncertu ar pianista Šimanovska piedalīšanos un 12. novembrī lielu gleznu izstādi Tretjakova galerijā ar sekojosu rautu sūtniecībā.

Dažas ziņas.

Igaunijas sūtnis Tofers mani informēja, ka igauņu valdība esot nodomājusi Rigā iecelt visdrīzākā laikā sūtni un ka Seljamaa esot izšķiries par Dr.Akela kandidaturu.

Vācijas vēstnieks von Dirksen, kurš šinīs dienās pārceļas no Maskavas uz Tokio, man pateica, ka ziņas par Vrangela flotes izdosanu no franču puses Krievijai, neesot apstiprinājušās.

Litivinova-Neuratha apspriedei Berlinē Maskavas diplomātiskais korpuss piedod lielu nozīmi. Šī apspriede izsaucot lielas bazas pie poļiem un franciem un Lukasevičs jokodamies izteicās, ka "Litvinov nam izmenjajet".

Vācieši uzsākuši likvidēt savu lauksaimniecības koncesiju, ko krievi bija piešķīrusi pirms apmēram 6 gadiem Ziemeļkaukāzā. Konflikts esot iznācis caur to, ka vācu koncesijas teritorijā uzturējušies lielā skaitā no kolhoziem ~~xxdxcxxx~~ izdzītie elementi un bijusie zemes īpašnieki. Vācu koncesijas saimniecība sinī apgabalā esot strādājusi ļoti priekšzīmīgi un tas atstājis uz krievu apkārtējiem kolhoziem krievu kolhozu ideja nelabvēlīgu iespaidu. Pēc līguma krievi var koncesiju izpirkt pēc 4 gadiem par 4 milj.zelta rubļiem un ka dzird vāci to patlaban ļoti vēloties, jo koncesija sakarā ar iekšejiem labības tirga noteikumiem nav vairs bijusi izdevīga.

Sūtnis Tofers mani informēja vēl, ka Igaunijā pēdējā laikā dzīvi tiekot cilāts jautājums par muitas uniju ar Vāciju. Igaunijas lauksaimniecības produktu eksports prasot spert steidzamus soļus sī eksporta nodrosināšanai un paplasināšanai un vienīgā izeja esot atrodama tikai ciesākā sadarbībā ekonomiskā ziņā ar Vāciju. Vai tas ir tas pareizais ceļs to rādīs vistuvākā nākotne.

Ar patiesu un dziļu cieņu

(paraksts) Dr.Alfr.Bīlmanis
Sūtnis PSR S-bā.

Noraksts pareizs:

Dutschmann.
Austrumnodaļas sekretars.

36

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1933.gada "24." novembrī.

No 0.848.oo.M.sl/ V36/ 26916

Konfidenciāli.

Valsts Prezidenta sekretariāts
saņemts 1933.g. 3. dec
Ien. № 8535 Kārt. № 5

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums norakstu no sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g.8.novembra slepenā ziņojuma № Konf.347o.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Noraksts. 37

№ Konf.347o. Maskavā, 1933.g. 8.novembrī.

S l e p e n i.

Augsti godātais Ministra kungs,

Pagodinos ar so nosūtīt Jums manus novērojumus par dažiem aktuāliem politiskiem jautājumiem.

PSRS atzīšana no Mazās Antantes.

Kautgan sūtnis Dr.O.Grosvalda kungs savā pēdējā ziņojumā vēstīja, ka Mazās Antantes prieksā stāvosā atzīsana esot jau tik tālu nobriedusi un uzskatama par drosu, vietējās diplomātiskās aprindās šī jautājuma atrisināsana tiek tomēr uzskatīta par vēl diezgan tālu stāvosu. Daudz jau esot panākts ar uzbrucēja definicijas konvencijas parakstīsanu, Maskavā jau atrodas Čekoslovakijas pārstāvis ar ministra tituli un ari PSRS pārstāvis jau ilgus gadus rezidē Prāgā. Vienīgā starpība pēc atzīsanas būtu ka Čekijas pārstāvis dabūtu envoyé extraordinaire kvalitāti, bet galvenais tomēr ir saimnieciskā līguma slēgsana. Čekoslovakijā esot vēl arvienu spēcīgas politiskas grupas, kas pretojās atzīsanai. Nevajaga aizmirst, ka ceki ari vēl līdz sim nav atzinusi Polijas Austrumrobezu ar Krieviju, ka ari rezervējas Viļņas jautājumā. Tāpat ceki nebija piekritusi Polijas protektorata pārvērsanai Austrumgalicijā par suverenitāti. Ta tad ir vēl daudzi jautājumi starp poļiem un cekiem, kuri vēl karajas gaisā. Starp Čekoslovakiju un PSRS vēl nav nokārtots Kolcaka zelta jautājums, zaudējumi ko cietusi ceku kolonisti Krievijā un ceku legionāru izpostījumi Krievijā un daudz citu. Galvenais tomēr, ka tad cekiem un dienvidslaviem būtu galīgi jāšķiras no t.s. panslavijas idejas, kurā galveno lomu spēlēja sagaidamā atdzimstosā nacionālā Krievija. Mums tas nāktu tikai par labu. Tad Čekijai un Dienvidslavijai reiz pa visām reizēm būtu jāatteicās no Krievijas imperijas atjaunosanas. Pēc manām domām, tomēr ceki ar rumaņiem nodibinās ar krieviem kārtīgus diplomātiskus sakarus, neraugoties uz dažu ceku politisko grupu un Rumanijas karaļa pretosanos. Lielu iespaidu uz to atstās Amerikas atzīsana. No kāda Rumanijas apstākļu laba pazinēja kas tagad atrodās Maskavā, dzirdēju, ka Rumanijas karalis visvairāk baidoties no ta, ka pēc regulāro sakaru nodibināsanas ar Krieviju, būsot grūtāki apkarot komunizmu, jo masās valdot sakarā ar ekonomisko krīzi liels nemiers un ari Besarabijā nemaz neesot sajūtamas vienprātīgas rumaņu nacionālas noskaņas. Kas turpretim zīmējas uz Čekoslovakiju, tad būtu jāpiemin, ka kādā privātā sarunā Maskavas Čekoslovakijas pārstāvis Smetona izteicās, ka pēc Ziemas svētkiem pārstāvība tiksot pārvērsta par pilntiesīgu sūtniecību. - Attiecībā uz Jugoslaviju jākonstatē, ka viņa lielā mērā iespaidota no francu politikas, bet ari piesātināta ar balto krievu emigrantu elementiem. Bet katrā ziņā Dienvidslavija drīzāk varot uzņemt sakarus ar Krieviju, nekā Bulgarija, kur valdība ļoti nobažījusies par komunizma izplatīsanos, kas mazinot nacionālo makedoniesu aspiracijas, t.i. novērsot masu uzmanību no nacionālās politikas (makedoniesu) uz sociāliem jautājumiem. - Tas pats ari sakams par Ungariju, kura ari laikam būs viena no pēdējām, kas atzīs Krieviju, jo tāpat ka Bulgarija, ari Ungarija visvairāk nodarbinata ar "irridentas" radīsanu un pazaudēto teritoriju atgūsanu. Ari ekonomiskā ziņā šīs valstis no Krievijas nevar neko iegūt. No visām minētām valstīm vienīgi Čekoslovakijai ir izredzes uz krievu pasūtījumiem, jo pārējās valstis ir agrarzemes, tāpat ka Krievija un viena otrai neko dot nevar.

Melnās jūras un Balkanu valstu pakts.

Jāpiemin vēl, ka daudzas runas par kādu Melnās jūras un Balkanu valstu paktu ir pagaidam tikai runas. Turpretim, kā nopietnu faktu jāuzņem Krie-

ugsti godātam
V. Salnais kungam, Latvijas ārlietu
ministrim, Rīgā.

vijas-Polijas-Turcijas-Rumanijas pastiprināta tuvināšanās, kas stipri nodarbina vāciesus un itaļus un liek nervozēt Bulgariju.

Polijas tuvināšanās ar Krieviju.

Polijas tuvināšanās ar Krieviju iet pilnā aļurā. Nupat 7.Nov.parādē uz Sarkanā laukuma stāvēja kopā ar ārvalstu militaratašējiem vesela serenga poļu lidotāju, virsnieki un apaksvirsnieki, glīti iegērbti un disciplinēti viņi noraudzījās uz parādi, ko sāreiz komandēja kādreiz Polijas neizdevīgais iekarotājs un kara komisara Vorosilova vietnieks Tuchacevskis. Šis pats Tuchacevskis savā laikā nosūtījis marsalam Pilsudskim savu grāmatu par kaujām Polijas frontē un marsals revansējies viņam ar savu grāmatu ar tādiem pašiem sirsnīgiem veltījumiem. Poļu militāro lidotāju delegācija ar plkv.Rajevski priekšgalā sliktā laika dēļ nevarējusi atlidot līdz Maskavai un palikusi ceļā Minskā, no kurienes ar dzelzceļu steidzīgi iebraukusi Maskavā, lai piedalītos krievu valsts svētkos. Viņi tiek lieliski uzņemti no krieviem, avizēs pastrīpots, ka agrākie ienaidnieki stāvot tagad kā draugi viens otram blakus. Poļi izved savu tuvināšanās darbu kā t.s. "udarniki". Poļu civilaviacijas delegācijai seko uz pēdām tūlin militaraviacija 11. un 12. novembrī Maskavā notiek poļu mākslinieku koncerts un gleznu izstāde un poļu rakstnieki tulko padomju rakstnieku darbus - un visu to izsauca Hitlera nāksana pie varas.

Kādās brokastīs, kuras bija rīkotas par godu aizejošam vācu vēstniekam v.Dirksenam pie poļu sūtņa, un kad mēs ar igauņu sūtni bijām palikuši trijatā, izmainījamies domām par vācu-krievu attiecībām, sakarā ar Litvinova viziti pie Neurath'a. Poļu sūtnis pateica, ka viņi ļoti labi zinot, ka poļu lielākais ienaidnieks esot vāci un krievi un ka tamdēļ esot no svara atšķirt vienu no otra. Tagadējais moments tam esot ļoti izdevīgs un jāpieliekot visas pūles, lai to galīgi panāktu. Šai lietai var vispāri piekrist un tas, pēc manām domām, ir ari Latvijas interesēs.

Jākonstatē, ka ari krievi ieiet labprāt uz šo tuvināšanos ar Poliju un taisa spēli līdzi, jo galīgi neuzticās Hitleram. Vēl nesen man Stomonjakovs pateica "Hitlera u nas tjerpetj ne mogut i eto široko rasprostraneno". Tamdēļ man liekas, ka Japanas bazas par to, ka krievi ar hitlerisko Vāciju atrodas atkal uz saprasanās ceļa, ir maz pamatotas. Bez saubām Hitlers devis komunizmam visbārgāko triecienu, iznīcinot internacionales 15 gadus ilgus neatlaidīgas darbības augļus, darbības, kurā ieguldīti no krievu puses milzīgi materiali līdzekļi. Šis cirtiens komunizmam bija dziļš un sāpīgs un to tik ātri nesagremos, paies gadi kamēr sadzīs rētas un pilsoņiem sis starplaiks ir jāizmanto.

Komunistiskās internacionales darbība ārzemēs.

Patlaban Eiropas lielākas valstīs, Vācijā, Francijā, Anglijā un Čekoslovakijā komunistiskā internacionale savā darbībā atsviesta tālu atpakaļ un nav nekāds liels brīnums, ka 7.nov. lozungos viens no galveniem un jaunākiem lozungiem uz sarkanā laukuma, pretim diplomātiskai tribinei, bija aicinājums apspiestām tautām kolonijās atbrīvoties. To var uzskatīt, ka dūrieni Anglijai vai Holandei, sakarā ar holandes kreisera "Zewen Prowinzen" dumpi un tagad sekojošo procesu. Ari tas nav gadījums, ka nupat iznākusā kominterna žurnalā iespiesta pamācība indiesu revolucionāriem, kā taisīt revoluciju Indijā un tur noorganizēt kompartiju. Citiem vārdiem kominterns atsviests par 15 gad.atpakaļ, kad šis internacionāles uzdevumā japaņu komunists Sen Katajama, kas nupat nomiris, sāka organizēt komunistisko kustību kolonijās. Tamdēļ nav nekāds brīnums, ka poļi patlaban faktiski nebaidās no t.s. kulturalās tuvināšanās ar krieviem, jo neskatoties uz industrializācijas itkā panākumiem, komunistiskā ideja pat Krievijā jāuzskata par galīgi bankrotējuso, ko sevišķi pierāda katastrofalā kolhozu programma Krievijā. Ari visa Krievijas industrializācija izdevās tikai pateicoties visu kapitalistisko valstu galvenai līdzdalībai, piegādājot uz izdevīgiem noteikumiem krieviem masinas, izejvielas, specialistus, piešķirot ilggadīgus kreditus.

Komunizma nezvērs cilvēcei nav vairs baiļīgs, bet tomēr pastāv 16o milj.

lielā valsts ar stingru komunistiski-fašistisku režīmu, ar kuru bez šaubām starptautiskai politikai jārēķinājās un no šī viedokļa ņemot Polijas un viņas sabiedrotās Francijas taktika ir pareiza. Vācija jau 13 gadus atpakaļ izmantoja šo faktoru tapat Italija un Turcija, tagad pienācis Francijas un Polijas laiks un nevar zināt, kas būs pēc tam, vai neradīsies ari Krievijas-Japanas-Ķinas sadarbība.

ilo Austrumu jautājumi.

Šai ziņā ļoti raksturīgi ir Japanas vēstnieka uzticības sekretara Shimada izteikta doma, ka vislabāksi būtu ja Japana ar Krieviju un tapat ari Japaņa ar Ķinu pasas savā starpā nokārtotu savstarpējus jautājumus, bez kaut kādas svesvalsts piedalīšanās, un ka viņam liekas, ka tas esot nepieciešams, jo neviens nevarot zināt kādus rezultātus dosot kars, kurš katrā ziņā prasīsot milzīgus upurus. Shimada ari sūdzējās, ka krievu prese briesmīgi lamājot japaņus pat vairāk nekā vāciešus. Izdotas agitācijas brosurās lielā vieta ierādīta Japanai. Krievi radot grūtības pat sīkākās lietās, t.p.p. naizsniedz vajadzīgās vizas un vispāri stāvoklis patlaban esot ļoti nepatīkams.

Uzkrita, ka 7.novembra svētkos Japanas vēstnieks Ohta nebija atnācis uz parādi. Vēstniecības padomnieks un sekretari gan bija atnākusi. Sekretari tam deva paskaidrojumus, ka vēstniekam esot sēras, jo kāda Japanas ķeizara tante esot mirusi. Shimada man tomēr paskaidroja, ka vēstnieks tamdēļ neesot ieradies uz parādi, ka baidījies, ka Kaļiņins savā runā svētku gadījumā, neaizskar japaņus, jo dažas dienas atpakaļ Molotovs kādā runā bija aizskāris japanų politiku Tālos Austrumos.

novembra svētku parāde.

Kaļiņina runa sarkanā laukumā bija ļoti īsa un ārējo politiku nemaz neskāra. Vairak bija muzikas un dimdosie lielgabalu sāvieni un brauca bezgalīgas rindas tanku, gan mazas gan lielas, peldošas pāri upēm amfibijas un citas, dazi tanki bija īsti tērauda cietoksņi. Var teikt, ka sinīs trijās stundās, cik ilgi vilkās šī militārā parāde, diplomātiskam korpusam gāja garām līdz pāri par acim brunota Krievija un jākonstatē, ka šie 7.nov.svētki izskatījās drīzāki, ka sarkanās armijas svētki, kura atrodās visas padomju Krievijas iekspolitiskas uzmanības centrā. Ar vienu roku paraksta neuzbruksanas līgumus un ar otro roku tura uguni, kuru katru acumirkli var pielikt pie pulvera mucas. Mēs gan tikai redzējām apm.372 tankus, bet jau šī mazā daļa maksā vairākus lo milj.zelta rubļus un kur tad vēl pārējais milzīgais daudzums. Uz so tanku parādi nopietni un klusi noskatījās no diplomātiskās tribunes Japanas vēstniecības padomnieks Sakoh, ari tikpat uzkrītosi klusu vācu vēstniecības Chargé d'Affaires von Tvardovski. Toties ķinietis un polis bija jautri un pēdējais atradās visu laiku Krestinska sabiedrībā. Aeroplani sinī parādē netika demonstrēti, jo bija smalks lietus, kas ļoti bojatu aeromasinu propelerus un spārnus. Uzkrita, ka strādnieku daļas bija ļoti slikti iegērbtas,bet toties vairāk apbrunotas, ka kareivji. Pēc militārās ~~xxxxxxx~~ parādes, ka parasts, defilēja Maskavas fabrikas strādnieki. Vakarā bija grandiozs rauts.

Ar patiesu un dzilu cienu
(paraksts) Dr.A.Bīlmanis

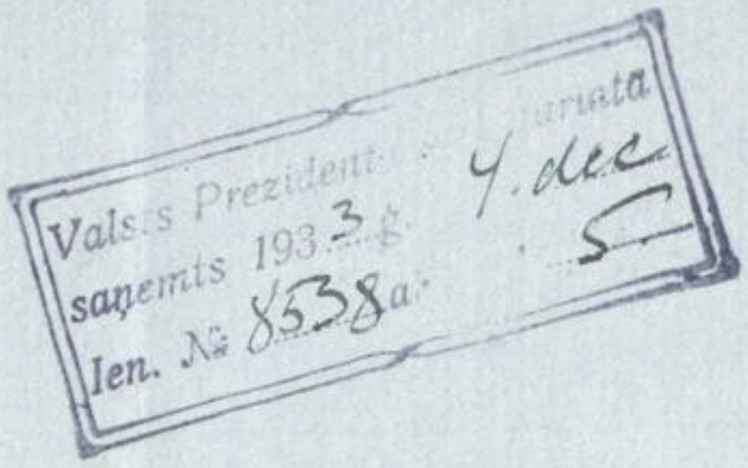
Noraksts pareizs:

40

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

No 0.848.00.M/ 26804

Rigā, 1933.gada "22." novembrī.

AR
Pie ārl. 4.12

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g.14.novembra rakstu № 848.oo/3576 norakstā attiecībā uz poļu-krievu tuvināšanos pēdējā laikā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumu.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

Noraksts. 41

.№ 848.oo/3576.

Maskavā, 1933.g. 14.novembrī.

Augsti godātais Ministra kungs,

Pēdējā laikā jaunā poļu-krievu draudzība izpaudusies vairākās diezgan iespaidīgās un raksturīgās demonstracijās, kā Varsavā, tā ari sevišķi seit Maskavā. Par sām pēdējām pagodinos īsumā ziņot.

Lieta sākās jau ar Ļevaņevska lidojumu par Padomju Savienību. Kā zinams, Ļevaņevskis (kuram starp citu, te ir brālis padomju aviacijas dienestā, kurš neilgu laiku atpakaļ aprakstīja padomju presē savu lidojumu no Ļenas grīvas līdz Irkutskai) cieta avariju netālu no Čeboksariem, Čuvašu republikā, pie Volgas un dabuja galu katastrofā; izglābās tikai mechaniķis Filipovics. Lidotāja mirstīgās atliekas tika novestas uz Maskavu un te izvadītas ar neparasti lielu militāru godu. Stacijā bija saradusies daudzas augstākās padomju amatpersonas, sevišķi militārie un daļa no diplomātiskā korpusa ar kara atašejiem. Uz perona nostādīta bija liela goda sardze ar orķestri.

Sakarā ar padomju lidotāju viesošanos Polijā, poļu lidotāji ieradušies pretvizitē PSR Savienībā. Sliktā laika dēļ eskadriļa gan nopāca līdz Minskai, no kurienes tomēr 6 lidotāji pa dzelzceļu atbraukusi uz Maskavu. Viesiem, ar plkv.Raiski priekšgalā, izrādīta izcilus uzmanība, ierādot goda vietas uz 7.novembra parādes tribines; CIKa priekšsēdētājs Kaļinins tos pieņēma tās pasas dienas vakarā savā lielā rautā.

11.novembrī Konservatorijas lielā zālē notika modernās poļu muzikas koncerts, kurā uzstājās poļu muziķi: dirigents Fitelbergs, komponists Szymanowskis un dzeedātāja Bandrowska-Turska. Vairākus simtus biļešu bija nopircis poļu sūtnis un izsūtījis tās ielūgtiem krievu viesiem un diplomatiskam korpusam.

Nākošā dienā, 12.novembrī, tika atklāta modernās poļu mākslas izstāde Tretjakova galerijā, kur tā ieņēma 6 plašas istabas. Izstādi oficiāli rīkoja VOKSs, bet atklāja viņu svinīgā kārtā Polijas sūtnis, noturot lielu runu un pārgriezot sarkani-baltu lenti. Runā sūtnis atzīmēja, ka tagad pēc politisko attiecību nostiprināšanas pienācis laiks kulturelās tuvināšanas pastiprināšanai. Izstādē, izņemot viņas lielumu, nekas sevišķs nebija redzams. Lielāko daļu sastādīja gleznas. Bija ari skulptura un dazi audumi, ari tepiķi, bet pilnīgi trūka keramika. Kas attiecas uz grafiku, tad nekas piem.mūsu Vidberga darbiem līdzvērtīgs nebija sastopams. Pēc izstādes atklāšanas visi - pārsvarā krievi lielā daudzumā - pulcējās pie VOKSa klātiem galdiem. Atkal uzkrītosi daudz padomju augstāko karavīru, starp citiem Osoaviachima prieksnieks Eidemans.

Tanī pašā vakarā Polijas sūtnis bija lūdzis uz plašu rautu sūtniecības telpās. Lūgtas ap 5oo personu, pārsvarā atkal krievi, valdības iestāžu amatpersonas, augstie militārie, mākslas un kulturas pasaules pārstāvji; diplomatiskais korpuss pilnā sastāvā. Ārzemju preses pārstāvji trūka, izņemot PATa pārstāvi. Ielūdzamo sarakstus sastādījis bija ārlietu komisariats. Ari no padomju viesiem daudzi ieradās frakās. Rauts bija lieliskākais, kas te sarkanā Maskavā līdzsim sarīkots. Sākumā koncerts, kas vilkās par ilgu. Spēlēja pianists Stompka un dziedāja tā pati Bandrowska-Turska. Pēc tam mielasts pie galdiem, kas vai lūza no lepnāko ēdienu daudzuma. Tomēr telpu trūkuma dēļ un sakarā ar lielo viesu skaitu pie galdiem bija jāstāv, jo vietas sēdēsanai tiklab kā nebija, kas seit diplomātiskā korpusā arvien mēdz izsaukt lielu neapmierinātību. Beidzot deja parastā kārtībā. Ap to laiku, kad diplomātiskais korpuss jau taisījās uz mājām, orķestrs spēlēja mazurku. Dejoja 8 pāri, tikai poļi un krievi, ar pasu Łukasiewiczu un padomju armijas staba prieksnieka Jegorova kundzi prieksgalā. Mazurka vilkās diezgan ilgi, sevišķi vadošais pāris dejoja ar sajūsmu, un kad deja beidzās, pazīstamais padomju zurnalists Radeks ar plasu zestu pateica, ka Polijas sūtni un Jegorova kundzi par sādu dejosanu vajadzētu izsludināt par "udarņikiem".

Visa šī tuvināšanas demonstracija, bez šaubām, tika rīkota poļu valdības tiešā uzdevumā ar speciāli asignētiem plašiem, pat ļoti plašiem līdzekļiem. Nevienai sūtniecībai nedz vēstniecībai tik viegli nebūs poļus

gsti godātam
V. SALNAIS kungam,
Ārlietu Ministram.

te tagad pārspēt.- Šīs jaunās draudzības priekšā ari ārēji pilnīgi nobāl bijusā vācu-krievu draudzība. Lukasiewicz ir jauns un ļoti energisks cilvēks, kas ar visu sparu un visām savām spējām metīes savā jaunā plašā darba laukā, un nav saubu, ka viņs, savas valdības plasos un sevišķos apmēros pabalstīts, teicami veiks savus svarīgos uzdevumus.

Izlietojot gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godātais Ministra kungs, pieņemt manas patiesas augstcieņas apliecinājumus.

(paraksts) Dr.Alfr.Bīlmanis
Sūtnis PSR Savienībā.

Noraksts pareizs:

43

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

№ o.848.oo.M.sl/104/3943

Rigā, 1934.gada 7.februārī.

Konfidenciāli.

Valsts Prezidenta sekretariāts
saņemts 193.4 g. 20.II
Ien. № 1115 akt. № 5

Augstī godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g.18.janvara stingri konfidenciālo ziņojumu № 7o1/3o6 norakstā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam
Valsts Prezidenta kungam,
Rigā, Pilī.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

№ 701/306.

Noraksts.

Maskavā, 1934.g.18.janvarī.

Stingri konfidenciāli.

Augsti godātais Ministra kungs,

Š.g. 11.janvarī, pēc manis Brodovskim par godu sarīkotās dinejas, uz kuru Stomoņakovs nebija ieradies, aizbildinādamies ar nevaļu, bet pārējie aicinātie atnāca pilnā skaitā, to starpā ari jaunieceltais padomju militārais atašejs Latvijā Suchorukovs, Brodovskis man paziņoja, ka Jūs esot vizējuši savu pasi ari ceļojumam caur Ļeningradu. Tādā gadījumā padomju valdībai, resp. Litvinovam, būtu liels gods un prieks apsveikt Jūs ari šeit Maskavā, ja ne oficiāli, tad kaucu privāti. Tad varētu pārrunāt aktuelās lietas un tādā kārtā vēl vairāk nostiprināt mūsu labās attiecības. Viņam, Brodovskim, gan esot zināms, ka Jūsu laiks stipri ierobežots un Jūs steidzaties atpakaļ uz Saeimas atklāšanu. Tomēr viņš mani lūdzot griezties pie Jums ar attiecīgu vaicājumu, un pozitīvā gadījumā padomju valdība nekavēsoties tūlīt Jūs oficiāli ielūgt. Šai sakarībā nosūtīju Jums savu attiecīgo telegramu. Jūsu caur Rigu doto atbildi paziņoju Brodovskim, kurs tamdēļ visu laiku uzkavējās te Maskavā (un 17.1. izbrauca uz Berlini, kur pavadīsot savu atpūtu).

Pie šī gadījuma pagodinos vēl ziņot, ka "Izvestija" ievietojušas izvilkumu no Jūsu zviedru presei dotās intervijas, kā ari ziņojumu par Stokholmā notikusām apspriedēm. Tanī pasā numurā iespiests ari pulkveža Pleņsnera raksts, ko seklāt pievienoju. Ari Jūsu runa pa radiofonu plasi atreferēta krievu presē.

Beidzot varu vēl sniegt dažas patīkamas ziņas. Stomoņākovs man oficiāli paziņoja, ka tuvākā laikā pārvedīsot atlikusās alimentu summas - pēc aprēķina 625 rubļu. Otrā ceturksnī solās beidzot nomaksāt padomju valdības parādu par Ungarijas gūstekņu pārvadāšanu ls 15.000.- apmērā.

Pieņemat lūdzu, augsti godātais Ministra kungs, manas patiesas augstcieņas apliecinājumu.

(paraksts) Dr.Alfr.Bīlmanis
Sūtnis PSR Savienībā.

ugsti godātam

V. S a l n a i s kungam,

Ārlietu Ministram.

Noraksts pareizs: [signature]

45

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1934.gada 8.februārī.

No 0.848.00.M.sl. 101/3940.

Valsts Prezidenta sekretariāts
saņemts 1934 g. 10.II.
Ien. № 1116 akt. № 5

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums noraksūt no sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa š.g.25. janvara ļoti slepenā ziņojuma № 298.sl. par sarunām ar Vācijas vēstnieku Nadolniju par Vācijas politiskām attiecībām ar Baltijas valstīm.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Latvijas sūtniecība PSR Savienībā.
№ 298/sl.

Noraksts.

Maskavā, 1934.g.25.janvarī.

Ļoti slepeni.

Saruna ar Vācijas vēstnieku Nadolny par Vācijas politiskām attiecībām ar Baltijas valstīm.

Augsti godātais ministra kungs,

Š.g.17.janvarī pēc dinejas pie Austrijas sūtņa, Vācijas vēstnieks Nadolny uzsāka ar mani garāku sarunu par Vācijas izturēšanos pret Baltijas valstīm.

Izejot no savas sarunas ar Ļitvinovu par poļu-krievu projektēto deklarāciju, par kuru jau ziņoju, Nadolnijs pastrīpoja, ka Vācijas dēļ tamlīdzīga deklarācija nu gan nav bijusi vajadzīga. Viņš varot tikai atkārtot, ka Vācija nekādā ziņā neiedarbosoties pret Baltijas valstu neatkarību un viņai neesot nekādu agresīvu nolūku. Viņš Ļitvinova iniciatīvi saprotot, ka bez saucām vērstu pret Vāciju un ka tamdēļ ari esot runājis ar Ļtivinovu, kurs gan to strikti noliedzis, izskaidrodams kā Jums tas jau zinams no mana pēdējā ziņojuma. Bet no otras puses viņs ari ticot, ka Ļitvinovam bijusi vēlēšanās iegūt aktīvu poziciju Baltijas politikā. Pēc viņa informācijas visā sai lietā tomēr galvenā loma piekrītot Ļitvinovam un Polijai bijusi tikai deklarācijas loma. Ļitvinovs reiz nu jau esot ārkārtīgi godkārīgs un pēdējie panākumi viņam stipri sakāpuši galvā un kā cītīgs "udarņiks" gribējis panākt vēl vairāk. Tomēr visa šī akcija esot uz smiltīm būvēta, jo Vācija nemaz netaisoties iebrukt Krievijā. Tāpat Vācija nevedot nekādu slepenu spēli ar Japanu, kas būtu vesta pret PSRS. To Kremlī labi zinot, neraugoties uz visiem ārlietu komisara mēģinājumiem galīgi sabojāt attiecības ar Vāciju - tas viņam tomēr neizdosoties. Esot pilnīgi cilvēciski, ka Ļitvinovam sāpot žīdu vajāšanas Vācijā, jo viņs pats ir žīds, un gribot visiem spēkiem izlietot savu ārlietkomisara stāvokli, lai vāciešiem kaut kā atriebties. Tāpat ari Maskavas kompartijas sekretārs Kaganovics (ari žīds) uzstājies kompartijas konferencē pret Vāciju. (Paliek tomēr fakts, ka pats Staļins nekur nav lietojis asus vārdus pret Vāciju). Ari visas padomju preses kūdīšana un aizdomu cilāšana pret Vāciju, kā sagaidamo uzbrucēju Baltijas valstīm, esot bez kaut kāda pamata. Viņs noteikti paliekot pie tā, ka Vācijai neesot nekādu agresīvu tieksmju pret Blatijas valstīm. Katru īsto vācieti, kas patlaban domātu par kādu gājienu uz Blatijas valstīm jeb Krieviju, vācu tauta uzskatītu to par savas tautiskas lietas lielāko nodevēju. Tas nozīmētu, ka Vācija atsakas no savām dzīvības prasībām, jo Vācijas politiskais galvenais uzdevums ir atgūt visu to sev atpakaļ, kas viņai ar Versalles līgumu ticis noņemts. Atstāt poļu koridoru, Klaipēdu, Silēziju un citus ar vācu vairākumu apdzīvotus apgabalus, pamest so svēto uzdevumu, kurs esot jau pārgājis vāciesu asinīs un nepabeidzot so darbu uzsākt kādas avanturas - nē, tik traki viņi neesot.

Baltijas tautas, turpināja Nadolnijs, ir pilnīgā likumīgā kārtā un pilnīgi dabīgi ieguvusas savu neatkarību. Šīs tautas varot pilnīgi mierīgi dzīvot un tālāk nostiprināt savu eksistenci, jo viņas nepastāvot uz Versalles līguma pamata, bet esot pilnīgi etnografiskas valstis un Reichskanclers labprāt deklarētu, ka viņš pilnīgi atzīst Baltijas valstu neatkarību un patstāvību, ja Lietava nebūtu nelaimīgā kārtā sapinusies ar vāciesu apdzīvoto Memelgebiet'u, no ka vācu tauta nekad nevarot atteikties. Reichskanclers esot ar mieru katrā laikā to apstiprināt Latvijas sūtnim Berlinē, tāpat ka igaunu un somu sūtņiem. Vispārējai tādai deklarācijai stāvot ceļā Klaipēdas apgabals, kurs piešķirts Lietavai sakarā ar Versalles līgumu, kurs vāciesiem uzspiests.

Izteicot mūsu tautai daudz komplimentus, kuru Nadolnijs labi pazīstot caur savu darbību Auswärtige Amtā, vadot tur attiecīgu nodaļu pasaules kara laikā, viņš starp citu vēl ieminējās, ka Ludendorfs esot bijis pat pret Lietavas neatkarību un viņam, Nadolnijam, nācies daudz cīnīties, sevišķi toreizējās militārpolitiskās aprindās, jo šīs pēdējās gribējusas vienkārsi pievienot Vācijai visus okupētos apgabalus. Nadolnijs bijis klāt ari pie Brest-Ļitovskas miera līguma noslēgsanas. Tagad būdams par vēstnieku Turcijā, viņam pēdējā laikā nav bijis laika interesēties par Baltijas valstīm.

Būtu ļoti vēlams saņemt ziņas par to, vai ar mūsu sūtni Berlinē tikpat atklāti runā.

Ļoti zīmīgi, ka Francijas vēstnieks Alphand, ar kuru uzturu ļoti draudzīgas attiecības, ne ar vienu vārdu nav ieminējies sarunā ar mani par šo lietu.

Izlietojot gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godātais ministra kungs, pieņemt manas augstcieņas apliecinājumus.

(paraksts) Dr.Alfr.Bīlmanis
Sūtnis PSR Savienībā.

Augsti godātam
V. Salnais kungam,
Ārlietu ministrim.

Noraksts pareizs:

47.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1934.gada 13.februārī.

№ o.848.oo.M.sl/ 109/4489.

Konfidenciāli.

Valsts Prezidenta sekretariāta
saņemts 1934.g. 20.II.
Ien. № 1129 akt. № 5.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums norakstu no sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kungs š.g.25.janvara ļoti slepenā raksta № 32o.sl. par poļu-krievu Baltijas politikas saskaņošanu.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamsi Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

48

Noraksts.

Latvijas sūtniecība PSR Savienībā.

№ 32o/sl.

Maskavā, 1934.g.25.janvari

Ļoti slepeni.

Polu-krievu Baltijas
politikas saskaņosana.

Augsti godātais ministra kungs,

Apmeklējot Stomoņakovu, lai ar viņu pārrunātu dažas tekošas lietas, viņš pats uzsāka sarunu par noraidīto deklarāciju, apgalvodams, ka pretēji mūsu argumentācijai, šī deklarācija būtu izsaukusi vispārēju nomierinājumu, ja viņa tiktu izpublicēta tādā veidā, kā poļi un krievi to likusi priekšā. Tāds esot bijis viņu patiesais mērķis un ne citāds. Nekādu apslēptu nolūku nedz kāda slepena vienošanās ar Poliju uzņemties aizbildņu lomu par Baltijas valstīm ari neesot. Mēs velti skatoties ar aizdomām uz šo lietu un PSR Savienība kā ari Polija esot vadījusies no patiesas gribas nostiprināt status quo un izsargāt Baltijas valstis no iespējamas agresijas.

Mūsu noraidošā atbilde pie viņiem esot uzņemta kā afronts. Bez tam esot izjūtams, ka mēs šoreiz esot lāvušies iespaidoties no Somijas.

Es, protams, noraidīju to, seviški pēdējo un pateicu, ka Latvija arvien savā ārpolitikā ir bijusi suverena un vienmēr vadījusies no savām interesēm, paturot vērā savienību ar Igauniju. Ari nekādu afrontu es šeit nevaru saskatīt, ja kādu priekšlikumu noraida un pieved ąttiecīgus motīvus. Un mūsu atbildē ir ari skaidri pateikts, ka mēs apsveicam katru PSRS valsts vīru izteicienu par mūsu neatkarību, bet, protams nekādā ziņā nevaram piekrist, ka jauc ārpolitikā mūsu iekšējās lietas, kā to diemzēl Ļitvinovs bija izteicis.

to
Uz/Stomoņakovs pašvītroja, ka tas esot pārpratums un ka Ļitvinovs tā neesot domājis. Ar to tad ari mūsu saruna izbeidzās.

Šinī pašā lietā man bija saruna ari ar Somijas sūtni baronu Yrjö-Koskinenu, kuram krita zīmīgs izteiciens: "pour cette fois nous sommes sauvés". Ari viņš, līdzīgi Igaunijas sūtnim, se saredz polu-krievu mēģinājumu uzmesties par Baltijas valstu aizbildņiem. Nevienu no viņiem, kā ari sūtniecības pagaidu vadītāju Filholdu, nedz poļi, nedz ārlietu komisariats nebija ieprieks informējusi par tamlīdzīgiem nodomiem. 21.decembrī, kad demarche tika izdarīta Ļitvinova kdze sarīkoja lielu pieņemsanu (ielūgumi bija izsūtīti 15.dec.). Tur bija visi Baltijas valstu sūtņi kopā ar Polijas sūtni, bet viņš ne ar vienu vārdiņu neieminējās par savas valdības sagaidamo lielsirdīgo žestu, bet bija ietinies noslēpumainā plīvurī un 22.decembrī aizbrauca ilgākā atvaļinājumā uz Varsavu. Tā tad sai lietā bija ieturēta vispilnīgākā konspiracija un ja viņu nolūki, kā Stomoņakovs bija izteicies labi, tad jābrīnas, kamdēļ šī konspirācija bija vajadzīga.

Kad p.g.21.decembrī Ļitvinovs bija izsaucis pie sevis sūtni Toferu plkst.4 p.p., Ļitvinovs ludzis Toferu par šo lietu nekā nestāstīt somiem un turēt to konfidenciāli. Tai pašā dienā ballē pie Ļitvinova kundzes Lukasievics bija ieprasījies kādu iespaidu uz Toferu atstājis Ļitvinova priekšlikums. Tofers atbildējis Lukasievicam, ka viņam jāizsakot liela izbrīna par Ļitvinova lūgumu noslēpt šo lietu no somiem. Toferam liekās, ka šī izteiktā viņa izbrīna būs bijusi par iemeslu, ka poļi un krie-

gsti godātam
V, Šalnais kungam,
Ārlietu Ministrim.

49

vi pēdējā minūtē būs grozījuši savu taktiku šaī paziņošanas lietā un tā radies p.g.23.decembrī Somijai kopīgi taisītais priekšlikums.

Tofers nekā sevišķa neredz iekš tā, ka Lukasievičs nebija turējis par vajadzīgu ieprieks painformēt savus Baltijas valstu kollegas (lai gan Lukasievics, kā redzams bij informēts par Litvinova sarunu ar Toferu). Tā tad poļi uztur paslaik ar krieviem visciesāko kontaktu, kas ir ļoti dīvaini, bet ar Baltijas valstīm tāda kontakta nav. Tofers to izskaidro ar to, ka acimredzot Lukasievicam nav bijusas attiecīgās direktīvas no Varsavas un tā kā visā saī lietā ir bijusi Litvinova iniciatīve, tad krieviem ari vienīgi piekritusi aktīvā loma.

Tofers, savas valdības vārdā, pieprasījis lai Litvinovs piedabunot klāt pie sī pakta ari Vāciju. Litvinovs viņam atbildēja, ka saī lietā viņam būtu tad jāparunā ar Beku un uz so atbildi Tofers vēl gaida.

Pretēji sūtņa Dr.O.Grosvalda kunga iegūtai informācijai par to, ka Igaunijas sūtnis Varsavā Pusta nav ticis laikā informēts no poļu puses, man Tofers zināja pateikt, ka Pusta p.g.22.decembrī ticis izsaukts pie Šeceļa, kurs viņam visu lietu izstāstījis.

Man rodas tāds iespaids no visa šeit dzirdētā, ka igauņi tagad atkal strādā uz vienu roku ar poļiem un tiem pilnīgi uzticās. Tā man Tofers seviški pastrīpoja generaļa Tervanda brauciena nozīmi uz Varsavu. Igaunijas paļāvība uz savu sabiedroto Latviju nav seviški liela, jo sī savienība, pēc Tofera vārdiem, neesot tāda, ar kuru mēs pie lielvalstīm varētu iegūt uzmanību. Tofers ir vispārīgi ļoti pesimistisks un varēja noprast ka viņa politikas apvārksnis ir diezgan saurs.

Italijas vēstnieks Attolico, kurš par deklarācijas lietu bija runājis ar Litvinovu, lai informētos par lietas faktisko stāvokli, man apstiprināja, ka viņam pateikts, ka sī akcija vērsta pret Vāciju. Viņs ari zināja pateikt, ka sī lieta stāvot sakarā ar pārrunām par Francijas, Polijas, Mazās Antantes un Krievijas projektēto drosības paktu, pret kuru, kā pret regionālu paktu nevarēsot celt iebildumus ari Tautu Savienība.

Vācijas vēstnieks Nadolny, kurš šaī lietā ari bijis informēties pie Litvinova, bija dabujis dzirdēt no pēdējā, ka sis solis memaz neesot bijis griests pret Vāciju, bet tas esot izskaidrojams ar vēlēsanos tikt skaidrībā ar Poliju, attiecībā uz agrāk piekopto Polijas-Baltijas valstu politiku, kura bijusi vērsta pret PSRS. Abas valstis gribējusas konstatēt, ka Baltijas politikā viņām esot vienādi uzskati un protams tās stāvot par Baltijas valstu neatkarību.

Pēc manas informācijas tamlīdzīgs paziņojums esot š.g. 15.janvarī nodots Lietavas ārlietu miņistrim Žauniusam un proti, ka turpmāk Polija un PSRS vedīsot saskaņotu Baltijas politiku, kuras pamatprincips ir Baltijas valstu neatkarība. Esot uzdots ari pārējiem PSRS sūtņiem Baltijas valstīs izdarīt tādu pasu demarche.

Italijas vēstnieks, kurš par šo pēdējo démarche saņēmis ziņu tieši no italu sūtņa Kauņā Amadori, izteicās, ka Litvinovs taisot sev attiecībā uz Vāciju "alibi".

Maskavas diplomātiskā korpusā izplatījušās baumas, ka Kremlis ar parāk straujo Litvinova politiku neesot seviški apmierināts un Kremlis nemaz neļaujot galīgi sabojāt attiecības ar Vāciju.

Ja sī ziņa par Kauņas démarche apstiprinātos, tad jātaisa slēdziens, ka poļi joprojām konspirē ar krieviem, jo ari soreiz Lukasievics, kurš kops 9.janvara atkal uzturās Maskavā, par so jauno démarche mani un kā domājams ari citus Baltijas valstu sūtņus nebija ieprieks informējis.

Pieņemat lūdzu Jūs, augsti godātais ministra kungs, manas augstcieņas apliecinājumus.

(paraksts) Dr.Alfr.Bīlmanis)
Sūtnis PSR Savienībā.

Noraksts pareizs:

50

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1934.gada 7.februārī.

No 0.848.oo.M.sl. 102/394

Valsts Prezidenta sekretariāta
saņemts 1934 g. 20 II
Ien. Nr 1113 akt. Nr 5

Konfidenciāli.

Pielikt. 20.2. Jurk

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos ņosūtīt Jums norakstu no sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g. 3o.janvara konfidenciālā ziņojuma № 7o1/266 par poļu-vācu neuzbrukšanas līguma novērtējumu PSR Savienībā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamas Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam
Valsts Prezidenta kungam,
Rigā, Pilī.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

Noraksts. 51

Maskavā, 1934.g.3o.janvarī.

№ 7o1/266.Konf.

Konfidenciāli.

Polu-vācu neuzbrukšanas
līguma novērtējums PSRS.

Augsti godātais ministra kungs,

Ziņa par šī līguma noslēgšanu pienāca Maskavā 26.1.vakarā un tika no TASS'a izpublicēta 27.1.no rīta.

Šai dienā biju brokastīs pie Italijas vēstnieka un varēju manit, ka šī ziņa sagādājusi lielu pārsteigumu pat tik labi informētam diplomātam, ka itāļu vēstniekam Attolico, kurš 25.janvarī bija apmeklējis Litvinovu, bet no viņa neko par šo lietu nebija dzirdējis. Tāpat neko nezināja francu vēstniecības padomnieks, Griekijas sūtnis un citi - neviens ieprieks par to nebija informēts, lai gan bija vispāri zināms, ka notiek intensīvas sarunas starp Berlini un Varšavu.

Jādomā, ka vācu-poļu izlīgšana bija vācu atbilde uz Kaganoviča aso runu Maskavas kompartijas konferencē (kurā vācu kompartijas līderu Telmani ievēlēja par goda prezidentu un aicināja vācu komunistus nodibināt padomju Vāciju). Acimredzot zem šī vāco-poļu līguma iespaida atradās ari Staļina runa kongresā, kurā Staļins pieminēja Polijas "zigzaga" politiku un diezgan mēreni izteicās par Vāciju, pievedot visiem zinamus nodrāstus faktus par Hugenberga un Rozenberga lietām un izsakot aizdomas, ka tagadējā vācu politikā virsroku nemot vecās imperialitiskās tieksmes. Toties PSRS neesot grozījusi savu agrāko ārējo politiku, bet vienīgi orientējoties pati uz sevi.

Tomēr vācu-poļu līgums izsaucis lielu ievērību. Blakus Japaņu lietām viņam ierādīta izcilus vieta padomju presē, sniedzot ari ārzemju preses balsis. Tā 28.1. pievests presē poļu preses viedoklis, kurā sevišķi pastrīpots, ka poļu diplomātija par saviem nodomiem bija ieprieks informējusi Litvinovu.

Šodien turpretim, kā redzams no klatpieliktiem izgriezumiem, izskan jau zinamas aizdomas par kādiem Polijas nezinamiem solījumiem Vācijai.

Lieta tiek nostādīta tā, ka itkā Vācija atzinusi tagadējās Polijas-Vācijas robezas, un tādā veidā atteikusies no sava vēl nesen deklarētā revizionistiskā viedokļa un tas jau izskatoties pēc kapitulācijas Polijas priekšā.

No otras puses šis līgums sitot plaisas Polijas-Francijas attiecībās un panākts ārpus Tautu Savienības. Vispāri, padomju prese atzīmē, ka līguma saturs neesot skaidrs, bet ja viņš patiesi kalpojot miera nostiprināšanai, tad pret līgumu neesot ko iebilst.

Vēl gribu atzīmēt, ka Polijas sūtnis atkal izbraucis kopš 18.janvara uz Varsavu un poļu chargé d'Affaires par šo akciju neko nezināja pateikt.

Vācu vēstnieks, ar kuru redzējos 26.janvarī vakarā, ari ļoti atturīgs un varbūt, ka ari viņam tas nācis kā pārsteigums, jo vēl 17.janvarī (sk.manu ziņojumu) viņš diezgan krasi izteicās, ka Vācija nekad neatteiksoties no koridora, Silēzijas.

Beidzot man vēl jāpiezīme, ka Nadolnyjs ar Litvinovu diezgan bieži satiekás un piem.24.janvarī pavadījis ar Litvinovu un Stomoņakovu kopā gandrīz veselu dienu Litvinova ārpilsētas rezidencē. No šīm notikušām pārrunām var gūt iespaidu, itkā Stomoņākovs, kā vācu orientācijas piekritējs, mēginājis būt vidūtājs starp Nadolnyju un Stomoņakovu. Stomoņakovs itkā nevisai ticot tam, ka PSRS-Polijas saprasanās varētu būt ilgstosa.

No visa spriežams, ka nupat notiek liela, vēl Eiropā nekad nebijusi, diplomatiskā spēle, kurā Polija sāk iet atseviškus ceļus no Francijas.

Izlietojot gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godātais ministra kungs, pieņemt manas augstcieņas apliecinājumus.

(paraksts) Dr.Alfr.Bīlmanis)
Sūtnis PSR Savienībā.

Augsti godātam
V.Salnais kungam,
Ārlietu Ministrim.

Noraksts pareizs: Akuņ.

52

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1934.gada 7.februārī.

№ o.848.oo.M.sl/103/3942

Konfidenciāli.

Valsts Prezidenta sekretariāta
saņemts 193 4 g. 20 II.
Ien. № 1114 akt. № 5.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pie ant. 20. 2. Gust

Pagodinos nosūtīt Jums noraksta no sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g.1.februāra pilnīgi slepenā ziņojuma № 748.oo. sl.325 par padomju valdības viedokli vācu-poļu deklarācijas lietā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

ugsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

No 748.oo.sl.325.

Noraksts. 52

Maskavā, 1934.g.1.februārī. 53

Pilnīgi slepeni.

Padomju valdības viedoklis
vācu-poļu deklarācijas lietā.

Augsti godātais Ministra kungs,

Viss, ko krievi šaī lietā esot zinājuši no poļu puses, bijis informācija par to, ka poļi vedot sarunas par Hitlera-Lipska mutisko deklarāciju konkretāku fiksēsanu.

Vācijas valdība krievus informējusi tikai īsi pirms deklarācijas parakstīšanas; vaciesi nav ari iepazīstinājusi ieprieks padomju valdību ar deklarācijas saturu. - Padomju valdība runā esoso deklarāciju neuzskata kā vērstu pret sevi. Tāpat ari padomju valdībai nekas neesot zinams par to, ka blakus deklarācijai pastāvētu vēl kādas slepenas norunas.- Pēc krievu ieskatiem, deklarācija uz zināmu laiku nodrošinot Polijas rietumu robežas. No vācu viedokļa deklarācija esot uzskatama kā panākums, jo vispirms Vācija ar to itkā esot pārlauzusi fronti, kas pret viņu nodibinājusies. Otrkārt, Vācija vismaz no Polijas puses iegūstot iespēju turpināt savu bruņosanos, kas notiekot dienu un nakti. Krievi vācu miermīlībai ne seviški tic, jo Vācijas valdība neka nedarot, lai pie sevis mājās izvestu garīgu demobilizāciju. Taisni otrādi, Hitlers visu laiku jājot uz Versaļas līguma revizijas zirga, un ja to tūlīt nevarēsot panākt, tad ķersoties pie tās pie pirmās izdevības.

Hitlera gramata "Mein Kapmf" nupat 1933.g.beigās esot iznākusi par jaunu bez jebkādiem grozījumiem, un pie tam milzīgā eksemplaru skaitā. Šī grāmata patlaban esot vācu nacionalsocialistu bībele.

Nevarot iedomāties, ka taisni tie, kas agrāk nosodījuši Stresemann'a un citu vācu valstsvīru saprasanos politiku, tagad pasi ietu tālāk pa Stresemann'a ceļu.

Viss patiesībā grozoties ap Francijas-Vācijas strīdu. Jaunais franču ministru prezidents Daladier itkā stāvot par saprasanos ar Vāciju, pretēji Herriot viedoklim, kautgan abi esot partijas biedri.

Vācijas spiediens uz Austriju turpinoties. Tas esot Italiju itkā atsvešinājis no Vācijas un tuvinājis Francijai. Anglijas oficiālā politika mēginot veicināt Francijas-Vācijas saprasanos, bet tomēr negribot par daudz angazēties.- Angļu konservatīvie gan vēloties uzturēt saprasanos ar Franciju, aiz respekta no Francijas militārā pārspēka. Pretesķibu kamols esot patlaban gandrīz pilnīgi satinies, un kritisko momentu varot sagaidīt pēc 2 - 3 mēnešiem.

PSRS un Japanas attiecības esot pa vecam saspīlētas, lai gan japaņu galms, saimnieciskās un politiskās aprindas stāvot par saprasanās politiku, - bet kara aprindas vēloties karu. Japaņu militaristi pārdzīvojot tādu pat psichozi, kādu Vacijas militaristi 1914.gadā. Varbūt sākumā viņi ari gūtu uzvarasm bet neizbēgamais katastrofālais iznākums tomēr esot paredzams: jāņemot vērā ari Savienoto valstu pārspēks.

No šāda izteiciena var taisīt zinamu slēdzienu, ka starp Padomju Savienību un Savienotām Valstīm pastāv kāda seviška saprasanās.

Vispār, poļu-vācu deklarāciju padomju valdība uzņēmusi ar zināmām aizdomām, - jeb, kā man izteicās Vācijas kara atašejs Maskavā pulkvedis Hartmann's. "mit süss-saurer Miene".

Leisi, cik var nojaust, ir stipri uztraukti. - Raksturīga ir pēkšņā lielā aktivitāte, kādu Lietavas sūtnis te sācis izrādīt. Seviški uzkrīt viņa daudzās dinejas, ierādot tanīs krieviem izcilus vietu. Vēl pagājušā gadā Lietavas sūtniecības durvis reprezentacijas ziņā bija tiklab kā slēgtas.

Ārlietu komisariats ļoti interesējas par mūsu izturēsanos šaī lietā. Katru dienu presei sniedz izvilkumus no Rigas preses ziņojumiem, seviški izceļot negatīvos komentārus.

Tūlīt

Man gribētos iespaidot mūsu presi tanī virzienā, lai tā nerādītu lieku paniku, jo faktiski Polijas-Vācijas deklarācija nevar ne mazākā mērā apdraudēt mūsu status quo, taisni tagad, kad Polija, PSRS un Vācija labi uzmana viena otru. Ari mums ar to dota zinama "peredyska", kuru mums jāizmanto ciesākai Latvijas-Igaunijas-Somijas apvienosanai.

Pieņemat lūdzu, augsti godātais Ministra kungs, manas patiesās augstcieņas apliecinājumus.

(paraksts) Dr.Alfr.Bīlmanis
Sūtnis PSR Savienībā.

Augsti godātam
V.Salnais kungam,
Ārlietu ministram.

Noraksts pareizs:

krievija

54

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rīgā, 1934.g. 22.martā.

№ A.sl.367/ 8343.

Valsts Prezidenta sekretariāta
saņemts 1934.g. 24.III.
Ien. № 1745 akt. № 458

Slepeni.

EK

Pie akt. 24.3. gad.

Augsti godātais Valsts Prezidenta kungs,

Sakarā ar P.S.R. Savienības sūtņa Brodovska iesniegto priekšlikumu Latvijas valdībai pagarināt 1932.g. 5.februārī parakstīto neuzbrukšanas līgumu uz 10 gadiem, esam lūguši mūsu pārstāvjus Lietavā, Igaunijā un Somijā, kuŗas noslēgušas ar P.S.R.S. tādu pašu līgumu, noskaidrot, vai krievi taisījuši viņām līdzīgu priekšlikumu. Atbildes no Tallinnas un Kauņas jau saņemtas un pagodinos tās Jums, augsti godātais Valsts Prezidenta kungs, šeklāt piesūtīt.

No Somijas atbilde vēl nav pienākusi.

1 pielikums.

Ar augstu cieņu,

K. Ulmanis.

Augsti godātam
A. K v i e š a kungam,
Valsts Prezidentam.

54

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rīgā, 1934.g. 22.martā.

№ A.sl.367/ 8343.

Valsts Prezidenta sekretariāta
saņemts 1934.g. 24.III.
Ien. № 1745 akt. № 458

Slepeni.

EK

Augsti godātais Valsts Prezidenta kungs,

Sakarā ar P.S.R. Savienības sūtņa Brodovska iesniegto priekšlikumu Latvijas valdībai pagarināt 1932.g. 5.februārī parakstīto neuzbrukšanas līgumu uz 10 gadiem, esam lūguši mūsu pārstāvjus Lietavā, Igaunijā un Somijā, kuŗas noslēgušas ar P.S.R.S. tādu pašu līgumu, noskaidrot, vai krievi taisījuši viņām līdzīgu priekšlikumu. Atbildes no Tallinnas un Kauņas jau saņemtas un pagodinos tās Jums, augsti godātais Valsts Prezidenta kungs, šeklāt piesūtīt.

No Somijas atbilde vēl nav pienākusi.

1 pielikums.

Ar augstu cieņu,

K. Ulmanis.

Augsti godātam
A. K v i e š a kungam,
Valsts Prezidentam.

Šifrograma no Kauņas.

Karskis vakar griezies arī pie Lietavas valdības ar priekšlikumu pagarināt neuzbrukšanas konvenciju uz 10 gadiem stop Zaunius atrod vienigi svarigu projektetā protokolā preambulu par krievu ieinteresetību Baltijas valstu neatkarībā stop Lūguši mutisko priekšlikumu atkārtot rakstiski stop Urbšym uzdots uzturēt kontaktu ar mūsu valdību stop Lietava domājot priekšlikumu pieņemt stop 5701 Ekis

---

Šifrograma no Tallinnas.

Sakarā ar Brodovska priekšlikumu Ustinovs vakar nācis ar lidzīgu priekšlikumu igauņiem tam pateikts atbildi došot pēc pārrunas valdību un sazināšanās Latviju stop Seljamaa atbalstīs priekšlikumu šīsdienas valdības sēdē un rīt mani informēs par valdibas viedokli stop Lareteis lūdz paziņot mūsu viedokli stop 5250 Gilberts

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Valsts Prezidenta sekretariāts
saņemts 1934. g. 4. aprilī
Ien. № 2062

Slepeni.

№ Asl. 367/9235. RĪgā, 1934.g.5.aprilī.

Pie lietas. 7.4.

Augsti Godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos sniegt Jums Īsu ziņojumu par mūsu sarunām ar Padomju valdību neuzbrukšanas līguma pagarināšanas lietā, kā arī par tiem apstākļiem, kādos sarunas norisinājās un pašu līgumu parakstīja vakar 4.aprilī.

20.martā ārlietu ministrija saņēma no Padomju valdības priekšlikumu pagarināt 1932.gada februārī starp abām valstīm parakstīto neuzbrukšanas līgumu. Priekšlikumu ārlietu ministrijai nodeva Padomju valdības sūtnis Rīgā. Šo priekšlikumu kā tādu, kas var stiprināt mieru un savstarpēju uzticību, mēs saņēmām ar gandarījumu, bet pirms devām galīgu atbildi, sazinājamies ar kaimiņu valšķu valdībām, pie kam noskaidrojām, ka līdzīgu priekšlikumu Padomju valdība nodevusi arī Igaunijai un Lietuvai, tāpat kā mums 20.martā. Tāpat noskaidrojam, ka Somija šādu priekšlikumu nav saņēmusi, bet ka Padomju valdība viņai šo priekšlikumu iesniegs tiklīdz Latvija, Igaunija un Lietuva būs devušas atbildes. Polija šai gadījumā atradās atsevišķā stāvoklī, jo jau š.g.sākumā Polijas ārlietu ministram viesojoties Maskavā starp abām valdībām bija panākta principiēla vienošanās par neuzbrukšanas līguma pagarināšanu, lai gan pēc tam nebija virzīta uz priekšu.

Vispirms saskaņojām savu rīcību ar Igaunijas valdību, pēc tam ar Lietuvas un 27.martā visas 3 valstis deva Padomju

ugsti Godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Pilī.

57

valdībai piekrītošu atbildi. Pēc mūsu atbildes saņemšanas Padomju valdība izteica vēlēšanos, lai dokumentu parakstītu Maskavā 3.vai 4.aprilī, ievērojot to, ka ārlietu kommisars Ļitvinova kungs 5.aprilī izbrauc uz ilgāku laiku uz Ženevu. Šim priekšlikumam mēs varējām tikai piekrist, jo konvencijas drīzā parakstīšanā esam politiski ieinteresēti un parakstīšanas atlikšana uz ilgāku laiku varētu ienest šai lietā nevēlamus sarežģījumus. Tāpat 3. vai 4. aprili pieņēma Igaunijas un Lietuvas valdība.

Pa tām starpām 31.martā arī Somija saņēma Padomju valdības attiecīgu priekšlikumu un tagad jau devusi piekrītošu atbildi, lai gan nav vēl zināms, kad viņas pārstāvis varēs dokumentu parakstīt. Ar visām ieinteresētajām valstīm : Igauniju,Lietuvu,Somiju un Poliju šai jautājumā uzturējām ciešu kontaktu un sasniedzām vienošanos par neuzbrukšanas līguma pagarināšanu līdz 1945.gada 31.decembrim. Šis pēdējais apstāklis ir no liela svara, jo tagad mums un mūsu kaimiņu valstīm neuzbrukšanas līgums būs spēkā līdz vienam un tam pašam datumam.

Otrā aprilī Polijas valdība caur savu sūtniecību Rīgā ierosināja pagarināšanas atlikšanu, jo Polijas valdība vēloties nokārtot ar Padomju valdību dažus jautājumus attiecībā uz konfliktu ar Lietuvu Viļņas dēļ. Šim Polijas valdības ierosinājumam ne mēs, ne Igaunija, nemaz jau nerunājot par Lietuvu, nevarējām piekrist jau augšā aprādīto apstākļu dēļ. Bez tam mūsu prasība dēl atlikšanas būtu atstājusi augstākā mērā nevēlamu iespaidu Maskavā un Kauņā un vispāri būtu bijusi noteikti pretēja mūsu interesēm. Ceturtā aprilī pagarinājuma dokumentu parakstījām kopā ar Igauniju un Lietuvu, lai gan līgumi ir bi-

58

laterāli. Cerams, ka visā drīzumā arī Somija un Polija varēs parakstīt identiskus nolīgumus. Es priecāšos pie izdevības sniegt Jums personīgi, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, tādu papildus informāciju šai lietā, kādu Jūs vēlēsaties saņemt.

Lūdzu pieņemt, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, arī pie šī gadījuma manas augstākās cieņas apliecinājumu.

K. Ulmanis

Ministru prezidents
un ārlietu ministrs.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 1934 g. 29. nov.
Ien. № 7970 akt. № 5.

59

Rīgā, 1934.g. 17.augustā.

№ o.480.00.M/ 352/ 21520.

Slepeni.

Augsti godātais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos Jums nosūtīt šeklāt norakstā mūsu sūtņa Maskavā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g. 8.augusta ziņojumus sakarā ar Igaunijas un Lietavas ārlietu ministru braucienu uz Maskavu.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godātais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

2 pielikumi.

K. Ulmanis

/K.Ulmanis./

Ministru Prezidents,
Ārlietu Ministrs.

Augsti godātam
A. K v i e š a kungam,
Valsts Prezidentam.

Noraksts. 60

Maskavā, 1934.g. 8.augustā.

Igaunijas ārlietu ministra Seljamaa vizite Maskavā.

Konfidenciāli.

№ 2057.

Augsti godātais Prezidenta kungs,

Par šīs vizites priekšvēsturi neko nerakstīšu, jo tā jau ir zināma, tikai vienīgi jāpastrīpo, ka šeit Maskavā Igaunijas sūtniecība, nezin kamdēļ pēc iespējas ilgāki slēpa šo faktu, par kuru es Jums jau ziņoju ilgi pirms Vasarassvētkiem. Iznāca, ka par Seljamaa viziti pirmo oficiālo ziņu saņēmu no Litvinova un pat tad vēl apprastoties igauņu sūtniecībā man pateica, ka viņiem nekas neesot zināms. Acīmredzot izšķirsanās par to vai braukt vai nebraukt Tallinnai bijusi grūta un tikai ap 18.jūliju esot Igaunijas valdība devusi savu galīgu piekrišanu šim braucienam. Tad arī vietējā sūtniecība šo lietu apstiprināja, paziņodama, ka Seljamaa brauciens uzskatams par viziti de courtoisie. Protams, kā tas mēdz būt notiksot informātīvas apspriedes starp Seljamaa un Litvinovu. Nekādas dienas kārtības šīm apspriedēm tomēr nebija.

Tofers Īsi pirms Seljamaa atbraukšanas atgriezās no atvaļinājuma Maskavā, bet bija izbraucis no Tallinnas pirms Beka ierašanās. Tallinnā un tamdēļ nevarēja man neko izstāstīt par notikušām starp Seljamaa un Beku sarunām. Abi mēs lasījām krievu presē atsauksmes par Beka viziti Tallinnā un brīnījamies par savādo Seljamaa intervējumu, kuru bija laidis pasaulē polu "Iskras" korespondents. Tofers a priori apgalvoja, ka tādas lietas Seljamaa nevarējis pateikt, jo Igaunijas ārlietu-politiskais mugurkauls neesot viss sekošana Polijai visās lietās, bet gan Igaunijas-Latvijas savienība. Šī bāze esot no visas igauņu tautas atzīta un iegājusi tautas asinīs.

Par visām šīm ziņām, kas arī šeit parādījās, esmu jau notelegrafējis ārlietu ministrijai uz Rīgu. Jākonstatē tomēr, ka PSRS prese savos novērtējumos bija ļoti uzmanīga, neaizskarot ne Poliju, ne Igauniju, jo tanī laikā viesojās Ļeņingradā polu flote un krievu lidotāju eskadrile devās uz Varšavu. Nesaistošās sarunās ar Ārlietu komisariāta darbiniekiem, pēdējie izteica savu izbrīnu par Seljamaa sarunu, bet ņemot vērā priekšā stāvošo Seljamaa atbraukšanu, arī bija ļoti uzmanīgi savos izteicienos. Acīmredzot viņu nolūks bija neapēnot sagatavoto lielo manifestāciju - polu flote Ļeņingradā, igauņu ārlietu ministra brauciens uz Maskavu un krievu lidotāji Varsavā.

Tofers sarunā ar mani izteicās, ka viņš baidoties no tā, ka krievi sakarā ar Seljamaa intervējumu atteiksoties no priekšā stāvošās vizites. Tas bija 27.jūlijā plkst. 10 no rīta, kad biju Tofera kabinetā un viņam piezvanīja Florinskis, kurš gribēja steidzami atbraukt uz sūtniecību. Saņemot šo ziņu Tofers izteicās man, ja Florinskis viņam ierosināšot vizites atliksanu uz vēlāku laiku, vai pilnīgi atteiksoties, tad viņš tūliņ pakāšot savus koferus, jo tas tad nozīmēšot, ka krievi grib iespaidot igauņu ārpolitiku. Tofers lūdza mani pakavēties blakus telpās līdz Florinska aiziešana.

Pēc Florinska aiziešanas pie manis ienāca zalonā Tofers un pateica, ka Florinskis licis priekšā strīpot no programas oficiālās vizites pie Litvinova un Molotova (vizite pie Kalinina palikās). To Florinskis motivēja ar Tautu Savienības protokolu (?), jo tik un tā satiksoties stacijā, apspriedēs u.t.t. Tā arī notika: Seljamaa iebrauca svinīgi sagaidīts no Litvinova ar kundzi ar skaistu baltu rožu buķeti rokās. Litvinovs ar kundzi un Stomoņakovu iegāja zalonvagonā apsveikt Seljamaa ar kundzi. Pārējie palikās uz platformas. Seljamam brauca līdzi viņa sekretārs Ojansons un PSRS sūtnis Tallinnā Ustinovs ar kundzi, bet uz robežas sagaidīt bija izbraucis direktors Beriozovs un no sūtniecības padomnieks Kirotars.

Stacija bija izgreznota ar Igaunijas un PSRS karogiem. Bija nostādīta goda sardze no kādas augstākas techniskās kara skolas ar orķestri, kurš nospēlēja Igaunijas valsts himnu pēc komandiera raporta un pēc tam PSRS himnu. Pāri peronam bija pārvilkta plata lente ar uzrakstu: "Tere tulemast", Gar visu peronu abās pusēs bija nostādīta dzelzceļu milicija baltos mundieros un ķiverēs. Litvinovs uz perona vēl reiz izteica apsveikumu

Augsti godātam
K.ULMAŅA kungam,
Ministru Prezidentam un
Ārlietu ministrim, Rīgā.

(fotografiem) un Ļitvinova kundze pasniedza rožu buķeti Seljamaa kundzei. To pašu darīja arī Tofera kundze.

No ārzemju diplomātiem biju vienīgi es stacijā. Ļitvinovs un Stomoņakovs bija tumšos uzvalkos. Ar to pašu vilcienu atbrauca no Ļeņingradas poļu vēstnieks Lukasievičs, kurš tur bija izbraucis uz flotes svinībām ar nodomu kopā ar floti aizbraukt uz Gdinu. Ļeņingradā viņš esot saņēmis rīkojumu no Beka atgriezties uz Maskavu un atlikt savu aizbraukšanu uz vēlāku laiku.

Dienu pirms Seljamaa iebraukšanas Maskavā aizbrauca atvaļinājumā somu sūtnis ar kundzi, kas atstāja drusku demonstratīvu iespaidu. Tāpat aizbrauca arī Norvēģijas sūtnis. Tādā kārtā nebija Maskavā arī neviena Skandināvijas sūtņa un arī Lietavas sūtnis bija izbraucis uz Kauņu pretīm savam ārlietu ministrim. Sākumā bija domāts, ka Seljamaa apmetīsies Ļitvinova pilī, kur parasti apmetās ārvalstu viesi un atbraukušie PSRS sūtņi (lai nedzīvotu viesnīcās). Seljamaa tomēr apmetās igauņu sūtniecībā, kur viņu jau sagaidīja Itālijas vēstnieks Attolico. Te jāpiezīmē, ka Attolico patlaban ņemās pierunāt Baltijas valstu sūtņus un par to arī runāja ar Seljamaa, ka Baltijas valstīm būtu labāki, ja tās pieprasītu sev neitralitātes, neaizskaramības un neatkarības garantiju no Tautu Savienības, kura pēc Attolico ziņām apsveikšot šādu ierosinājumu, jo Tautu Savienībai vajadzīgs patlaban kāds panākums. Attolico, starp citu, ļoti apšauba austrumpakta realizēšanos, bet Polija, Krievija un Vācija caur Tautu Savienību būtu drīzāki piedabūjamas pie Baltijas valstu garantēšanas, resp. neitralitātes pasludināšanas kopā ar citām valstīm. Tas būšot tas īstais Baltijas pakts, kurš vienīgais esot reāls, izvedams un pret kuru neviens nevarēšot neko iebilst. Turpretīm tagad Baltijas valstu intereses tiekot sajauktas ar šo lielo valstu savstarpējiem rēķiniem. Pēc manām ziņām šis ierosinājums itkā esot ticis pārrunāts starp Lareteju un Munteru uz pirmā iniciatīvi. Attolico arī mani par šo lietu runāja, pasvītrojot gan, ka tā esot viņa personīgā domā, bet viņš nešauboties, ka viņa valdība to lietu atbalstīšot. Viņš esot arī devis labvēlīgu atzinumu savai valdībai par Latvijas-Lietavas-Igaunijas visjaunāko tuvināšanās posmu.

(Baumas par Attolico aiziešanu šeit Maskavā neapstiprinājas.)

Pirmā dienā, 28.jūlijā pēc sagaidīšanas stacijā un ieņemtā brokasta sūtniecībā, plkst. 3 p.p. Seljamaa devās pie Ļitvinova uz apspriedi, pie kam apspriede notika tikai starp Seljamaa un Ļitvinovu, bez sūtņa un pavadoņa. Arī šo sestdienu, kā parasti, notika pieņemšana Itālijas vēstniecībā uz kuru bija atbraukusi arī Seljamaa kundze ar sūtniecības locekļiem. Plkst. 1/2 7 ieradās tur arī Seljamaa un ap plkst. 7 aizbrauca, jo plkst. 8 bija nolikta oficiāla dineja pie Ļitvinova un 10 vakarā liels rauts turpat piedalotiies lielam skaitam diplomātiskā korpusa, augstāko valdības pārstāvju, mākslinieku un žurnālistu u.t.t. Seljamaa man paspēja pateikt, ka apspriedei bijis informātīvs raksturs un galvenais tēmats ir bijis Austrumu Eiropas pakts un ka pārrunas turpināšoties 29.jūlijā, plkst. 2. Ļitvinovs Seljamam bija stāstījis par šo paktu to pašu, kas Jums ir jau zināms no maniem ziņojumiem. Arī Seljamaa līdz šim vēl nebija saņēmis oficiālā pakta šēmu, lai gan man franču Chargé d'Affaires Pavarts pateica, ka jau 18.jūlijā Parīzē Latvijas, Lietavas un Igaunijas pārstāvjiem esot tikusi no franču ārlietu ministrijas šī šēma izsniegta.

Atgriežoties no Itālijas vēstniecības atradu priekšā Jūsu direktīvi pakta lietā un varēju jau tanī pašā vakarā šo lietu pārrunāt ar Seljamaa, kurš starp citu uz to viskategoriskāko apgalvoja, ka viņš nekādu tamlīdzīgu intervējumu "Iskras" aģentūrai neesot devis. Savā ārpolitikā Igaunija iesot vienus ceļus ar Latviju, to viņš esot arī paziņojis Ļitvinovam. Es iepazīstināju arī Seljamaa ar savām direktīvām, pie kam viņam pateicu, ka esmu pilnvarots saziņā un saskaņā ar viņu un tikai ar viņu - nodot Ļitvinovam pakta lietā pilnīgi identiskas deklarācijas. Seljamaa jau tūlīt man pateica, ka viņš principā piekrītot, bet ka viņam neesot pilnvaras uz to un viņš apspriedīšoties ar Toferu un par ko vienojamies otrā rītā 29.jūlijā plkst. pus 10 šo lietu galīgi pārrunāt. Iedevu viņam savu deklarācijas projektu, kurš varētu noderēt par bāzi kopējai deklarācijai.

Rautā bija arī Polijas vēstnieks Lukasievičs, kurš bija stipri nervozs un ar kuru es arī sarunājos un painformēju viņu kolēģiālā kārtā par Latvijas viedokli pakta lietā uz ko viņš man pateica, ka šis viedoklis esot viņam ~~a~~protams, kas izrietot no mūsu "meretoriskiem" apstākļiem. (t.i. atbilst).

Otrāx rītā pus 10 ierados pie Seljamaa un 2 stundu ilgā sarunā vienojamies nodot Ļitvinovam sēklāt pievienoto deklarāciju.

Man uzkrita, ka vislielāko opoziciju taisīja Tofers (bij. sūtnis Varšavā). Viņš piemēram lika priekšā atlikt šīs deklarācijas nodošanu līdztam

laikam, kad Seljamaa būs atgriezies Tallinnā un Igaunijas valdība taisījusi savu lēmumu. Tas lietu novilcināšot tikai uz kādām 3 - 4 dienām. Uz to es pateicu, ka manas pilnvaras izbeidzās ar Seljamaa aizbraukšanu un piebildu, ka Seljamaa ir netikai ārlietu ministris, bet arī Valsts vecākā vietnieks un ka man liekās viņam pieder pietiekoša autoritāte deklarēt kādu principiālu viedodkli, bet ja varbūt viņam ir kādas norunas ar Beku, tad tā ir cita lieta. Seljamaa atkal kategoriski paziņoja, ka vienīgā noruna ar Poliju viņam esot savstarpēji informēties, bet ne darīt savus soļus atkarīgā no Polijas piekrišanas un tūdaļ arī man paziņoja, ka viņš tomēr savu deklarāciju izdarīšot kopā ar mani un ja Tallinnā tam nepiekritīšot, tad viņš ir gatavs iesniegt savu demisiju. Es uz to Seljamu lūdzu mani neparprast un ka es viņu nemaz nespiežu izdarīt tādu deklarāciju un ka tā ir viņa brīvā griba, un ka mans uzdevums ir izdarīt šo deklarāciju tikai saskaņā ar Igauniju un ja viņš to nevēlas, tad arī es viens pats neko nedeklarēšu, bet tikai ziņošu to savai valdībai. Seljamaa tomēr par jaunu apstiprināja savu vēlēšanos nodot deklarāciju un man arī pateica, ka sarunā ar Beku viņš gūvis iespaidu, ka Bekam esot tāds pats uzskats, kā mums šinī lietā. Vienīgais viņš lūdza manu atļauju informēt Lukasieviču, kam es piekritu, bet tikai ar noteikumu, ka nevar darītmūsu kopējo soli atkarībā no Lukasieviča viedokļa un ka es būšu tam pretīm, ja Seljamaa man pateiks, ka viņam jānogaida poļu valdības uzskats un ka tādā gadījumā es būšu spiests griezties pie savas valdības. Seljamaa man uz to noteiktāko deklarēja, ka igauņiem tādu saistību ar poļiem nemaz neesot un ka vienīgais viņš vēloties Lukasieviču informēt un ka neatkarīgi no tam, ko Lukasievičs teiks, mūsu noruna paliek spēkā.

Pēc plkst. trim ierādas pie manis Tofers un lūdza manu piekrišanu izvest deklarācijas projektā dažus sīkus redakcionelus grozījumus, kuŗi pēc būtības neko nemainīja - kam es arī piekritu.

Zinādams, ka Seljamaa savu deklarāciju nodod plkst. 4, es pie Ļitvinova ierados ap plkst. 5 un nolasīju viņam savu deklarāciju, pie kam konstatējām, ka abas deklarācijas saskan.

Ļitvinova saruna ar Seljamaa bija viņam priekšā uz papīra. Ļitvinovs izteica savu dziļo gandarījumu par Latvijas valdības oficiālā viedokļa deklarēšanu, kas veicināšot lielā mērā miera nodrošināšanas akciju. Viņam arī paskaidroju, kādā veidā Brodovskis pārpratis Jūsu pamattēzi un proti, ka pēc Latvijas uzskata, kuŗu izteicis sarunā ar Brodovski Ministru Prezidents Ulmanis, šis pakts uzbūvējams nevis uz apdraudētības, bet gan uz drošības stiprināšanas principa.

Sarunā ar mani Ļitvinovs apprasījās arī par mūsu ārlietu ministra atbildes viziti Maskavā (Čičerina vizite 1925.g.). Es viņam paziņoju, ka mūsu valdībai ir kabineta lēmums, ka tuvākos 2 gados mūsu ārlietu ministris neatstās Latvijas teritoriju. To Ļitvinovs pieņēma zināšanai.

Mūsu kopējā deklarācijā bija teikts, ka mēs deklarējam "principiēli labvēlīgu" viedokli. Vēlāk vakarā pēc dinejas Igaunijas sūtniecībā uz kuŗu arī es biju ielūgts, mani Seljamaa lūdza piekrist izmest no deklarācijas vārdiņu "principiēli" - ko viņu esot lūdzis izdarīt Ļitvinovs stīla dēļ, jo saturs no tā nemainōties un deklarācija esot jau pēc sava satura principiēlas dabas. Tam es piekritu, jo tādā veidā kādu mēs viņu nodevām tā datur pietiekoši svarīgus iebildumus, kuŗi neierobežo mūsu rīcības brīvību.

Faktiski šis Jūsu, Prezidenta kungs, ģeniālais šacha vilciens atrāva Igauniju atpakaļ no dēkainā Polijas ceļa, par jaunu nostiprināja Latvijas-Igaunijas ārpolitisko solidaritāti, stiprā mērā radīja labu noskaņu pie PSRS valdības, kuŗa tagad zin, ka vadošā loma Baltijas valstu politikā pieder Latvijai un ka velti ir citu valstu mēģinājumi ievilkt Baltijas valstu kodolu - Latviju-Igauniju savās sfērās. Latvijas valdība nedanco nevienam priekšā, viņa iztika arī bez ārlietu ministra sūtīšanas uz Maskavu, bet visi juta, ka Rīgā ir spēcīgs un varens ārlietu ministris, ar kuŗa pārstāvja vārdiem stipri rēķinājas.

Otrā dienā, 30.jūlijā sarīkoju par godu Seljamam lielu pieņemšanu, kuŗā piedalījās viss diplomātiskais korpuss, armijas pārstāvji, valdības vīri, ārlietu komisariāta darbinieki un citi.

Tai pašā vakarā Seljamaa izbrauca izvadīts no krieviem, Latvijas, Skandināvijas, Somijas un Lietavas sūtniecību pārstāvjiem. Līdz izvadīt aizbrauca dir. Fekhners, sūtnis Ustinovs ar kundzi un Igaunijas militārais atašejs Kurvits.

Man no Seljamaa brauciena ir tāds kopiespaids, ka tas bija vairāk vajadzīgs PSRS nekā igauņiem un šis brauciens ietilpa tanī demonstrācijā, kuŗā kā aktieri vēl piedalījās poļu flote, PSRS gaisa eskadrile un vēl

Lozoraitis. Kā mani informēja Seljamaa un ko man apstiprināja Ļitvinovs vienīgi nodotā deklarācija ir kaut kas pozitīvs no šīs satiksmes. Es nemaldīšos ja izteiksu savu domu, ka šī deklarācija arī paglāba Seljamaa stāvokli pie sevis mājās, bet polis un krievs dabuja "feinu" mācību, ka bez Latvijas tā lieta neiet un veltas ir viņu pūles ieraut Igauniju uz šeparātiem ceļiem.

Tā arī jāuztver Seljamaas interviju pēc atgriešanās Tallinnā, kur viņš sevišķi pastrīpo Latvijas-Igaunijas draudzības nesatricināmību.

Lūdzu pieņemt Jūs, augsti godātais Prezidenta kungs, manas patiesas cieņas apliecinājumus.

/ -/Dr. Alfr. Bīlmanis.

Sūtnis PSR Savienībā.

Sūtņa PSR Savienībā Dr.Alfr. Bīlmaņa

š.g. 29.jūlijā Ļitvinovam iesniegtā deklarācija.

"Латвийское Правительство заявляет о своем благожелательном отношении к идее восточного регионального пакта о взаимной помощи, в котором участвовали бы СССР, Польша, Германия, Чехо-Словакия и Прибалтийские Государства. В виду отсутствия текста пакта, Латвия оставляет за собой право по получении проекта внести необходимые поправки и дополнения."

64

Maskavā, 1934.g. 8.augustā.

Konfidenciāli.

№ Slep./2063

Augsti godātais Prezidenta kungs,

Lietavas ārlietu ministra
Lozoraita vizite Maskavā.

Lozoraitis, kā bija paredzēts, ieradās Maskavā š.g. 1.augustā ar savu kundzi, krievu zalonvagonā, kurš bija piekabināts kārtējam Rīgas-Maskavas vilcienam, kas pienāk Maskavā apm. plkst. 4 pēc pusdienas. Lietavas ārlietu ministra sagaidīšanas ceremonials bija tāds pats kā Igaunijas ārlietu ministra Seljamaa sagaidīšana. Šoreiz Litvinova kundze pasniedza Lozoraita kundzei buķeti no sarkanām rozēm un Lozoraitis bija apķērīgāks par Selajamaa un neaizmirsa sasveicināts ar uzstādīto goda sardzi. Augstais viesis ar kundzi tika novietiti Litvinova pilī (Lozoraitis kdze ir dzimusi Matulaite, dzimusi Peterburgā, viņas māsa dziedot Maskavas operā, bet viņas tēvs ieņemt paslaik kādu augstu amatu Ļeningradā). Pats Lozoraitis arī runā ļoti labi krieviski.

Lozoraitis man sirsnīgos vārdos pateicās par sagaidīšanu stacijā. Tofers nebija ieradies sagaidīt Lietavas ārlietu ministri, kaut gan Lietavas Chargé d'Affaires bija stacijā izvadīt Seljamaa.

Oficiāla uzņemšanas programa bija paredzēta divām dienām, tāpat kā Seljamaa viesošanās laikā. Notika tādas pašas apspriedes, dinejas-rauti un uzņemsana Lietavas sūtniecībā, vizites pie Kalinina, brokastis pie Molotova un arī es sarīkoju Lietavas ārlietu ministrim par godu brokastis 3.augustā plkst. pus trijos dienā, kurās piedalījās 27 personas, bija klāt Igaunijas sūtnis ar kdzi, Amerikas vēstnieks Bullits (kurš izteica vēlēšanās būt klāt) un protams visi lietuviešu ar Lozoraiti priekšgalā.

Doyen'u Attolico šoreiz nebiju uzaicinājis, jo viņš nebija arī mani uzaicinājis pie sevis, kad pie viņa uz brokastīm bija Seljamaa. Manā rīkotā rautā par godu Seljamaa, Attolico bija ieradies kopā ar kundzi un vēstniecības darbiniekiem.

Ārpus oficiālās programmas Lozoraitis bija izbraucis arī uz Ļeningradu, apmeklēt savu sievas tēvu, bet 5.aug. vakarā atgriezās uz Lietavu, stacijā pavadīts tikai no krieviem, no manis un mūsu sūtniecības darbiniekiem. Izvadīsana bija bez orķestra un goda sardzes un neatstāja nekāda svinīguma iespaidu. Turpat uz persona pasažieri ar pindelēm maisījās pa kājām un uzstādītiem dzelzceļa miličiem bija daudz darba nokārtot netraucētu izvadīsanu.

Stomonjakovs man sarunā pateica, ka Lozoraitisa vizitei piemītot formālā nozīme. Vienīgais ko viņi sagaidot, esot, ka Lozoraitis pievienošoties Latvijas-Igaunijas deklarācijai, lai gan jau senāk leiši Ženevā bija pateikuši, ka pievienojās Austrum Eiropas paktam, ko arī Lozoraitis bija jau atkārtojis 12.jūnijā PSRS sūtnim Kauņā Karskim, kas tagad Lozoraita braucienā uz Maskavu viņu pavadīja.

3.augustā pkst. 10 no rīta mani pieņēma Lozoraitis Lietavas sūtniecības telpās vairāk kā stundas ilgā sarunā un sīki informēja mani par savām saruhām ar Litvinovu un saviem ārpolitiskiem uzskatiem. Ar Litvinovu viņam esot notikusi informācijas apmaiņa un galvenais sarunu temats esot bijis Austrumeiropas pakts, kura sēmu Lozoraitis esot saņēmisx no sava sūtņa Parizē Klimasa. Kā no oficiālas deklarācijas, kuŗu pielieku šeit klāt, redzams, Lozoraitis atstājis durvtiņas Viļņas un Klaipēdas jautājumos. Zīmējoties uz Austrumeiropas paktu, Lozoraitis atstāstīja man savu sarunu ar Kauņas Vācijas sūtni Cechlinu, kurš esot viņu informējis, ka Vācijai esot sekošī četri iebildumi : 1) Vācija esot pret PSRS piedalīšanos Rietumu Locarno, 2) Vācija esot pret PSRS kaŗaspēka caur-

Augsti godātam
K. U l m a ņ a kungam,
Ministru Prezidentam un
Ārlietu ministrim,
Rīgā.

laišanu caur savu teritoriju, 3) Vācija prasīšot Tautu Savienības reorganizāciju un 4) Vācija esot pret to, ka ar Austrumeiropas paktu saista atbrunošanas lietu.- No citas puses mani informē, ka poļi itkā atbalstot Vācijas viedokli, bet bez tam vēl prasīšot Viļņas jautājuma galīgo nokārtošanu resp. regulāru sakaru uzņemšanu ar Lietavu. Uz manu jautājumu Lozoraitim, vai ir kāds progress attiecībās ar poļiem, viņš man atbildēja, ka visu ko avizēs rakstījušas par dažādiem izlīgšanas projektiem, neatbilstot patiesībai. Ne Pristors, nedz Milšteins ne ar kādiem konkretiem piedāvājumiem neesot nākuši. Arī no savas puses Lietava neesot atkāpusies no sava viedokļa, bet poļu brauksanas uz Lietavu varot gan novērtēt, ka neesot vairs tādu asumu abu tautu starpā, kā līdzšim. Viņi sagaidot, ka poļi nākšot ar konkretiem priekšlikumiem un viņi tos apspriedīšot, bet tādu priekšlikumu nav, pat privātā kārtā ne. Poļi, acīmredzot, meklējot tikai normalizēt attiecības - tas ir viss. Visādas versijas par piedāvātiem pierobežu apgabaliem Viļņas vietā, resp. Lietavas teritorijas garantēšana pret ciešām saistībām ar Poliju, arī neatbilstot īstenībai. Litvinovs arī neesot nekad piedāvājis savu vidutājību un tas pats esot arī sakams par franciem. Sarunā ar Litvinovu viņi esot skāruši arī saimnieciskus jautājumus, bet tuvāk viņš par tiem nevarēja izteikties, jo sarunas grozījušās tikai teoretiskā plāksnē. Izpublicētā deklarācija, kuŗa pēc savas būtības līdzinājās Litvinova-Seljamaa deklarācijai, arī daudz neko nesatur, izņemot deklarāciju par labu Austrumpaktam.

Lozoraitis ar lielu sirsnību izteicās par sadarbību ar Latviju un Igauniju, tā esot ļoti konstruktīva lieta un beidzot sarunu ar mani pieminēja kaut ko par grūtībām robežtirdzniecībā un apprasījās arī par to, vai drīzi iecelsot mūsu valdība sūtni Kauņā.

Izpildot Ģenerālsekretāra kunga uzdevumu, pateicu viņam, ka mēs sagaidam jaunu aktivitāti kopdarbības jautājumā. Uz to man Lozoraitis atbildēja, ka tas esot arī viņa lielākā vēlēšanās un atgriežoties tūlīt stāsoties pie konkreta darba.

Man iespaids ir, ka Lozoraitisa brauciens ietilpst taī pašā Litvinova inscenētā kopainā, par kuŗu Jums jau ziņoju.

Ar patiesu cieņu,

/parakst./ Dr.A.Bīlmanis
Sūtnis P.S.R.Sbā.

66

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRIJA.
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
DE LETTONIE.

Rigā, 1934.gada 2o.novembrī.

№ o.848.oo.M.sl/ 418/18639.

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 1934 g. 29. nov.
Ien. № 8019 akt. № 5

Konfidenciāli.

Pie akt. 29.11

Augsti godātais Sekretāra kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums sūtniecības PSR Savienībā pagaidu vadītāja J.Filholda kunga š.g. 18.oktobra konfidenciālā ziņojuma № 2538/sl. norakstu.

Pielikumā: minētais.

Ar augstu cieņu

(K.Freimanis)
Austrumnodaļas vadītājs.

Augsti godātam
J. G r a n d a u ' a kungam,
Valsts Prezidenta sekretāram.

Valstspapīru spiestuve. 50.257. 5000. 1933. 18./XII.

Noraksts.

67

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

Maskavā, 1934.g.18.oktobrī.

№ 2538/sl.

Konfidenciāli.

Augsti godātais Ministra kungs,

Pēdējā laikā Maskavā un ari citos lielākos PSR S-bas centros tiek atvērti, tā saucamie, komerciālie veikali, t.i. pārtikas precu veikali, kuros preces pārdod par cervonca papīra rubļiem. Šinīs veikalos assortimenti sasniedz jau "torgsinu" līmeni un starp precēm atrodamas ari importpreces no PSRS tuvākām kaimiņvalstīm. Tā kurš katrs pilsonis var bez seviškām atļaujām nopirkt par papīra rubļiem somu kapara kafijas kanniņas, poļu aditas preces un galanteriju, latvju sprotes u.t.t.

Veikalu atvēršanu šeit izskaidro ar jaunā iekštirdzniecības komisariāta nodibināšanu, kurs šinī vasarā atdalījās no "narkomsnaba" par patstāvīgu resoru un ar Precu pārdošanas tīkla paplašināšanu, jaunais komisariats, acimredzot, grib parādīt savu aktivitāti.

Ļoti interesanta ir cenu politika jaunatvērtos komercveikalos, salīdzinot tās ar "torgsina" zelta cenām. Tā, par piemēru, pārdod:

		Torgsinos	un	Komercveikalos
cūkas gaļu 1 kgr.	z.rbl.	o.35	pap.rbl.	14.-
teļa "	"	o.37	"	16.-
vērsa "	"	o.37	"	16.-
zāvētu "	"	o.75	"	3o.-
sviestu "	"	o.85	"	35.-

Šis salīdzinājums skaidri rāda, ka krievu oficiālās iestādes 1 zelta rubli aprēķina par 4o papīra rubļiem. Šāds kurss seit tika aprēķināts ari jau agrāk piems komercveikalu atvēršanas, tikai ne no valsts iestādēm, bet privātpublikas starpā pērkot, resp.pārdodot torgsina bonus vai ārzemes valutu. Patlaban šis kurss noslīdējis uz 1:35, jo dazos gadījumos komercveikalu cenas ir zemākas par torgsina cenām un tādēļ nav vairs tikdaudz pieprasījumu pēc torgsina boniem ka agrāk.

Torgsina veikalu skaits pēdējā laikā tiek samazināts, jo visas zelta, sudraba un briljantu vērtības torgsini jau paguvusi izzvejot no iedzīvotāju masām pārtikas trūkuma periodā. Cik lielas vērtības torgsini savā pastāvēšanas laikā īsti ieguvusi to nekur nepublicē un tura tik pat lielā slepenībā ka krievu zelta ražošanu. Uz priekšu torgsinos iepirkties laikam gan tikai ta iedzīvotāju daļa, kura saņem no ārzemēs dzīvojosiem radiem valutu, tad speci, kuri vēl saņem kādu daļu no sava atalgojuma valutā, augstākie valsts ierēdņi ar torgsina boniem un, beidzot, seit dzīvojosie ārzemnieki. Protams, ka torgsina apgrozījumi līdz ar to ievērojami samazināsies un, acimredzot, samazināsies ari viņa iepirkumi ārzemēs. Jau tagad no agrākiem 15oo torgsina veikaliem esot atvērti tikai looo. Pēdējā laikā atklātas vairākas zādzības un citas nekārtības šinīs veikalos, ko apkalpotāji piekopuši ilgāku

Augsti godātam
V. M u n t e r a kungam,
Ārlietu ministrijas
ģeneralsekretāram.

68

laiku, kadēļ tur ievests jauns režīms un bonu turētājiem jāuzdod pēc pases īsts vārds, kas ari atļaidījis daudzus pircējus.

Sakarā ar siem pārgrozījumiem iekšējā šiktirdzniecībā un lieliem preču krājumiem komercveikalos, seit cirkulē visdazādākās baumas par paredzamo drīzā laikā naudas reformu. Krievi itkā gribot otrā piecgadē nostādīt papīra rubli savā īstā vērtībā un esot nodoms stabilizēt rubli uz 1o vai 2o rbl. par 1 dollaru. Kādu variantu izvēlēsot vēl neesot pilnīgā skaidrībā, jo sarunas ar kādu Amerikas banku (Chasse Bank?), kura piedāvājusi uzpirkt visā pasaulē cirkulējošos červoncus, vēl neesot galīgi nobeigtas. Krieviem paslaik esot pie 7oo līdz 8oo milj.zelta rbl. ārzemju valutas un zelta raktuves razojot katru gadu zeltu par 15o milj.rbl. Ari dolara krisana devusi krieviem lielus ārzemju valutas ietaupījumus, jo par agrāk nodotiem pasūtījumiem var maksāt ar lētiem dolariem. Šis pats apstāklis Vācijā jau izsaucis vairākus procesus.

Neviļus paceļas jautājums, no kurienes uzpeldējusas preces komercveikalos, vai tiesām precu razosana būtu jau nostādīta pienācīgā kārtībā un kolhozi beidzot pilnībā nodotu savu razu pilsētas patērētājiem. Patiesībā ar pārtikas precu razosanu tā lieta seit vēl vienmēr klibo. Varbūt ka dazi sovhozi tiesām kārtīgi izpilda savas normas, bet lielākā daļa sovhozu vēl vienmēr nespēj nodot uzliktās normas. Komercveikalos parādījusās preces sastādas pa lielākai daļai no tādām precēm, kuras krievi varēja eksportēt agrākos gados bez lielām grūtībām uz ārzemēm, kad tur vēl nebija ievestas aizlieguma restrikcijas Tagad turpretim pārtikas preces ir ļoti grūti eksportēt un agrāk sarazotos konservus un citas preces, lai izsargātu no bojāšanas noliktavās, laiž tirgū caur jaunatvērtiem komercveikaliem, pie tam par ļoti augstām iekszemes cenām. Pastāvot nodoms likvidēt ar laiku ari tā saucamos slēgtos veikalus, kuros varēja iepirkties attiecīgs, pie siem veikaliem piedeross iedzīvotāju kontingents. Šinīs veikalos precu cenas ir samērā zemas, vairāk piemērotas patiesiem algas apmēriem, bet šie veikali neienes valstij nekādu peļņu, jo ir dibināti vairāk uz kooperatīviem pamatiem. Ar rubļa oficiālo devalvāciju tad ari nebūs vairs nozīmes tādiem slēgtiem veikaliem.

Neskatoties uz to, ka torgsini atnesuši valstij lielu peļņu un, samērā daudz, palīdzējusi papildināt valsts zelta rezerves, saī sistemai ir bijusas ari savas ļaunās puses, jo viņa nosita papīra rubļa kursu un neoficiāli ieveda zemu rubļa kursu pret zeltu, kas tagad tiek oficiāli pieņemts komercveikalos. Ar torgsina boniem, pirms stingrā režima ievesanas, publika tirgojusies diezgan atklāti, neskatoties uz stingriem sodiem. Šī iekszemes rubļa vērtības dazādība ari esot stiprā mērā pamudinājusi oficiākas iestādes ķerties pie naudas reformas, jo ārzemēs, seviška amerikaņu finansu pasaulē, šis apstāklis atstājis ļoti sliktu iespaidu un uzsāktās sarunas Vašingtonā nav devušas krieviem vēlamos panākumus.

9.oktobra "Izvestijas" numurā parādījās polemika ar franču agenturu "Havas" par pēdējās sniegto informāciju par paredzamo naudas reformu un maksāšanas grūtībām PSR S-bā. Krievi faktiski neka neatsauc attiecībā uz to daļu, kur iet runa par naudas reformu, bet ir neapmierināti ar to, ka "Havas" šo ziņu sniedz "no Rigas". Tāpat viņiem nepatīk aizrādījums uz maksāšanas grūtībām, jo tādas krievi faktiski nepārdzīvo, tādēļ ka var savus iekszemes maksāšanas līdzekļus pavairot katrā laikā un vēlamā daudzumā, jo Gosbankas pārskati nekad netiek publicēti.

Ar patiesu augstu cieņu
(paraksts) J.Filholds
Sūtniecības pagaidu vadītājs.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

№ 0.848.oo.M.sl/ 407/28526.

Rigā, 1934.gada 15.novembrī.

Valsts Prezidenta sekretariāts
saņemts 1934.g. 29. nov.
Ien. № 8017 akt. № 5.

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g.12.novembra konfidenciālo rakstu № 2738 norakstā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Noraksts.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

No 2738.

Maskavā, 1934.g. 12.novembrī.

Konfidenciāli.

Augsti godātais Prezidenta kungs,

Pagodinos sniegt Jums īsu pārskatu par š.gada 7.novembra lielinieku svinībām.

Šinī gadā, pēc skaita 17. bija vispārēja namu un ielu dekorēšaną sarkaniem karogiem un plakātiem izdarīta ļoti skopa un stipri atskīrās no iepriekšējiem gadiem. Veikalu skatu logi bija gan grezneti Staļina, Ļeņina un citu lielu komunistu portrejām, bet katram veikalam par to vajadzēja maksāt no 500 rbļ. un vairāk, skatoties pēc veikala lieluma, Maskavas padomei par dekorēšanu, uz ko pilsēta ieguva lielisku peļ-ņu. Dekorējumos uzkrita, ka tie nebija vērsti ne pret vienu ārvalsti, kā tas bija uzkrītosi daudz agrākos gados. Lielinieki seit, acimredzot, piemērojās Tautu savienības locekļu pietātei.

Vorošilovs savā runā Sarkanā laukumā pieminēja tikai rietumu valstu proletariātu, atstājot austrumu proletāriesus bez sveiciena, negribēdams ar to kaitināt japaņus un ķiniesus.

Uz svētkiem Kaļiņins saņēma apsveikumus no Prezidenta Roosevelta, Persijas šacha un Turcijas Prezidenta. Citas valstis apsveikumus nebija sūtījusas.

Ģttiecībā un paŭu parādi, tad ta ari bija daudz skopāka par iepriekšējiem gadiem; soreiz bija tikai kādi 308 tanki, turpretim pag.gadā un maijā nebrauca skatītājiem Sarkanā laukumā garām tuvi pie 550 tanku. Militārie specialisti runā, ka tas esot darīts tikai tādēļ, ka uz 7.novembri sagaidīja ļoti sliktus laika apstākļus. Bija ari aeroplāni, bet ari mazākā skaitā.

Diplomātiskais korpuss noskatījās tikai kara parādi un aizgāja no laukuma, kad sāka plūst laukumā dažādas fabriku organizācijas un strādnieki ar visdažādākām plakatiem un komunistu bildēm. Diplomāti to parasti dara katrā parādē, jo strādnieku organizācijām ir uzdots no augsas parādīties uz laukuma ar dažām piedauzīgām makētēm un lellēm, kas kariķetu pilsoņu valsts iekārtu un valsts vīrus. Staļins pats personīgi no Ļeņina nauzoleja noskatījās parādē, pastrīpodams ar to, ka visas baumas par viņa slikto veselības stāvokli ir pārspīlētas. Demonstrantos un publikā nebija sajūtama nekāda sajūsma, bet tiesā otrādi, kurš katrs novēroţājs varēja bez grūtībām novērot, ka viņi to dara uz spiediena no augsas, un nepaklausības gadījumā var pazaudēt savu maizes kumosu.

Vakarā CIK'a priekssēdētājs Kaļiņins bija sarīkojis lielu pieņemšanu apm.1000 personām (ielūgti un ēdieni bija sagatavoti 1200 personām). Pieņemsana sinī gadā notika Kremļa t.s. Juru (Georgijevskij zal) tālē, kurā vēl līdz sim palikusas neaizkārtas krievu ķeizaru gleznas un Jura krusta virsnieku zāles sienās iekalti vārdi. Pie galdiņiem vietas sēdēt ierādīja tikai misiju sefiem un augstākiem lielinieku funkcionāriem, pārējiem bija vakariņas, kuras soreiz pastāvēja tikai no augstiem uzkožamiem, jāietura kājās stāvot. Nebija ari nekādi mākslinieciski prieksnesumi un orķestris lielā zālē bija tik vājs, ka steidzīgi no Metropoles viesnīcas izsauca, nupat Maskavā atrodosos viesību turnejā, Pragas moderno dzesa orķestri. Krievu komisāri cītīgi dejoja visu vakaru. Pulkstens 2 naktī viesi jau izklīda, palika tikai pasi krievi, starp kuriem dazi bija diezgan jautra stāvoklī. Publiku uz ielām, kā tas parasts svētku gadījumos, neredzēja kaut cik greznāki uzpostu, kustējās tā pate pelēkā masa, jo apģērbi maksā lielu naudu un ne katram tas ir pieejams. Ari prese bija diezgan atturīga un vairāk nodarbojās ar savām ne visai spožām iekšējām lietām.

Kas tādu skopumu sinīs svinībās izsaucis, paslaikagrūti pateikt, bet domājams, ka uz pavēles no augsas rīkotie gājieni un maskarāde nevienmēr spoži var izdoties, kad pate tauta tam neizrāda kaut mazāku sajūsmu.

Ar patiesu cieņu (Dr.A.Bīlmanis
sūtnis psrs-bā.

sti godātam
Dr.K. Ulmaņa kungam,
nistru prezidentam un ārlietu ministrim.

71

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1934.gada 28.decembrī.

№ o.848.oo.M.sl.

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 193 5 g. 11.III.
Ien. № 1357 akt. № 5.

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g.17.decembra konfidenciālo ziņojumu S.Kirova nošaušanas lietā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Noraksts.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

Konfidenciāli. 113

Maskavā, 1934.g.17.decembrī.

Augsti godājamais Prezidenta kungs,

Š.g.1.decembrī plkst.½ 5 p.p.Ļeņingradā bij.Smolnija instituta telpās, kurās paslaik atrodās Ļeņingradas komunistiskās partijas iestādes, tika nošauts Sergejs Kirovs, politbiroja loceklis, kompartijas centrālkomitejas un Ļeņingradas kompartijas sekretārs, ka ari PSRS-bas CIK'a loceklis. Kirovs dzimis 1886.gadā, Vjatkas gub.pēc tautības krievu bulgars, atradies kompartijā apm.3o gadus. Lielinieku revolucijas sākumā ticis komandēts uz dažādām svarīgākām kaujas vietām un svarīgu lomu spēlējis sevišķi Kaukazas iekarošanā un lielinieku varas nodibināšanā. Pēc izglītības tehniķis, ar nepabeigtu vidējo tehnisko izglītību. Uz Ļeņingradas vadošo kompartijas posteni ticis sūtīts 1926.gadā, pēc Zinovjeva uzstāšanās ar savu kreiso novirzienuķ kas nebija pa prātam Staliņa politikai. Kirovs bijis spīdoss runātājs, un pratis ar saviem, vienkāršai tautai saprotamiem vārdiem sev līdzi aizraut krievu masas.

Šāvējs Nikolajevs dzimis 19o6.g. ir bijis komunists, un strādājis strādnieku-zemnieku inspekcijā (valsts kontrolē), bet pēdējā komunistu partijas tīrīšanā izslēgts no partijas un šo izslēgšanu esot itkā pats Kirovs sankcionējis. Viņa sieva esot ari bijusi nodarbināta Kirova kanclejā. Šeit cirkulē baumas, ka sausanai par iemeslu ir bijis šis personīgais izslēgšanas gadījums un ka neesot konstatēta kāda organizēta sazvērrestība.

Protams, komunistiskā partija un prese vēl līdz šim nav paziņojusi visus slepkavības iemeslus, bet presē jau tagad manama tendence novelt vainu uz padomju varas ienaidniekiem, kuŗi atrodās ārpus Krievijas teritorijas. Nekādā ziņā negrib pielaist personīgi starp diviem komunistu biedriem radušās domstarpības. Ar to izskaidrojami ari Radeka asie uzbrukumi ārzemju paresei ar tendenci vainu par Kirova nogalināšanu uzvelt pēdējai.

Neskatoties tomēr uz visu to, Kirova nošaušana atstājusi uz padomju varas vīriem nospiedošu iespaidu un lielu uztraukumu, kas bija redzams no tam, ka Stalins personīgi ar pavadoņiem izbrauca uz Ļeņingradu lietas apstākļu tuvākai noskaidrošanai.

Paslaik iet stingra Ļeņingradas GPU tīrīšana, kurai pārmet nepietiekošu Kirova apsargāšanu un sevišķi viņai pārmet to, ka nav aizkavējusi Nikolajeva iekļūšanu Smolnijā un nav redzējusi, ka viņš piekļuvis pie Kirova kabineta.

1.decembrī, Kirova nošaušanas dienā, padomju izpildu komiteja izdeva rīkojumu, ka visas kontrrevolucionāru tiesas lietas izskatamas cauri steidzīgā kārtā, tiesu iestādēm neaizturot sprieduma izpildīšanu gadījumos, ja apvainotie iesniedz CIK'am apžēlošanas lūgumus, jo CIK's neatrodot par iespējamu tādus lūgumus pieņemt. GPU organiem uzdots tiesas lēmumu izpildīt nekavējoties pēc tiesas sprieduma.

Sakarā ar so rīkojumu, Iekslietu komisariāts (agr.GPU) tad ari izpublicēja divus kontrrevolucionāru sarakstus vienu Maskavā un otru Ļeņingradā kopā 66 personas, kuru nāves sodi tika otrā dienā izpublicēti. Šiem sarakstiem sekoja ari kontrrevolucionaru lietas Baltkrievijā ar nāves soda izpildīšanu. Raksturīgi, ka sim izpublicētām lietām nav nekāda sakarā ar ~~kri~~ Kirova nosausanu, jo Kirova slepkavas Nikolajeva lieta vēl līdz sim no tiesas nav skatīta cauri un pēc nupat lasamas presē notices no 11.12., izmeklēšanas pabeigsana atlikta ar CIK'a piekrišanu uz š.g.2o.decembri.

Jāpiezīmē, ka ārzemju presē izlaistas baumas par karaspēka kaujām Ļeņingradā, ir nepamatotas, jo Kirova noslepkavošana nav atstājusi uz plašām iedzīvotāju masām nekādu iespaidu un padomju vara ir tik pat stipra, ka viņa bija pirms šīs slepkavības.

Pie šī jautājuma vēl atgriezīšos, kad padomju tiesu iestādes būs izpublicējušas tuvāki slepkavības apstākļus.

Lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, ari pie šī gadījuma pieņemt manas patiesās augstās cieņas apliecinājumus.

(paraksts) Dr.Alf.Bīlmanis)
Sūtnis P.S.R.S-bā.

Augsti godājamam
K. Ulmaņa kungam,
Ministru Prezidentam un
Ārlietu ministrim.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRIJA.
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
DE LETTONIE.

44

Rigā, 1935.gada 17.novembrī.

№ o.848.oo.M.sl/ 46/ 1816.

Pie akt.

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 193 5 g. 22 I.
Ien. № 429 akt. № 5

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g.13.janvara ziņojuma № 95/sl. norakstu.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs pieņemt manas visaugstākās cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Valstspapīru spiestuve. 50.257. 5000. 1933. 18./XII.

Noraksts.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

№ 95/sl.

Maskavā, 1935.gada 13.janvārī.

Konfidenciāli.

Augsti godātais Ģeneralsekretāra kungs,

Franču-itaļu vienošanās atstājusi uz Maskavas politiskām aprindām smagu iespaidu. Padvaldība nav uzaicināta pievienoties Austrijas paktā, tāpat arī Turcija ne. Šīs abas valstis pat nav tikusas konsultētas, uz ko sevišķi esot pretendējis Ļitvinovs kā T.Š-bas padomes loceklis. Sevišķi nospiež zot tas fakts, ka šī vienošanās notikusi pēc Ļitvinova-Lavala protokola parakstīšanas un Ļitvinova uzrunas ceļu žurnalistiem Maskavā, kurā L.paziņojis, ka katrs patlabanējais robežstabs nodrošinot Eiropā mieru. Šai sakarā Ļitvinovs esot izsaucis Austrijas sūtni, izteikdams savu nemieru par padvaldības ignorēšanu un saņēmis par atbildi, ka padvaldība neesot ignorēta, jo tai neesot kopēju robežu ar Austriju.

To pašu Ļitvinovs pateicis arī Itālijas vēstniekam, kuram prasījis arī, kapēc Turcija neesot uzaicināta, jo franču-itaļu vienošanās skarot arī Afrikas apgabalus, kas Turciju intresējot jūras dēļ. Ar to arī izskaidrojama pēdējā laikā intensiva kampaņa padomju presē pret Italiju, kā arī lielāku vēsumu starp PSRS un Franciju.

Io.l. devu par godu Krestinskim lielu dineju, kuras laikā viens no labi informētiem padomju darbiniekiem, atļāvās ironizēt par Laval'u sakarā ar viņa vārdu, kurs lasāms nī priekas unno pakaļas vienādi un ka tomēr labs neiznākot. Dazi diplomāti atrod, ka franču-itaļu vienošanās atkal satricinājusi Ļitvinova stāvokli.

Padomju prese patlaban vislielāko uzmanību piegriež Francijas-Vācijas iespējamai tuvināšanai un 4 valstu pakta atdzīvināšanai. Šeit nepatīk arī tas apstāklis, ka Romas paktā nav paredzēta nekāda assistance, resp.militārie jautājumi un sankcijas un baidās, ka tik Francija nepiekāpjas arī Austrumu pakta lietā iepretim Polijai un Vācijai, atsacīdamās no assistance. Tādā gadījumā sabrūk visa Ļitvinova koncepcija, kuras pamatos taisni guļ sankcijas un assistance, kas dod iespēju noslēgt franču-krievu alianci, jo bez iespējamības sniegt viena otrai militāru palīdzību, vai eventueli, tikai jūras ceļā, aliancei nebūtu nekādas nozīmes. Šodien padomju prese atzīmē 2 angļu bruņu kuģu noenkurošanos Melnā jūrā iepretim Donavas grīvai.

Ar patiesu augstu cieņu

(paraksts) Dr.A.Bīlmanis
Sūtnis PSR Savienībā.

Augsti godātam
V. M u n t e r a kungam,
Ārlietu ministrijas
ģeneralsekretāram.

96

ĀRLIETU MINISTRIJA.
ĢENERĀLSEKRETĀRS.

Rīgā, 1935.g. 6.aprīlī.

№ A.G./10867

Valsts Prezidenta sekretariāts
saņemts 1935 g. 16. IV
Ien. № 2092 akt. № 5

Slepeni.

Augsti godātais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos Jums nosūtīt šeklāt norakstā sūtņa Dr.A.Bīlmaņa kunga ziņojumu par Eden'a sarunām Berlīnē un Maskavā un attiecīgo Tass'a paziņojumu.

2 pielikumi.

Ar augstu cieņu,

V.Munters.

Augsti godātam
Valsts Prezidenta kungam,
Pilī.

Konfidenciāli.

Ziņojums par Eden'a Berlīnes un Maskavas sarunām.

Dienu pirms Edena aizbraukšanas no Maskavas dabūju ar viņu izrunāties angļu ambassadē pa pieņemšanas laiku. Patiesībā, jau satikos ar Eden'u atbraukšanas dienā, pieņemšanā pie Litvinova; tas ir, 28.martā; bet tad Eden vēl tikko bij sācis sarunāties ar Letvinovu un daudz ko nevarēja stāstīt. Totiesangļu ambassadē (30.III.) Eden jau atrada iespēju ilgāki un patiesi draudzīgi parunāties un bazejoties uz to, ka mēs, tas ir Anglija un Baltijas valstis, kop ēji stāvot par miera nostiprināšanu, pateica, ka viņš uzdevis Foreign office Tautu Savienības lietu pārzinim savam pavadonim Mr.Strang viņa vārdā sīki informēt kā mani, tā arī Tofferi un arī Baltrušaiti, kā par Berlīnes, tā arī par Maskavas sarunām. Un lai uzskatot Strąnga paziņojumu par itkā viņa paša dotu un par pilnīgi autentisku. Vispirms Strąng lūdza uzskatīt viņa sniegto informaciju par konfidenciālu un pateica, ka Berlīnē viņi snieguši informāciju par Berlīnes sarunām vienīgi Italijas, Francijas un Belģijas pārstāvjiem (Lokarno grupai), bet šeit arī iepazīstinājuši Litvinovu un nolēmuši informēt arī Baltijas Antantes valstis. Berlīnes sarunu programa resp.baze bijuse - Londonas deklarācija, un proti: drošība (Austr.pakts un Donavas pakts), bruņošanā s, gaisa pakts un Vācijas atgriešanās Tautu Savienībā. Hitlers esot runājis lietiški, atstājot iespaidu, ka viņš labi pārzin jautājumus un neesot tiesa, ka viņš runājis patetiski un ciņus gandrīz vai nemaz nelaidis pie vārda. Tāpat neesot arī taisnība, ka viņš uzstādījis visādas teritoriālas prasības - taisni otrādi, pastrīpojis, ka viņš esot <u>pret</u> teritoriālo jautājumu aizskāršanu("upset"). Zīmējoties uz Austruma paktu Hitlers kategoriski paziņojis, ka viņš joprojām esot pret assistance: labāk tad jau "to be runn over by France, then to help Soviet Russia against Poland in case of war betveen Poland and Soviet Russia". Vācija arī pate nereflektējot nemaz uz kādu palīdzību un gatava pate sevi aizstāvēt ar saviem līdzekļiem. Vācija arī neesot nemaz agresiva - ne pret vienu citu valsti un gatava pat neslēgt <u>kollektivu neuzbrukšanas paktu</u> (arī ar PSRS !), pielaižot pat konsultēšanu, bet tikai bez assistance -

toties gatava gan tai vietā appemties nepalīdzēt uzbruc ējam, tas ir pielaiž assistance vietā "non assistance to the agressor". Bet prasa gan, lai pa priekšu Lietava normalizē stāvokli Mēmeles apgabalā (Angļi sapratuši, ka prasa, lai lietuvieši turētos strikti pie konvencijas). Savu uzskatu Hitlers ar mieru paziņot rakstiski Francijai, jo franči no viņiem sagaidot atbildi uz pēdējo pieprasījumu. Angļi arī Hitleram ieteikuši to darīt. Strong tomēr pastrīpoja, ka Anglija pa vecam atbalstot Austrumu paktu ar savstarpējo palīdzību, bet viņš mums ziņojot tikai par Hitlera sīkāki viedokli. Hitlers arī esot t āpat noraidījis, tā saucamo, "optional assistance", jo tas nozīmētu segt citu valstu militārās alliances (tas ir - lai pirmā daļā paraksta neuzbrukšanu un konsultēšanu un otrā - "tās valstis, kas vēlās, lai atkal savā starpā appemās viena otrai palīdzēt"). Un palicies tā, ka Vācija paziņošot Francijai, ka tā, augstākais, gatava noslēgt kollektivu neuzbrukšanas paktu ar konsultēšanu, bet bez assistance, toties ar non assistance to the agressor. Attiecībā uz Austriju arī te Hitlers paziņojis, ka ar/i pret Austriju viņiem neesot it nekādu nolūku un faktiski nekāds Donavas pakts, tā tad, arī neesot nemaz vajadzīgs. Viņš tomēr gan ticot, ka paši austrieši plebiscita gadījumā varētu izteikties par Vāciju, bet atkal pastrīpojis, ka viņš tādu plebiscitu nemaz neprasot. Kas z īmējās uz atgriešanos Tautu Savienībā, tad Hitlers prasot - lai arī tur tiktu izvesta reorganizācija, bet kāda - par to sīkāki neesot izteicies. (Journal de Moscou kolportē, ka itkā Hitlers esot prasījis mazo valstu tiesību ierobežošanu). Angļi gan domā, ka te galvenā kārtā ir par iemeslu tas, ka Tautu Savienība ir saistīta ar Versaļas līgumu un figurē, kā šī līguma sastāvdaļa. Tālāk, Hitlers pieprasījis Vācijai tiesību turēt ap pusmiljona karaivju un gaisa floti līdzīgu vai nu Francijas, vai Anglijas. Šo prasību motivējis ar PSRS bruņošanos un ka Vācija sevi jūtot apdraudēta no PSRS. Arī par jūras spēkiem bijuse runa. Vienīgais kam Hitlers piekritis tūlīt - bijis gaisa pakts. No Strong tika arī pastrīpots, ka angļi neesot veduši Berlīnē kādas sarunas par kādiem līgumiem, vai par kādiem kompromisa projektiem, bet tikai noskaidrojuši stāvokli un uzskatus un ka iegūtā informacija noderēs viņiem par materialu turpmākām sarunām Maskavā, Varšavā un Prāgā. Neesot par ko priecāties - vienīgi varbūt par to, ka esot skaidrība: tā esot arī pateicis Simon parlamentā. Bet uzskatu dažādība palikuse: angļi joprojām pietu-

roties pie Londonas deklarācijas un pie jau agrāk, pag.gada jūlijā no Simona deklarētā viedokļa par to, ka viņi dod "strong and full moral support" Austrumpaktam ar assistance mutuelle (tika arī atgādināts, ka angļi pieprasījuši priekš Vācijas pilnīgu vienlīdzību garantiju ziņā).

Maskavā jau gūts daudz labāks iespaids. Te stāvot simtsprocentīgi par miera nodrošināšanu un esot gatavi parakstīt kuru katru acumirkli vistālāk ejošos paktus: visi (Stalins, Litvinovs, Molotovs) esot arī apgalvojuši, ka PSRS - bai neesot nekādu agresivu nodomu ne pret vienu valsti. Maskava vēloties arī, lai A.E.paktā piedalītos Vācija un Polija, bet pastāvot uz assistance.

Litvinovs esot prasījis Eden, vai Anglijas valdība joprojām došot savu "strong and full moral support", ja šo paktu parakstīšot arī bez Vācijas (uz Poliju pastāvot vēl kautkādas cerības ?). Uz to Eden esot pateicis, ka viņš gan varot izteikt tikai savu viedokli, bet ka viņš domājot, ka viņa valdība varētu gan dot šo support, ja tiktu ievērots sekošais:

a) ka jaatstāj Vācijai resp.Polijai iespēja paktam pievienoties vēlāk, nenosakot nekādu termiņu un

b) paktam katrā ziņā jabūtot Tautu Savienības kadrā (jasaskan ar T.S.principiem).

Bet no jauna Mr.Strong pastrīpoja, ka arī Maskavā Eden esot tikai "eksplorējis" un neesot uzņēmies nekādas saistības, vai vedis kādas sarunas par citu kautko. Dzirdētais noderēšot kā materiāls tālākām sarunām kā Varšavā, tā arī Pragā, un pēc tam lielvalstīm savā starpā. Ar to tad arī mūsu sarunas oficiālā daļa izbeidzās. Pēc tam ar Strongu privatā kārtā parunājamies par viņa iespaidiem un viņš atkal tikai kratija galvu vien un smagi nopūtās un teica, ka vēl daudz sarunu stāvot priekšā un ka galu galā vēl nemaz nezinot, kas tur iznākšot. Vācija neuzticoties PSRS, bet tā atkal savukārt - Vācijai un abas divas valstis brunojoties. Tā tad par atbrunošanos patlaban nav ko domāt un cerēt. Pie sarunas bij klāt Toffers un tā notika atsevišķā angļu ambassades telpā. Ar Baltrušaiti runāja pa sevi - laikam tika pastrīpota Memeles lieta un tamdēļ arī Baltrušaitis staigāja degunu nokāris un bij stipri deprimetā štimmungā. Bet notika arī Toffera izlēciens. Kad sarunājamies - uz reiz Toffers sāk Strongam stāstīt, ka neatkarīgi no Vācijas un Polijas piedalīšanās, vai nepiedalīšanās Austrumpaktā, Igaunijai esot "misgivings", jo lūk, pēc igauņu uzskatiem, pēc pakta ar assistance parakstīšanas PSRS mēginašot tūlīt uzspiest kādu militāru

vienošanos, vai pat pieprasīšot speciālas militāras misijas ielaišanu un vēlēšoties pārbaudīt Igaunijas pretīmturēšanās spējas u.tml. Strongs uz to neko nepateica - toties es iebildu, ka par to visu vēl pāragri runāt, jo pat pakta projekta vēl nav un bez tam taču paktam jabūt Tautu Savienības kadrā un assistances realizēšanu var taču padarīt atkarīgu no T.S. padomes lēmuma. Bez tam mēs, Baltijas valstis prasam sev vietu T.S.padomē un ka, galvenais, esam ieinteresēti drošības un miera nostiprināšanā un vēlamies šaī lietā līdzrunāt. Mana dziļākā pārliecība ir tā, ka vienīgi mūsu dekalarācijā Londonā arī radija pie Eden vēlēšanos Baltijas sūtņus informēt par sarunām Berlīnē un Maskavā; par pēdējām tomēr atkal savukārt sīkāki informēs Eden manus kolegus Varšavā un vēlāk Pragā. Ļoti svarīgi būt informētiem un neviss ļaut ~~xxxxxxx~~ veltīes visam pāri mūsu galvām, bez jebkādas piedalīšanās. Vai nu patiesi igaunpi tik pessimistiski ! Un atkal rodās jautājums, vai te igaunpi nespēlē dubultu spēli: ar mums un ar poļiem, Man mazākais nav šaubu, ka Tofers būs izstāstījis poļiem par iegūto no Stronga informāciju. Jo apmeklējot mani šodien (t.i. 1.IV.) un pārbaudot vēl reiz sniegto no Stronga informāciju, Toffers izmeta, ka Lukasevičs, lūk, esot dzirdējis no Austrijas sūtņa, ka ambassadors vikonts Čilstons pretēji Eden noticot, ka angļu valdība varētu dot support Litvinova nodomam parakstīt paktu arī bez Vācijas. Tāpat arī Eden esot pateicīs Lukasevičam, ka viņš uz Varšavu braucot neviss lai spiestu poļus parakstīt kādu paktu, bet tikai, lai informētos - to explore,- bet viņam Varšavā būšot vajadzīgs daudz vairāk laika nekā Maskavā, jo būšot jainformē par 2 vizītēm.

Sarunājoties ar Italijas vēstnieku gūvu iespaidu, ka patiesi jauzskata par maksimumu Maskavas sarunās, ka izlobijies Litvinova nodoms jau tagad tūlīt parakstīt paktu arī bez Vācijas galīgās atbildes.

Bet Litvinovam arī tomēr būs jabrauc uz Tautu Savienības padomes sēdi un laikam gan viņš iekārtosies tā, ka jau ap Strezas laiku būs ārzemēs, cerībās ka viņu piesaicinātu klāt. Paši krievi tā kā ūdeni mutē iepēmuši un neko nevienam nestāsta.

Mani solija pieņemt šinīs dienās angļu ambasadors, lai informētu. Audienci jau pieprasīju, bet būs japagaida, lai papriekšu viņš varētu pats tikt skaidrībā un uztaisīt savu ziņojumu. Tomēr ceru jau rīt, parīt satikties.

Spriežot pēc tā, ko man stāstija Strong - janāk pie slēdziena, ka izrunāšanās tomēr būs bijuse pamatīga. Un kā no kommuniké redzams, sarunās

ņēmuši dalību arī Molotovs un Staļins - lai piedotu svaru sniedzamai informācijai. Tamdēļ arī Eden bij tāds cerību pilns un apmierināts par savu Maskavas braucienu. PSRS kaŗu negribot, bet vēloties sadarboties ar visām valstīm un ka kommuniké teikts, seviški ar Angliju (sk.pielikumu), saskaņā ar tām obligacijām, ko abas valstis uzņēmušās kā T.S.locekļi. Protams, avīzes "Pravda" un "Izvestija" savos komentaros ir pavisam kā spārnos. Tā, piemērām, "Pravda" jau konstrué, ka Anglija deklarējuse PSRS teritorijas integritati pretēji pretēji Vācijas aspiracijām sadalīt (rasčlenitj) PSRS. Bet "Izvestija" jau pilnīgi noteikti runā par paktu bez Vācijas piedalīšanās: itkā Anglija jau būtu devuse tam savu svētību. Saskaņa esot starp "abām lielākām valstīm pasaulē" ļoti liela un saprašanās pilnīga. Tā, lūk, jūsmo padomju prese. Šī prese arī apraksta uz to vissīkāko katru Eden soli Maskavas apskates programā. Te ir Kremļa muzēji, te atkal visjaunākā rietumu māksla un, protams, arī "Metrostroj" - par visu stipri interesējies cēlais viesis. Bet aizbraukšanas vakarā sarīkota svinīga baleta izrāde (mirstošais gulbis) ar angļu himnu! Atgriežoties uz Angliju Eden būs tagad tāds pats "specs" padomju Krievijas lietās kā Herriot. Bet PSRS kā iekšējais, tā arī ārējais prestīžs ir stipri cēlušies.-

ooooooooooooo + ooooooooooooo

Kad ziņojums bij jau uzrakstīts, mani informēja, ka Maskavas lietās parasti labi informētais Attolico sakās žinam, ka tomēr pastāvot dziļākas domstarpības starp Angliju un PSRS un varbūt arī Franciju un PSRS assistance realizēšanas jautājumā. Pēc PSRS uzskata itkā šai assistance jabūtot automatiskai, bez kādas iepriekšējas sazināšanās ar Tautu Sav. attiecīgām iestādēm, kas tiek motivēts ar nepieciešamību dot sankcijām tādu effektivitāti, lai paredzamam un nezinajam uzbrucējam vispār nebūtu nekādas lustes uzbrukt. Turpreti pārāk garā konsultēšanās un Tautu Savienības procedura varot tikai uzmundrināt šo nezināmo uzbrucēju. Citiem vārdiem PSRS pate grib paturēt tiesību kurā katrā gadījumā izšķirt - augstākais varbūt kopā ar Franciju - kas ir uzbrucējs, un tā tad tam uzbrukt tūlīt kā tādam, kas lauzis nolīgumu. Bet kā tad nu būs, ja PSRS neraugoties uz visiem datiem tomēr pateiks, ka viņai nav pārliecības par to, kas ir īstais uzbrucējs un tamdēļ neies palīgā ? Ko tad lai dara tā valsts, kurai uzbrucis teiksim francūzis, ja krievs pateiks: nē, pēc mūsu pārliecības Francija nav nemaz uzbrucēja - viņa tikuse izprovocēta! Un tamdēļ mēs nekarosim viss ar Franciju, bet kopā ar Franciju pret Vāciju. Tas viss var notikt tāda gadījumā, ja nav

kādas augstākas instances, piemērām, Tautu Savienības padomes, kurai vien tikai piekristu noteikt, kas ir uzbrucējs. Vai atkal viena no izejām būtu, ja sapulcētos uz konsultēšanu visi tie, kas nu būtu tie aizsargi un tiem būtu japieņem vienprātīgs lēmums par karadarbību, resp.palīdzību. Un - šāda versija nāk, kā ziņo "Izvestija" 2.IV., no Parīzes, no kurienes poļu žurnalists Korab-Kucharskis telegrafé savai avīzei Varšavā, ka patlaban tiekot apspriesti lielāki grozījumi pakta projektā un ka "casus foederis" tikšot noteikts tikai ar vienprātīgu lemšanu. Šis pats žurnalists arī sakās zinam, ka Eden Maskavā jau devis piekrišanu Austrumpaktam bez Vācijas piedalīšanās - lūk par to jau zinot P arīzē! Vakardienas "Izvestija" (1.IV.) citē arī kādu "Ikras" agenturas rakstu, kas izsakās pret assistance. "Izvestija" savos komentaros mierina Poliju, ka Polijai taču neesot nemaz jabaidās no visa tā, ko "Iskra" biedinā, un proti, ka tā būšot placdarms svešām armijām u.t.t. Jo, lūk, taču no pašas Polijas atkarāšoties, vai tā vēlās assistance, vai ne. Neskaidrs paliek arī jautājums par kara izdevumu atlīdzību.

Vispār viss pakts ikm ir pietiekoši neskaidrs un kamēr nebūs galīgā projekta, protams, visi šie dažādie minējumi par assistance veidu u.tml. iegūst tikai problematisku nozīmi.-

(Dr. Alfr. Bīlmanis)
Sūtnis PSR Savienībā.-

84

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1935.gada 29.aprilī.

№ 0.848.00.M.sl/ 116/ 13406.

Konfidenciāli.

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 193 5 5.V.
Ien. № 3825 akt. № 5.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, sūtņa Maskavā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g. 17.apriļa konfidenciālā ziņojuma № 7oo/sl. norakstu.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Noraksts. 85

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

№ 700/sl.

Maskavā, 1935.g.17.aprilī.

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Prezidenta kungs,

Kad 16.aprilī apmeklēju lordu Chilstonu, viņš man pateica, ka Litvinovs esot viņu vakar informējis par savu visjaunāko démarche Baltijas galvas pilsētās (izņemot Somiju). Pēc Chilstona, Litvinovs esot tikai vēlējies zināt Baltijas valstu attitude - gadījumā, ja rastos iespēja tomēr parakstīt austrumu paktu, kaut ari pagaidam bez Vācijas un Polijas. Chilstons bija stipri nobažījies par Eden veselību, jo tas atstāsot nevēlamu iespaidu uz Strezas konferences rezultātiem. Maskavai Eden esot skaidri pateicis, ka Anglija nekādas intervencijas negatavojot un negatavosot un ka visādas ziņas par kādu Vācijas atbalstīšanu pret PSRS esot absoluti nepareizas. No austrumpakta, kā tagad redzams, nekas liels vairs nevarot iznākt, bet visa nelaime esot tā, ka priekš PSRS - tā viņam liekoties - tas esot patlaban vairāk prestiža jautājums (mūsu sarunas laikā vēl nekas nebija zinams par Parizes vienošanos). Ari prasījums pēc assistance viņam liekoties pārspīlēts - aciņmredzot tas vajadzīgs iekšējam brūķim, lai attaisnotu nemitīgo bruņošanos. Ari iekšējais PSRS stāvoklis, ka saimnieciskā tā politiskā ziņā esot v-ājš un tamdēļ vien jau PSRS neuzsāksot nekādas avanturas un varot tiecēt PSRS apgalvojumiem par viņas miermīlību.

Chilston pastrīpoja Anglijas patiesas pūles panākt par katru cenu miera uzturēšanu un to nozīmi ko Anglija piedod sinī ziņā Tautu Savienībai. Zinamu nesaprasanu izsaucot PSRS vēlēsanās panākt "assistance automatique", itkā bez Tautu Savienības ieprieksējas sankcijas. Nopratu, ka sis jautājums vēl neskaidrs un izsauc tikai pagaidam bažas. Anglija stāvot pavisam noteikti par mieru un sinī ziņā viņas politika sakrīt ar Baltijas antantes censanos. Eden brauciena vislielākais rezultāts: izgaisināt pie PSRS vadoņiem bažas par Anglijas divkosību un itkā apslēptiem kādiem plāniem un PSRS solījums izturēties tikpat skrupulozi pret Anglijas teritorijas neaizskaramību. Saruna ar Stalinu atstājuse labu iespaidu un Stalins apstiprinājis PSRS miermīlīgo politiku.

Pēc Chilstona uzskata bisas politikas grūtības Eiropā izskaidrojamas ar grūto saimniecisko stāvokli: ja tas uzlabosoties, ari politiskā atmosfera kļūšot mierīgāka. Norunājam atkal tikties un uzturēt pastāvīgu kontaktu. Sarunas sākumā bija klāt ari Lady Chilston, kura servēja tēju, bet tad atstāja mūs vienus lai netraucēti varētum izrunāties. Skārām ari dažus citus tematus - kā Lietavas-Vācijas un Lietavas-Polijas attiecības, bet par siem jautājumiem Ch.izteicās diezgan rezervēti un uzsvēra, ka so jautājumu dēļ nedrīkstot izcelties sarezģījumi. Ari Tofers bija saticies ar Chilstonu un tamdēļ es uzsvēru mūsu vēlēsanos jo cieši kopdarboties ar Tautu Savienību (Tofers šad un tad mēdz noraidoši izteikties par Tautu Savienību). Tas esot tas pareizākais ko mēs varot darīt, ari Anglija uzskatot T.S. par ļoti nopietnu faktoru. Ar labvēlību Ch.uzņēma ari manu informāciju par mūsu vēlēšanos iegūt sēdekli T.S.padomē.

Par Litvinova jaunāko démarche Baltijas valstu galvas pilsētās zināja ari Francijas un Italijas vēstnieki, ar kuriem tikos 13.aprilī. Alphand man pateica, ka tas esot bijis vajadzīgs, lai panāktu reālākus lēmumus Strezā, un aizrādīja uz visjaunāko Vācijas piekāpšanos, kā uz vienu no Parizes vienošanās panākumiem. Varēja izmanīt tādu kā neapmierinātību par mūsu vilcināšanos un nozēlosanu, ka Kauņas konference sanāk tik vēlu. Lavals ieradīsoties Maskavā 26. un tad droši parakstīšot, bet ko - to man sīkāki nepateica, aizrādot vienīgi ka nolīguma pamatos T.S. statuti. Jākonstatē, ka sodien Radeks, kas parasti ir ārpolitikas rupors presē, "Izvestijās" novērtējot Strezas konferences iznākumus ari pielaiž, ka "ņemot vērā Vācijas zināmu piekāpšanos, nevarot

Augsti godājamam
Dr. K. ULMAŅA kungam,
Ministru Prezidentam un
Ārlietu ministrim, Rigā.

noraidīt mēģinājumus turpināt sarunas ar Vāciju un tāpat arī mēģinājumus iedabūt Vāciju drošības organizācijā". Vācijas piekāpsanās tika novērtēta ari Maskavā kā sensacija un itaļu vēstnieks bija tīri lepns par tādu Strezas panākumu. Attolico ari intreģējas par Ļitvinova pieprasījumu un teica, ka viņam esot par to "depešas no Rigas", vēlējās zināt, vai tas tā esot, ka Poliju mēs nepieskaitot itkā pie agresoriem, bet vīnīgi Vāciju? Tādu tēzi es noraidīju, jo mēs arī Vāciju neuzskatam par agresoru, bet vēlamies lai abas iestātos drošības organizācijā. Viņam tomēr esot zināms, ka kautkas tamlīdzīgs ticis oficiozā kārtā pateikts. Acimredzot, tas stāv sakarā ar generālsekretāra Muntera artiķeļa pārdurkāšanu itaļu presē, kur pateikts, ka Hitlera nāksana pie varas izsaukuse bažas Baltijas valstīs. Šodien ari "Pravda" ievieto TASS ziņu no Romas par šī artiķeļa pārdrukāšanu "Giornale d'Italia" zem skanoša virsraksta "Neuzticība pret Vāciju Baltijas valstīs". Artiķeļa autors pastrīpojot, ka austrum-akta ideja taisni radusies sakarā ar bailēm no Vācijas uzbrukuma.

Attolico atkal atgriezās pie sava zirdziņa par to, ka tomēr pastāvot Baltijas problema - vai mums tas patīk vai ne - bet esot jāskatas uz lietām tā kā tās esot. Ļitvinovs esot gājis savu laiku nepareizu ceļu, piedāvājot gan Polijai gan Vācijai deklarēt Baltijas valstu neaizskaramību - tamdēļ ari no tā neesot ņekas iznācis. Cita lieta būtu, ja Baltijas valstis pasas griestos pie šīm trim lielām kaimiņu valstīm ar pieprasījumu, lai tās garantē Baltijas valstu neaizskaramību un neitralitāti un tad noslēgtu īstu austrumpaktu, resp.Baltijas paktu, ko re-gistretu T.S-bā. Ta esot vienīgā iespējama pareiza izeja un viseffektīvākā drošības garantija visā Austrum-Eiropā. Viļņas jautājums ņevarot nekādā ziņā iespaidot nedz Lietavas, nedz Polijas izturēšanos sajā lietā, jo faktiski tāds jautājums vairs nemaz nepastāvot un esot pēdējais laiks to ielikt arķivā, kā to izdarījuse PSRS ar Besarabijas jautājumu. Kas zīmējas uz Klaipēdu, tad tās statuts atrodoties zem triju-cetru lielvalstu garantijas un turpmāk lai Lietava ieprieks konsultējot so lielvalstu pārstāvjus, iekams sperot kādus riskantus soļus,kas būtu pretrunā ar konvenciju vai ņevisai skaidri saskanot ar konvenciju. Bet tagad Lietava griezoties pie so pasu lielvalstu pārstāvjiem post factum. Klaipēdas konvencija katrā ziņā pildama. Citu nekādu grūtību neesot. Lai tikai Baltijas valstis drosi griezoties ar tamlīdzīgu oficiālu piedāvājumu un uz reizi pie visām trim: Vācijas, Polijas un PSRS un Baltijas antantes vārdā. Un lai esot drosi, ka ari Francija un Anglija būsot par to. (?)

Par Franciju šai būtu atļauts apšaubīt, jo Francija patlaban atrodās ceļā uz alianci ar Krieviju un tamlīdzīga svinīga PSRS-Polijas-Vācijas deklarācija padarītu šīs franču-krievu aliances realizēšanu par pilnīgi neiespējamu un laikam ari PSRS būs nevisai priecīga par to, jo kur tad paliks austrumpakts ar assistance un Čekoslovakija. Vienīgā valsts, kas vēl varētu tam piekrist, būtu Vācija - bet ari tas būtu labi, ja tad no vienas puses būtu neuzbrukšanas līgumi ar PSRS un no otras - ar Vāciju. Baltijas valstīm rastos tāds pat stāvoklis, ka Polijai, kad neuzbruksana garantēta no abām pusēm. Tālāk, man liekās, mēs tomēr nevaram iet, Attolico ieteikto ceļu, jo mēs pasi tad atzistam, ka mūsu stāvoklis nevisai dross un mākslīgi radam Baltijas problemu, kuras faktiski tomēr nav. Tamdēļ vien būtu jāpieliek visi spēki lai nostiprinātos mūsu Antante un mūsu attiecības kļūtu ciesākas ar T.S-bu un vienlīdzīgi labas ar visām trim lielām kaimiņu valstīm. Vācijas jaunākie piekāpšanās atver tagad zinamas izredzes uz mierīgāku soluciju un rada ari mums labāku stāvokli. Varbūt, patiesi, būtu ātrāki sasaucama Kauņas konference, lai mēs nenostāda kāda izlemta fakta priekšā, un lai nemēģina saskaldīt. Toferam rakstīts no Tallinnas, ka Ustinovs esot piedāvājis Igaunijai Francijas teritoriālo garantiju (?). Bet Kauņas atkal pate itkā uz savu roku no Ļitvinova pieprasījuse papildu ziņas, vai visām valstīm būšot vienlīdzīgas tiesības un pienākumi vai kautko tamlīdzīgu, bet Ļitvinovs uz siem jautājumiem itkā palicis atbildi parādā.

Man jākonstatē, ka Alphand pašu pēdējo fazi nezināja, t.i.ka Ļitvinovs uzskatījis Latviju un Igauniju par negatīviem faktoriem un vairs neintresējies par šo lietu.

87

Pie manis vakar bija vizitē Havas aģenturas korespondents Gilles, kurš pateica, ka tagad Baltijas valstīm piekritīsot izšķirosa loma, jo jau tuvākā nākotnē Maskavā parakstīsot francu-krievu paktu. Polija joprojām izturoties noraidoši un vispār no Francijas-Polijas militāras savienības daudz nekas vairs neesot pāri palicis. Tagad esot Baltijas Antantei izredzes ieņemt solidu vietu Francijas miera sistēmā, tāpat ka Mazai Antantei. Ari Alphand ļoti zīmīgi pateica: "maintenant on attend ce que dira Riga". Aizrādīju uz sagaidamo Kauņas konferenci: mēs rīkosimies kopēji, kā jau Baltijas Antante. Ar vienu vārdu - Baltijas Antantes šanses tagad pieaug.

Man vienīgi bažas par Igauniju, ka ta neiztaisa kādu extratūri ar kādu izlēcienu par savu speciālo geopolitisko stāvokli. Amerikaņu diplomāti patlaban piegriež lielu vērību Latvijai un sevišķi no stratēģiskā viedokļa, jo cita ceļa nav PSRS-bai lai ietu palīgā Francijai pret Vāciju, kā pāri Daugavpilij. Tas esot patlaban stratēģiskais pirmklasīgais mezgls visā austrumeiropas sistemā un radot prieks mums ļoti delikātu stāvokli, bet faktiski mums piederot ari izšķirosais lēmums. Pasludinā bruņotu neitralitāti varot ari, bet tad vajagot pietiekosi spēka, lai šo savu neitralitāti aizsargātu. Tamdēļ no liela svara turēt kopā Baltijas Antanti un rīkoties kopīgi - lai būtu lielāks svars. Lietaviesi stipri nobažījusies, jo tie nonāk pavisam pirmās linijās. Benešam te ir taisnība, ja viņš ieteic mazām valstīm tomēr censties līdzrunāt, jo tad eventuēli var pacelt savu balsi un strīdīties un prasīt un saņemt ari palīdzību zinamās garantijas veidā.- Jāatceras tikai Beļģija, Serbija un Grieķija. Vienīgas bažas par to, ka PSRS karaspēks, ja tas reiz atradīsies uz Latvijas teritorijas, vairs negribēs brīvprātīgi aiziet, vai ari kāda pēcsnī radusies komunistu komiteja varētu proklamēt sevi par valdību un aicināt šo karaspēku palikt - tādu gadījumu ari jāparedz un tamdēļ, pēc mana ieskata, katrā ziņā jābūt speciālai garantijai un līgumam japaklauj as pilnīgi T.S-bas paktam un bez tam vēl būtu jānoslēdz speciels nolīgums par to palīdzības veidu, kādu mēs prasītu, un šīs palīdzības likvidēsanas veidu. Tomēr jāparedz gan drīzāk, ka kari nedraud nn ka Vācija, redzot PSRS-Francijas vienošanos, atturēsies no kautkādām avantūrām. Var jau ari notikt tā, ka PSRS un Francija noslēdz vienošanos un atstāj to atklātu, kuras katras valsts pievienošanai - un mēs daram atkal savu piekrisanu atkarīgu no Vācijas un Polijas piekrisanas, t.i. svinīgi deklarējam Kauņas konferencē, ka esam gatavi principā pievinoeties, bet no efektuēsim tikai tādā gadījumā, ja Vācija, Polija un Somija pievienosies. Tad mums paliek rokas brīvas un iegūstam laiku. Lai tad PSRS un Francija pasas gādā par drīzāku Vacijas un Polijas pievienošanos. Bet tāda politika būtu jāapsver, jo tad mēs tomēr itkā nostājamies Vācijas un Polijas xxx pusē. Un mums var pārmest, ka mēs izturamies pasīvi miera politikā. Pēc mana ieskata, būtu tomēr daudz drošāki iet kopā ar Franciju un visur pastrīpot T.S-bu un iegūt noteiktu Francijas atbalstu tā kā tas ir Mazai Antantei. Jo galu galā, ja Polija turpina draudzēties ar Vāciju, tad ari mums nekas neatliek ka meklēt sev drosību, bet nevaram palikt vērotāju stāvoklī, lai vēlāk citi par mums mestu kauliņus. Ja mums būs draugos Francija, tad cita lieta - tad ari Krievija neuzdrosināsies, nerunājot nemaz par Poliju, taisīt kādas kombinācijas uz mūsu rēķina. Bet tas būtu darams pilnīgi saskaņoti visai Baltijas Antantei.

Igaunijas atbilde Ustinovam, kā man nupat pateica no Tallinnas atgriezušais igauņu militārais atašejs Kurvīts, saturējuse, bez vispārēja aizrādījuma, ka vajagot papriekšu saskaņoties ar sabiedroto Latviju, ari sekosus divus punktus:

1) Igaunijai nepietiekot ar Francijas garantiju vien un
2) Igaunijai neesot pieņemams assistance automatique.

Kurvīts ar gandarījumu atzīmēja, ka nu jau lieta ar austrumpaktu galīgi izbeigta, jo Litvinovs - tā sapratu - ari iaguņiem atbildējis, ka viņš šajā lietā vairs neinteresēšotiesv

Maskavas diplomātiskā korpusā izplatītas baumas, ka Eden slimība bijuse piespiesti - diplomātiskas dabas, jo Simons uzskatot Eden sev par konkurentu, tāpat ari Makdonalds. Bez tam Eden esot itkā par daudz angažējies, personīgi piekrītot paktam bez Vācijas un Polijas.,Ari Chilston man -ateica, ka tas tikai varējis būt Eden personīgais uzskats.

88

Litvinova stāvoklis neesot vis tik drošs kā agrāk - tā iztulko to faktu, ka svarīgākie jautājumi pārrunāti ar Eden Stalina un Molotova klātbūtnē. Ari Eden'am Stalins pateicis komplimantus par vācu tautu un ka viņs saprotot Vācijas grūto stāvokli. Tas ir pretēji zīdu-komunistu uzskatiem, kuri nevar piedot Hitleram zīdu vajašanas. Ar zinamu uzmanību dazi uzņēma pēksņo jauno tendenci Radeka rakstos par iespēju jautājumus nokārtot miera ceļā. Attolico saskata novirzienu no patlabanējas pretrevizionistiskas linijas uz revizionismu (Radeks pieminēja T.S-bas 18.par.). Tā ka izstiepta roka Vācijai. Ari nupat parakstītais Berlinē nolīgums par 2oo milj.marku banku kredita pieskirsanu PSRS uz 5 gadiem (turpmāk vairākas vācu bankas apmaksās krievu pasūtījumus saņemot no krieviem obligācijas) uzskatams par zinamu samierinosu - t.i. itkā neuzbruksanas līgums uz 5 gadi. Šis līgums noder ari par paraugu iespējamai tamlīdzīgai vienošanai ar Angliju un Z.A.Sav.V. To uzskata ari kā vēlēšanos spiest uz Franciju, kura visvairāk baidoties no iespējamas PSRS saprasanās ar Vāciju un Poliju - tas ir no jaunā Rapallo. Francija pielika visas pūles lai vairs nepielaistu PSRS-Vācijas saprasanos, bet ari lai uzturētu joprojām labas attiecības ar Angliju un Italiju. Ari Anglija tāpat nevēloties lai Vācija atkal būtu draugos ar PSRS (amerikaņu uzskats). Lukasiewicz man pateica, ka Francijas tieksanās pēc paktiem ar PSRS stāvot tiesā sakarībā no tā kā Flandina-Lavala valdība atkarajoties no socialistu-komunistu un pārējo radikaļu deputatu labvēlības. Francu armijā turpretīm valdot pavisam cits gars un ta nevēloties nekādu militāru nolīgumu ar PSRS ... Tā tad Lavala ārpolitika iepretim Krievijai atkarājoties no iekspolitiskas konstelacijas. Tas pats zīmējoties uz Angliju. Tomēr ari sava nozīme ir amerikaņu uzskatam un liekās, ka šī formula (nepielaist/ vairs PSRS-Vācijas saprašanos) būs bijuse ar izšķirosu nozīmi, kad vajadzēja Potjemkinam dot galīgu atbildi, Tūlīt pēc Lavala, vai pat gandrīz reizē ar viņu, iebraukšot Maskavā Benes, kas ari parakstīšot jau Litvinova-Lavala parakstīto konvenciju un tad sāksoties Baltijas valstu masēsana. Paredzamais pakts būšot balstīties uz T.S-bas 16 un 17.paragr. un būšot tāds, kā kompromiss starp agrāko austrumpakta iēju un jaunāko Vācijas priekšlikumu. Tas apmierināšot ari PSRS prestizu. Viss beigsoties loti labi - teica Lukasiewicz. Lukasewicza kundze,kas agrāk bijuse sūtniecības darbiniece vairākās polu sūtniecībās, ari Tallinnā, vakar vakarā sēzot man blakus dinejā pie vācu vēstnieka, sūrojās par Polijas sarezgīto stāvokli. Vislabākais būtu bijis, ja izdovācieti, tā ari krievu. Pilsudskis esot divi reiz sūtījis uz Kaunu ar priekšlikumu sapraasties, bet abas reizes neizdevies. Bet treso reizi vairs nesūtīšot. Vāciesi un krievi būšot mūžīgi, kā Polijas tā Baltijas valstu ienaidnieki - tas esot vairāk kā skaidrs un patlaban Polija balansējot starp abiem diviem. Varēja izmanīt no runāsanas tona, ka sirds nospiesta un ka gara stāvoklis poļiem nebūs nekāds labais, (Lubenskis uz Helsingforsu neiešot, bet esot iecelts par Becka kabinetsefu. Nevarot zināt ko iecelšot Helsingforsā). No sarunas ar Lukasiewicz maniju, ka viņs pilnīgi informēts par pēdējo Litvinovadémarche un dotām atbildēm - nav brīnums, ja atceramies, ka Seljamaa man teica, ka viņiem esot noruna savstarpēji informēties.

Dažādas ziņas.

Laikam pret Telmani Vācija pieprasīs izdot PSRS apcietinājumā turētos mācītājus: luteraņu un katoļu. Šinīs dienās pie manis nāks aprunāties von Twardowski, kam šī lieta uzdota - lūkosu iedabūt viņu listē ari mūsu abus mācītājus ar viņu ģimenēm, bet pagaidam tas būtu turams slepenībā.

Persijas Chargé d'Affaires Maskavā Chan Saed tuvākā laikā iebraukšot Rigā, lai apmainītos ratifikācijas dokumentiem. Par Persijas (Iranas) sūtni Rīgā laikam nākšot viņu sūtnis Varšavā. Saed Chan ir solīds kungs, agrākais generalgubernators, deputāts Medžilisā un politiskais direktors. Būdams par Persijas generalkonzulu Bakū, viņs apprecējies ar latman liekās, vietā, sakarā ar ratifikācijas dokumentu apmaiņu apbalvot Saed Chan ar mūsu ordeni un, ņemot vērā viņa augsto rangu, ar augstāko šķiru. Līguma noslēdzējs Ansari Chans aizgājis pensijā.

Griekijas sūtnis Polichroniadis ticis atsaukts sakarā ar viņa venezilistiskam simpatijām - bet nebraukšot vis uz Atenām, bet uz savas

89

sievas dzimteni Jugoslaviju un tamdēļ galīgi demisionējis. Dipl.korpuss viņu ļoti nozēlo, jo lāga kungs, asprātīgs un patīkams vispār.

Zviedrijas sūtnis, barons Gyllenstierna atgriezies beidzot, pēc garāka ceļojuma Austrumos kopā ar kronprinci. Viņš mani personīgi informēja, ka Reuterswaerd pārcelts savu pārāk savu pārāk lielo simpatiju dēļ pret Latvijas jauno režimu. Ari viņam, G., piedāvāta sī vieta, bet viņš atteicies, tapēc, ka esot Zviedrijas-Baltijas valstu tuvināšanas liels partizans (es tam ticu un mēs uz "tu") un laikam neka nevarēšot darīt, bet to viņš negribot - tad jau labāk nebraukt nemaz: braukšot tad kad laiki mainīsoties - ne arvienu tācu sēdēšot pie varas Stokholmā socialisti. Ja, visās Skandināvijas valstīs sēzot pie varas socialisti un Norvegijā socialisti esot tikpat kreisi kā komunisti. Rakstura īgs gadījums ar Sven Hedinu. Ļitvinovs izvairījies pieņemt so slaveno vīru, kurs gribējis tikai pateikties par viņa ekspedicijai izdarīto pretimnāksanu no krievu robežiestādēm Mongolijā. Barons domā ka itkā tamdēļ, ka Sven Hedinam esot itkā vāciskās simpatijas. Bet faktiski Sven Hedinam esot tikai draudzība ar vācu attiecīgiem zinātniekiem-ceļotājiem. lo.4. biju vakariņās pie Gyllenstierna un tur iepazinos ar so slaveno vīru, kas esot Rigā 1917.g.meklējis Rigas arķivos pēc bij.generalgubernātora Oxenstjerna pazudusās dienas grāmatas. Viņam lielas simpatijas pret Latviju un viņš būtu gatavs sekot latvju-zviedru biedrības aicinājumam nolasīt Rigā kādu lekciju par saviem ceļojumiem austrumos un pie ta pasa gadījuma varētu nolasīt ari Universitātē. Viņš uzturēsoties tagad visu laiku Stokholmā. Varbūt prof.Balodi sī ideja var intresēt.

Gyllenstierna sāka runāt ari par politiku un, kā viņam liekoties, nemaz nebūtu slikti palaist vāciešus virsū Krievijai - lai tie kopā ar Poliju sev paņem kādus gabalus. Jo ar laiku PSRS tomēr izvērtīsoties par biedeklī visai Eiropai un tad būsot par vēlu. Viņu militārais atašejs, barons Stedingk, esot nesen bijis Gumbinenā, lai apmeklētu savu draugu, bij.militāra atašeja palīgu, hauptmani Krebs, kas Maskavā uzturējās vél pagājuso gadu un tagad izpilda komandēšanas stažu. Krebs esot jau pag.gadu stāstījis par to, ka Vācija atjaunosot vispārējo karaklausību. Atgriezoties Stedingk apstājies ari Rigā un briesmīgi jūsmo par redzēto un par labo ēsanu un par feino Romas viesnicu. Esot apmeklējis ari Brāļu kapus (viņs Triju Zvaigžņu ordeņa komandiers). Vācijā lielā steigā atjaunojot savu armiju un visi briesmīgi aziņemti un ieņemti no varas atjaunosanas - pēc tam redzēsot. Mums diemzēl nav sava militāra atašeja Berlinē, ari igauņiem ne. Bet Somijai gan ir (agrākais Maskavas atašejs). Kā redzams, zviedri taisa kautkādu politiku ar Hitleri (lai gan ari Hitlers likvidēja savus socialistus) un tas būtu novērojams.

Bullitt atgriezās Maskavā un 23.4. taisa milzīgu balli 5oo viesiem. Viņam ari esot kāds saprasanās projekts ar krieviem, lai stimulētu tirdzniecību un atrastu izeju no radusās nepatīkamā pārpratuma starp Ruzveltu-Ļitvinovu. Bez tam viņiem neesot ari nekādu sevišķu bažu, ja nebūsot nekāda nolīguma, jo krievi tik un tā pērkot viņu preces un maksājot labi. Bullitt stipri novārdzis un nav vairs tas lustīgais zellis kas mācija krievus spēlēt polo un joņoja pa gaisu gandrīz vai kaklu lauzdams. Ari atmetusi būvēt savu vēstniecības namu, vismaz pagaidam. Vispār Bullitts nav vairs ta ziemsvētku eglite ap kuru dancoja krievi.

Stomonjakovs aizgāja 2 mēnešu ilgā atvaļinājumā slimības dēļ un atgriezīsies ap 15.maiju. Tagad viņa vietā mūs pieņem Krestinskis, bet noraida konkretas lietas pie attiecīga direktora.

Direktors Berezovs šinīs dienās deva par godu somu sūtnim dineju un somu militāro atašeju pieņēma ari Vorošilovs, kas esot pa jokam ieprasījies, vai tad patiesi somi nodomājuši viņiem atņemt vai pus Krievijas, ja rēķinot ari visādus mordvus un cuvasus par piederīgiem pie somu cilts. Ari Kalevala svētkus atzīmēja krievi - kā redzams, atkal iestājies tāds ka mierīgāks posms somu-krievu attiecībās. Somi nodomājuši būvēt Maskavā savu māju, bet būvmateriāli un strādnieki jāangažējot caur torgsinu. Nezin vai pietiks asignētas 5 miljoni markas. (2oo.ooo.- zelta rubļu), būsot ari nākoso gadu jāuzņem budzetā tāda pati summa, tad jau labāki nopirkt no krieviem, resp.noīrēt uz 4o gad.

Laipni lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, ari pie šī gadījuma pieņemt manas dziļas cieņas apliecinājumu.

(paraksts) Dr.A.Bīlmanis

Sūtnis PSRS-bā.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1935.gada 13.maijā.

№ 0.700.sl/ 132/ 1455-55

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 1935 g. 5.VI.
Ien. № 380 Gakt. № 5

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, sūtņa Maskavā Dr.A. Bīlmaņa kunga š.g.5.maija rakstu norakstā līdz ar tanī minēto pielikumu attiecībā uz š.g.2.maijā Maskavā parakstīto Francijas-PSRS līgumu.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

2 pielikumi.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Noraksts. 91

Légation de Lettonie.

Augsti godātais Ministra kungs,

Pagodinos nosūtīt ziņojumu par 2.5.līgumu, ka ari dažus izgriezumus. Ziņojumu sastādīju ātrumos, izlietojot gadījumu nosūtīt. Plašāku novērtējumu nosūtīšu papildam.

Laipni lūdzu ari pie šī gadījuma saņemt manas dziļas cieņas apliecinājumus.

(Dr.A.Bīlmanis)

Augsti godātam

V. M u n t e r a kungam,

Generalsekretāram un
Pilnvarotam Ministram
Arlietu ministrijā.

Noraksts. 92

PSRS-FRANCIJAS 2.maija līgums.

Ziņas par gatavojošos līguma parakstīšanu izplatījās pa parādes laiku un dažiem augstākie narkomindela ierēdņi pat sagaidīja līguma parakstīšanu 1.maijā. Noteikti oficiāli ziņu par līguma parakstīsanu saņēmām tikai 3.maijā. Maskavas ārzemju žurnālistiem izsniedza līguma tekstu ari tikai 3.maijā ap 8 vakarā, kad ari es šo tekstu saņēmu un par oportunu uzskatīju ari visu šo tekstu notelegrafēt. Pie patlabanējā ziņojuma pielieku klāt dažus izgriezumus no šīs dienas avizēm: līguma tekstu, "Pravdas" un "Izvestija" ievadus un ~~xx~~ atskaņas, ka ari sarunu ar lordu Sesilu un beidzot ari diezgan interesanto ziņojumu no Londonas par Saimona atbildi Samuelsam - pie kamgriezu vērību uz lorda Krenborna passusu par geografiju.

Vakar pieņemšana pie poļiem)sakarā ar trešā maija svētkiem) protams nagla bij līguma parakstīsana - par to vien tikai runāja un tīri ka faktiskie svinētāji jutās Ļitvinovs un Alfans, ap kuriem pulcējās tautas tos suminādamas - ari es protams apsveicu abus divus ar panākto līgumu.

Toffers turpat izteica bažas par to, ka nu Ļitvinovs nākšot ar priekšlikumu ari pie Baltijas valstīm noslēgt tādu pašu līgumu, un ko tad mēs lai darot? Avizē "Oeuvre" par to esot bijis rakstīts. Vācu vēstnieks lai gan ari apsveica Ļitvinovu un Alfanu - tomēr gāja degunu nošļucis: varēja redzēt, ka tam stipri bij ķēries pie sirds. Kāda Rigas avižu ziņa par to, ka itkā grafam Šulenburgam esot bijuse asa izrunāšanās ar Krestinski iesniedzot protestu pret Tautu Savienības rezoluciju nesaskan ar faktiem - nekādu asumu nav bijis un taisni otrādi krievi ir pastrīpoti laipni ar vāciem - lai tikai nerastos iespaids, ka spice vērsta pret vāciem".

Pēc manām ziņām jau tūlīt 2.maija vakarā Parizē tikušas iesniegtas vāciem līguma kopijas - un trešā maijā kopija ari saņemta no Ļitvinova. Itaļi un angļi tikuši visu laiku turēti lietas kursā no abām pusēm. Kādu laiku radusās grūtības sakarā ar to, ka Ļitvinovs gribējis, lai plašāki interpretē agresiju, bet franču puse pastāvējuse uz to, ka tas attstājams T.S-bai. Ja Vācija uzbruktu Beļģijai - tad PSRS nav jāmaršē. Ļitvinovs solījis garantēt Beļģiju tikai tad, ja Francija to pasu darītu attiecībā uz Lietavu (šīs baumas, ko man pienesa Danijas sūtnis Engell būtu pārbaudamas pie franciem). Bet Francija itkā esot kategoriski atteikusies garantēt Baltijas valstis.

Lai gan šīs baumas vedamas sakarā ar augšā minēto avizes "Oeuvre prātojumu, kas izsaucis tādas bažas pie Igaunijas sūtņa Toffera, ka tikai Ļitvinovs nenāk ar kādiem jauniem priekslikumiem. Man šodien (4.maijā) bij saruna ar dir.Berjozovu, Narkomindelā, kuru apmeklēju sakarā ar konzulu maiņu un lai viņu informētu par Kampusa braucienu uz Ļeņingradi. Pie šī gadījuma ari izmainījām domas par nule noslēgto un izpublicēto līgumu. Berjozovs sevišķi pastrīpo, ka līgums neesot vērsts tiesi ne pret nevienu valsti - to katrā ziņā varot skaidri no teksta redzēt - tas esot līgums, kas ietilpstot pilnīgi Tautu Savienības kadrā, kā to mēdzot teikt. No līguma ari redzams, ka joprojām pastāvot cerība uz minamo regionalo paktu - diemzēl Vācija pēc Strezas paziņojuma neesot nākuse ar kādiem konkrētiem priekslikumiem sava paziņojuma rezultātā. Varēju noprast, ka eventuali tagad PSRS būtu runājama par ţoreizējo priekslikumu, ja piemēram Vācija nāktu ar kādu konkretu priekslikumu šinī garā.

Uzprasīju, ka tad viņi domā iet palīgā piemēram Francijai gadījumā ja tai uzbruktu Vācija? Ta esot vienkārsa lieta: Francijai esot līgumi ar Poliju, Čekoslovakiju un Rumāniju. Šīm valstīm daudz kareivju - materialu, jēlvielu un tml.). Tādu pasu līgumu, ka nupat ar Franciju noslēgsot ari ar Čekoslovakiju - ta lemta lieta.

(A.B.)

93

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1935.gada 21.jūnijā.

Nº 0.848.00.M.sl.199/18674.

Konfidenciāli.

Pie aut. 31.

Valsts Prezidenta sekretariāta
saņemts 1935 g. 31. maijā
Ien. № 8104 akt. № 5.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs, norakstu no sūtņa PSR Savienībā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g.17.jūnija raksta № 1065 attiecībā uz Čekoslovakijas Ārlietu ministra E.Beneša ierašanos Maskavā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godātais Valsts Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

1 pielikums.

gsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Noraksts.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

№ 1065. Maskavā, 1935.gada 17.junijā

Augsti godājamais Prezidenta kungs,

Beneš līdz ar kundzi un pavadoņiem ieradās Maskavā 8.junijā no rīta. Stacijā viņus sagaidīja Ļitvinovs ar kundzi, Krestinskis, narkomindela attiecīgie augstākie darbinieki, Francijas vēstnieks, Rumanijas sūtnis u.t.t. Vispār uzņemsanas ceremonials notika pēc parastas programas, sevišķi pompēza neka nebija.

Pēc attiecīgo vizītu nodošanas Beneš ar Ļitvinovu apmainīja ratifikācijas grāmatas līgumam par savstarpēju palīdzību un tirdzniecības līgumam un parakstīja vienosanos par pasta sūtījumu apmaiņu starp abām valstīm. Pēc tam notikuse garāka draudzīga saruna starp Benesu un Ļitvinovu. Vakarā Ļitvinovs par godu Benešam rīkoja dineju ar sekojosu lielu pieņemsanu. Dinejas laikā tikusas apmainītas runas, kuru tekstus pielieku seklāt avīzu izgriezumā.

Otrā dienā Beneš ticis pieņemts no Stalina un Molotova, ar kuriem sarunājies vairak par stundu. Pēc tam bijusas kopējas brokastis pie Molotova, kurās piedalījusies ari pārējie tautas komisari, ceku sūtnis un sūtniecības personāls. Tanī pasā dienā Benešs ticis pieņemts ari no Kalinina. Pārējā laikā notikuse Kremļa, Valsts ieročcu palatas, Tretjakova galerijas, dazu baznicu, institutu un slimnicu apmeklēsana. Vakarā Benešs noskatījās baleta izrādi "Gulbju ezers" Lielā teatrī, bet pēc tam bija pieņemsana Čekoslovakijas sūtniecībā, uz kuru no diplomātiskā korpusa bija lūgti tikai misiju šefi, bet krievu bija daudz. Savādi bija tas, ka viesi bija lūgti ierasties dienas uzvalkos, lai gan pie Ļitvinova bija frakās.

Trešā diena veltīta metro, fabriku un dažādu iestāžu apskatei. Tās pašas dienas vakarā Beneš ar pavadoņiem aizbrauca uz Ļeņingradu no kurienes, cauri Maskavai, uz Harkovu un Kijevu, tā kā PSRS teritoriju Benešs atstāja tik 16.junijā.

Izsludinātais oficiālais communiqué (kura norakstu pielieku šeklāt) par Benesa sarunām ar Stalinu, Molotovu un Ļitvinovu neka ševiska nesatur. Stipri tiek uzsvērta kulturelās tuvināšanās nepieciesamība starp abām tautām, kas esot pa daļai ar nolūku apmierināt slovāku vadoņa Kramorsa slavofilas tendences.

Politiskā pusē uzkrīt tas, ka tiek sēts nemiers itkā par satricinātu starptautisko stāvokli. Pretēji Lavala-Stalina-Ļitvinova communiqué, kurā konkreti tiek minēts Austrumu regionalais pakts, Benesa deklarācijā iet runa par plasāku, visu aptverosu drošības paktu, no ka var spriest, ka pastāv itkā saubas par Austrumu regionālā pakta realizēsanas iespējamībām.

Ar Benešu izrunāties nebija iespējams, lai gan viņu satiku divas reizes, jo viņam visapkārt mēdza uzturēties krievi. Bija tāds iespaids, ka Benešs itkā trusītis čūskas priekšā - visu ko histeriski slavēja, kas atstāja smieklīgu iespaidu. Atzīmējams, ka pirmā iebraukšanas dienā Ļitvinovs bija atradis laiku apmeklēt filmu izrādi Amerikas vēstniecībā.

Attolico izteicās, ka šim braucienam neesot absoluti nekādas praktiskas nozīmes, ta esot savalkātu biksu gludināšana. Patlaban mezgls atrodoties Titulesko rokās, kurš visu tā iekārtojis, lai Rumanijai būtu pēdējais vārds. Lai savstarpējas palīdzības sistema būtu patiesi pilnīga, nepieciesams, lai ari Rumanija noslēgtu tādu pat līgumu ka Francija un Čekoslovakija, citādi PSRS nav iespējams piekļūt Vācijai. Ja Vācija un Polija atteiktos pat no Strezas programas, tad drosi vien sagaidams, ka Rumanija, uz Francijas spiediena, vienosies ar PSRS.

Lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas patiesas augstas cieņas apliecinājumu.

Augsti godājamam
Dr.K.ULMAŅA kungam,
Ministru Prezidentam un ārlietu ministram.

(paraksts) Dr.A.Bīlmanis
Sūtnis PSRS-bā.

Сообщение о беседах д-ра Эдуарда БЕНЕША с т.т. И.В.Сталиным В.М.МОЛОТОВЫМ и М.М.ЛИТВИНОВЫМ.

Во время своего пребывания в Москве Министр Иностранных Дел Чехословакии, д-р Бенеш, имея несколько бесед с Народным Комиссаром по Иностранным Делам т.Литвиновым, а также беседу с т.т.Сталиным и Молотовым. Эти беседы протекали в атмосфере искренности и полного взаимопонимания.

Собеседники выразили друг другу полное удовлетворение состоянием взаимоотношений между Советским Союзом и Чехословацкой Республикой и теми значительными успехами, которые сделало сближение между обоими странами за последний год, а также результатами их сотрудничества в деле содействия укреплению всеобщего мира. Было признано, что заключенные обоими правительствами договора и соглашения создали прочную базу для продолжения этого сотрудничества, а равным образом для успешного развития хозяйственных отношений. Особое внимание было обращено на желательность систематического сближения обоих народов в области науки, литературы и искусств. Было решено поручить соответственным существующим или имеющим быть созданными организациям в обоих странах приступить к выработке надлежащих конкретных мер для осуществления цели, которую оба правительства ставят себе на пути укрепления интеллектуальных связей между народами СССР и Чехословацкой Республики.

В беседах было подвергнуто тщательному обсуждению нынешнее международное положение в Европе с точки зрения интересов мира. Представители обоих государств вынуждены были констатировать, что то чувство тревоги за судьбу всеобщего мира, которое овладело за последние годы государствами Европы, не только не улеглось, а наоборот стало интенсивнее, особенно вследствие сопротивления, которое встречает намеченные на различных международных совещаниях и при встречах государственных деятелей в Женеве меры обеспечения безопасности европейских стран путем коллективных усилий. Установлено единство взглядов собеседников на исключительное значение в настоящее время действительного осуществления всеобъемлющей коллективной организации безопасности на основе неделимости мира. Признав, что заключенные недавно пакты о взаимной помощи между СССР и Францией и между СССР и Чехословакией являются частичной реализацией этих мероприятий, собеседники подтвердили решимость их правительств продолжать усилия в преодолении препятствий, стоящих на пути более обширной коллективной организации безопасности.

Основой сотрудничества обоих стран признано их искреннее стремление к укреплению мира на благо всех народов Европы. /ТАСС/.

96

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRS.
MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGÈRES
DE LETTONIE.
RIGA.

Rigā, 1935.gada 2.augustā.

No 0.848.00.M.sl/ 207/ 21759

Pie akt. 31/12

Konfidenciāli.

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 1935 g. 3. aug.
Ien. № 8096 akt. № 5

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, sūtņa Maskavā Dr.A.Bīlmaņa kunga š.g.19.jūnija ziņojumu norakstā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

1 pielikums.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Noraksts. 97

Konfidenciāli.

Maskavā, 1935.g.19.jūnijā.

Sūtniecības Maskavā ziņojums.

Beneša apciemojums Maskavā

vietējās diplomātiskās aprindās netiek sevišķi augsti kotēts. Tas esot bijis tāds kā māklera ceļojums, lai piedāvātu savus pakalpojumus, resp.starpniecību PSRS-Jugoslavijas un PSRS-Rumanijas attiecību noreuglēsanā. Kas zīmējās uz Jugoslaviju, tad teit saprasanos zināmā mērā kavē Italijas iespaids, jo Italija sāk jau piegriest nopietnāku vērību PSRS izplēsanai uz Balkanu pusi. Italiem, piemēram, nevar patikt panslavisma dziesmas atjaunosana, ko zinamā mērā Benes̆s pasteidzies kopš kāda laika sākt dziedāt un ka par brīnumu Litvinovs itkā paklusam velk so veco meldiju līdz - protams aiz tīri taktiskiem iemesliem. Jo panslavisms nozīmē PSRS preponderanci Balkanos. Tamdēļ Benesa starpniecībai nav paredzami spīdosi panākumi - ev.tikai tad, ja ari Francija sāks spiest uz Jugoslaviju, bet tas nebūt nav sagaidams, kā ari Francija gribētu ar tādu politiku iespaidot uz slikto pusi attiecības ar Italiju. Italijas un Jugoslavijas antanti cementē kopēja interese pret Austrijas pakļausanu Vācijai. Bez tam jugoslavu politiķi respektē sava nelaika karaļa gribu, kas, kā zinams, bij pret PSRS atzīsanu izejot no dinastiskam interesēm. Ar Rumāniju ari tās lietas neiet nemaz tik viegli. Titulesto prasot, lai savstarpējas palīdzības līgums zīmējoties ari uz Ungariju, bet tas uzbūvēts, kā zinams, pret Vāciju. Tālākā prasība ir galīgā Besarabijas atzīsana - uz to ari patlaban maz cerību. Tālāk jārēķinājās ar Poliju, ar kuru Rumanijai ir aizsardzības līgums, bet pret PSRS. Ja nu Rumanija noslēgtu kaut ko līdzīgu 2.maija līgumam, tad tai būtu jākonstatē, ka līgums ar Poliju paliek uz papīra un tad Rumanijas stāvoklis iepreti PSRS tiks atkal vājināts un nebūs vairs arī aizmugures pret Ungariju, jo Polija ir labs Ungarijas draugs un sevišķi cēl, kad Polijai tagad tik labas attiecības ar Vāciju. Tā tad izredzes vājas uz kādu drīzu panākumu sinī frontē. PSRS ari par to sevišķi galva nesāp un, cik var vērot, Litvinovs arī pats sevišķi necensās par so lietu rūpēties - lai rēpējas Francija, kas sai lietā ieinteresēta. Lieta tā, ka bez līguma ar Rumaniju abi divi līgumi ar Franciju un Čekoslovakiju PSRS atsvabina no aktīvas palīdzības sniegsanas Francijai Vācijas uzbrukuma gadījumā - skaidrs, jo kā tu tiksi pane par ko nelaidīds cauri un ari mēs nevaram. Patlaban attiecībā uz Poliju stājusies spēkā Strezas bāze - tā tad jautājums par tiksanu pāri Polijas teritorijai no abām valstīm: PSRS un Francijas jau izšķirts galīgi un paliek vienīgi tā tad ceļs pāri Rumanijai, resp-Besarabijai. Iznāk, ka Francija pate visvairāk ieinteresēta, lai Rumanija ieslēgtos ķēdē, Bet par to būs jāsamaksā. PSRS neko negrib maksāt un uzskata, ka pilnīgi pietiek ar Besarabijas jautājuma noklusēsanu, dodot labu piemēru Polijai un Lietuvai, kā tas darams, lai tiktu pie normaliem sakariem. Un iznāk, ka Litvinovs pagaidām ieguvis, un ka Francijai un Čekoslovakijai katrā gadījumā - tas ir, ja ienaidnieks, resp.Vācija iebrūk PSRS teritorijā, - jāiet PSRS palīgā uzbrūkot Vācijai: tīrās reciprocitātes pagaidam nav. Litvinovs ari sevišķi neraud par Austrumpaktu un patlaban ir sinī ziņā diezgan pasīvs. Jāņem ari vērā, ka patlaban komunistu virsgalē grozījies uzskats par tuvināsanos kapitalistiskām valstīm. Ir zinams, ka pasā spicē, III.internacionalē un zinamā sarkanās armijas virsvadoņu daļā (Vorosilov) radies uzskats, ka PSRS militārā ziņā tik stipra, ka pate var tikt galā ar agresoru bez piekāpsanās, ko izdarīja Staļins attiecībā uz Francijas bruņosanos, aizliedzot agitēt pret Francijas kara budzetu. Staļins bez saubām vēl neies brāvet un pagaidam apmierināsies ar veco bolševiku aizklapēsanu, bet būs atturigāks savās deklarācijās, ko mēs redzējām nupat Benesa-Staļina deklaracijā, kur ari pavisam trūkst aizrādījuma uz Austrumpaktu, itkā tas vairs viņus neinteresētu. Nav jāaizmirst ari, ka patlaban pasaules starptautiskais stāvoklis sakarā ar notikumiem: Abesinijā, Čako, Ķinā, kur sadurās lielvalstu intereses, kļuvis ari savadāks protams Eiropā, kur ari pietiekosi problēmu, kas rada galvas sāpes: Austrijas, Mēmeles, Viļņas ...

98

Tekošais moments un Baltijas valstis.

Viss nupat minētais met ari savu ēnu uz Baltijas valstu stāvokli. Labi, ka nodibinājusies mūsu antante, ar kuru ari poļi tagad sāk rēķināties, kā ar pozitīvu un konstruktīvu faktoru. Var pat teikt, ka par laimi nodibinājusies mūsu grupa, kas, kā nupat redzējām, prata ļoti smuki ieturēt kopēju fronti iepretī Ļitvinovam un guva vispārīgu atzinību sakarā ar nomierinājoso iespaidu, uz pārāk straujo Austrumprusijasmhitleriesu uzbāzību Lietuvai mēģinot izprovocēt pat sadursmes - ja nu šīs mūsu antantes nebūtu bijis? Tad laikam sodien pavisam citādi varbūt pat izskatītos Eiropā un nav tacu noslēpums, ka Memeles jautājums varēja degenerēt par kaut ko līdzīgu Sarajevai. Ja uz vāciesiem atstāja iespaidu mūsu antante (Polija tacu neies pret so antanti), tad ari uz pasiem leisiem! Un leisu valdībai bij iespēja motivēt savu uzmanīgo piekāpību ar nepieciesamību rēķināties ar mums, jo, lūk, citādi mēs varētu no leisiem atkrist un viņi paliktos vieni iepretī poļiem un vāciem. Bet tagad, kā polis, tā ari vācietis, ir diezgan uzmanīgs iepretī mums un baidās no pārspīlēsanas. Tā tad tiktālu nu ir labi un mēs varam ari zinamu apmierinātību atskatīties uz noieto posmu. Bet kas būs tālāk? To es paredzu trīs variantus: 1) pirmais būtu Austrum-Eiropas pakta noslēgsana, kaucu tādos apmēros, kā tas paredzēts Strezā un kā to nupat likusi prieksā Ļitvinovs-Lavals. Bet uz so paktu maz izredzu, lai gan taisnību sakot ari sis, tā sakot, vājinātais pakts būtu kautkas un katrā ziņā atstātu nomierinosu iespaidu uz pasaules sabiedrisko domu un vispār uzlabotu ari mūsu sanses; 2) otrais būtu - ja mēs pasi, tas ir Baltijas antante pate no savas iniciatīves griestos pie PSRS, Vācijas un Polijas ar priekslikumu garantēt Baltijas valstu neazitresais variants - 3) ka mums pasiem jāpasludina sava neitralitāte un par to jāpaziņo Tautu Savienībai. Izredzes uz to nav launas un tas būtu tomēr kautkas un mēs izsistu trumpi no Ļitvinova rokas ārā.

Lietuvas-Polijas saprašanās.

Ja patlaban stāvoklis šai ziņā, ka visi to atzīst, esot uzlabojies, tad pienācis laiks, lai ari mēs tagad sakam savu vārdu un ņemam rokās iniciatīvi un man liekas, ka pasaule so lietu apsveiks. Un leisi pasi būs mums pateicīgi par mūsu, tā sacīt, "douce ciolence". Daudz jau nekā nevajaga, lai Lietuva uzsāktu sakarus ar Poliju.

Lietuvas-Vācijas attiecības

ari būtu kautkā jāmēģina noregulēt - kaucu tādā veidā, ka Lietuva uzsāk sarunas par attiecību noregulēsanu - zīmējoties kaucu uz vācu minoritātes režimu - un vispār, lai izbeigtu patlabanējo saspīlēto stāvokli.

Ja izdotos kaucu drusku pabīdīt lietas uz priekšu šinī frontē, tad, protams, būtu prieks ja izdotos ar to pasu Vāciju un Lietuvai ar Poliju noslēgt bilateralus neuzbruksanas līgumus un Baltijas valstis kkkx būtu lielā mērā uzlabojusas savu stāvokli Tautu Savienības asamblejas prieksvakarā un guvusas lielākas sanses uz vietu padomē.

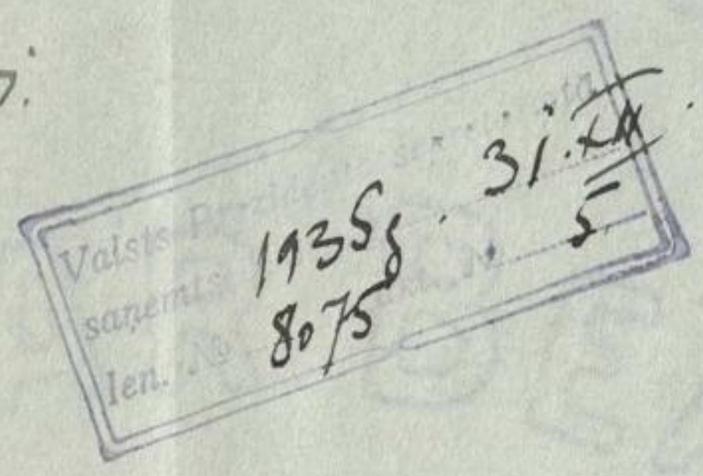
(paraksts) A.Bīlmanis.

99

Latvijas
Ārlietu ministrija.
Ministère des Affaires Étrangères
de Lettonie.

Rigā, 1935.gada 5.novembrī.

№ o.848.oo.M.sl/ 20i/ 20857.

Konfidenciāli.

Pie ant. 31.12

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, sūtniecības Maskavā pagaidu vadītāja R.Kampus kunga š.g.29.oktobra konfidenciālo rakstu № 1934/sl. norakstā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

1 pielikums.

Augsti godātam

A. K v i e š a kungam,

Valsts Prezidentam,

Pilī.

Valstspapīru spiestuve. 50.714. 5000. 1934. 20./VII.

Noraksts. 100

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

Maskavā, 1935.g.29.oktobrī.

№ 1934/sl.

Konfidenciāli.

Augsti godātais Ministra kungs,

Kā lielāko politisko notikumu Maskavā oktobra mēnesī gaidīja Titulesko ierašanos, kurai, pēc krievu ziņām, vajadzēja notikt starp 2o-25 oktobri. Bet ap so laiku Litivnovs vēl bija Ženevā. Tagad Litvinovs ir gan atgriezies, bet rumaņu sūtniecība apgalvo, ka viņai neesot nekādu noteiktu ziņu par Titulesko ierašanās laiku. Titulesko ieradīšoties drīzumā, bet līgums, lai gan esot gatavs, vēl netiksot parakstīts. Gaidīsot izdevīgāku momentu.

Krievu tuvināšanās ar Rumaniju un Čekoslovakiju tomēr turpinājas pilnā spēkā. 18.oktobrī tika atklāta tiesa dzelzceļa satiksme starp PSRS un Rumaniju pār jaunuzbūvēto Dnestras tiltu. Notika oficiālas atklāšanas svinības un prese daudz rakstīja par abu valstu attiecībām. Ap to pasu laiku uz Bukarestu izbrauca krievu lidotāju un parasutistu delegācija ar viziti rumaņu kolegiem.

Sākot ar 1.maiju 1936.g.paredzēts atklāt tiešu gaisa satiksmi starp Maskavu un Pragu, kadēļ 24.okt. notika pirmais izmēginājuma starts no Maskavas uz Pragu. Šinī mēnesī Čekoslovakijā ar atbildes viziti ieradās krievu zurnalisti un literatu delegacija, pie kam viesošanās ilga divas nedeļas. Pēc krievu preses atsauksmēm uzņemsana esot bijusē reti sirsnīga un saprasanās ar čekiem esot bijusi pilnīga. Ari vakar čeku nacionālo svētku gadījumā uz pieņemsanu čeku sūtniecībā bija ieradusies tik daudz krievu no dazādām aprindām, kā reti kādā citā pārstāvībā kur redzēts.

18.oktobrī krievu delegācija Ženevā iesnieguse sankciju komitejai notu, kurā tā paziņo par PSRS finansielo sankciju pielietosanu Italijai un par embargo uz ierocu izvesanu. Ari prese uzstājas par stingru sankciju piemērosanu Italijai. Krievi cerot, ka ar sankciju pielietosanu Italijai tiksot radīts précedents citiem līdzīgiem gadījumiem, pie kam tiekot domāts eventuels Japanas, resp. Vācijas uzbrukums PSRS. No šīm abām valstīm PSRS esot ļoti bailes, jo krievi vēl neesot gatavi bruņotam konfliktam. Sarkanarmija nebūt neesot tik stipra kā to parasti domājot, tā vismaz apgalvo vācu vēstniecības padomnieks. Bez tam galvas sāpes radot transports. Jau tagad dzelzceļi esot sasniegusi savas maksimālās izmantosanas spējas un uzlikt tiem vēl jaunus pienākumus esot neiespējami. Tadēļ itaļu-abesiņu konflikts ienesis seit lielu nervozitāti, jo baidoties, ka tas nevarētu tikt pārnests uz Eiropu.

Lai gan no vienas puses krievu tik ļoti uzstājas par sankciju pielietošanu Italijai, no otras puses saka, ka tas esot tikai tā uz ārieni. Patiesībā PSRS esot devusi Romai solījumu sankcijas nepielietot, uzstāšanās Ženevā esot domāta ārējai lietošanai, tā vismaz runā vairāki sejienes diplomāti. Uz jautājumu, kā krievi domājot to izvest dzīvē, atbilde esot bijuse, ka Vācija radīšot šo iespēju. Krievu nevēlēšanās sanīsties ar itaļiem esot tamdēļ, ka itaļu inzenieri būvējot krievu floti Baltijas jūrā, kurai jābūtot gatavai 2 - 3 gados. Ari tirdzniecības bilance esot visu laiku aktīva par labu PSRS. Vēl sinī mēnesī PSRS pārdevuse Italijai 35o.ooo to labības. Beidzot PSRS intresēs nebūt neesot Italijas, kā milijas, mēginātu ar to saprasties un tas ir tas no ka visvairāk baidās PSRS. Ar ārkārtīgu intresi PSRS sekojot Francijas iekšējiem notikumiem, jo ja tur pie varas nāktu fasistiskais spārns, visa līdz šim uzbūvētā Litvinova politika sabruktu.

Kādu laiku atpakaļ presē parādījās ziņa, ka Kinas Turkestanu ieņēmis kāds Kinas sarkanais generalis un ka ta nolēmuse ieiet kā loceklis PSRS-bas sastāvdaļā. Vēlāk gan so ziņu dementēja, bet uz angļiem ta atstājusi zinamu iespaidu un - kā to stāsta kāds sejienes angļu vēstniecības loceklis - angļi notikumiem Vidus-Azijā sekojot ar lielu uzmanību. Ja

augsti godātam
V. M u n t e r a kungam,
ģeneralsekretāram Ārlietu ministrijā.

101

tāda pievienošanās tomēr notiktu, tad visa Eden'a ievadītā izlīdzināšanas politika ar PSRS sabruktu. Vispār Tālo Austrumu jautājums arvien vairāk un vairāk sarežģas, robežu incidenti uz PSRS-Mandžuko robežas turpinas, pie kam Japanas izturēšanās ir ļoti izaicinosa, lai gan PSRS ir pavisam atturīga. Japana pat atklāti piedraud ar karu, ja PSRS turpināsot iespaidot sarkanos Ķinas generaļus. Tanī pat laikā Japana taisās dibināt Ziemeļ-Ķinā jaunas valstis pēc Mandžuko parauga.

Lai savestu kārtībā savas finanses, Ķinas valdība uzaicinājusi angļu padomnieku finansu lietās Leight-Rossu. Pēdējais licis priekšā Japanai izdarīt kopā ar Angliju aizdevumu Ķinai loo milj.Ķinas dollaru apmērā, apsolot par to Mandžuko atzīsanu no Anglijas, bet Japana nav tam piekritusi. Japana prasījusi lai angļi ļauj ievest japaņu preces angļu kolonijās un lai atdod Japanai mandatu par dažām salām Klusā okeanā, kam savukārt Anglija nav varējusi piekrist. Pēc tam Anglija viena pati sazīmējuse Ķinai aizdevumu 2oo milj.Ķinas dollaru apmērā, par ko japaņi esot ļoti neapmierināti.

Bez Tāliem Austrumiem angļu un krievu intreses saduras ari Tuvos Austrumos. Persijā un pa daļai ari Afganistanā angļu iespaids iet stipri mazumā, esot tikusas slēgtas vairākas angļu bankas, uzņēmumi u.t.t. Persijas sachs gribot atsvabināties no svesiem iespaidiem, tādēļ mēginot angļus un krievus vienu pret otru izspēlēt: paprieks atsvabināties ar krievu palīdzību no angļu iespaida, lai pēc tam atsvabinātos ari no krievu iespaida. Patlaban krievu iespaids Persijā stipri liels. Pēdējā gadā notiek stipra tuvināsanās gan kulturēli gan ekonomiski. Notiek biezas vizites, neilgi atpakaļ te viesojās Persijas ārlietu ministrs, bijusi ari citi ministri. Pērn parakstītais tirdzniecības līgums un vairākas konvencijas Persijas parlamentā tagad ratificēti. Pēc šī līguma krieviem jāuzbūvējot Persijā 12 fabrikas (manufakturas un cukura), no kurām puse jau esot uzbūvēta, bet pie pārējām steidzīgi strādājot. Tā ar krievu palīdzību persieši gribot nodibināt savu rūpniecību, lai pēc tam atsvabinātos no svesiem iespaidiem. Ari šis jautājums angļiem darot lielas raizes.

Par vācu militāro atašeju Maskavā iecelts generalis von Koestring, kurs vācu-krievu draudzības laikmetā uzturējies ilgāku laiku Krievijā kā armijas instruktors. Tagadējā viņa iecelsana tad ari izsaukusi seit aizdomas vai tikai vāci un krievi netaisās atjaunot seno draudzību. Tādu jautājumu Igaunijas sūtnis bija uzstādījis vācu vēstniekam, bet pēdējais tādu varbūtību galīgi noliedzis. Von Koestring iecelts tamdēļ, ka viņu lielai armijai esot vajadzīgi daudz virsnieku, tāpēc visi ierindai derīgi militārie atašeji apmainīti ar vecākiem. Bez tam gen.von Koestring esot viens no tiem nedaudziem vācu virsniekiem, kas protot krievu valodu. To pasu apgalvo ari padomnieks von Twardowski. Vācija nebūt nedomājot atjaunot veco draudzību ar PSRS. Viņa gan labprāt meklētu kādu modus vivendi kā nokārtot attiecības ar PSRS, bet pēdējā viņus intresējot tikai ekonomiski, ne politiski.

Lūdzu Jūs, augsti godātais Ministra kungs, pieņemt manas patiesas augstas cieņas apliecinājumu.

(paraksts) R.Kampus
Sūtniecības pagaidu vadītājs.

102

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRIJA.
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
DE LETTONIE.

Rigā, 1935.gada 28.novembrī.

№ 0.848.oo.M.sl/ 215/ 32 960.

Konfidenciāli.

Die acc. 2.12

Valsts sapulen. 1935 2. dec 7542 5.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, sūtņa Maskavā R.Liepiņa kunga š.g.22.novembra slepenā ziņojuma № 4/sl. norakstu.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

1 pielikums.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Valstspapīru spiestuve. 50.714. 5000. 1934. 20./VII.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

Nr 4/sl.

Noraksts!

Maskavā, 1935.g.22.nov.

Slepeni.

Augsti godājamais Prezidenta kungs,

Šeit ar manamu nervozitāti seko ziņām par von Riebentropa eventuelo braucienu un sagaidāmām francu-vācu sarunām un tādēļ kāri uztver ikvienu ziņu, kas saprašanos starp Vāciju un Franciju apsauba. Tanī pašā laikā ar nepacietību gaida Francijas parlamenta sanāksanu un 2.maija pakta ratificēšanu, lai gan uz ārieni lietu cenšas nostādīt kā tādu, kas jau tikpat kā nodarīta.

Medus mēnesi krievu-francu attiecībās vēl neliekas būt pārgājuši. Ar franciem seit paslaik rēķinas vairāk nekā ar jebkuru citu valsti un korpusā nozēlo, ka Francijas vēstnieks Alphand nav kordēļ pret acumirklīgo doyen'u, vēstnieku Ohta krievi ir ļoti sliktas un takam cieš viss korpuss.

Francijas vēstnieks man apgalvoja, ka Stalina Lavalam dotais solījums tiekot turēts un ka francu komunisti savu taktiku esot grozījuši un palikusi daudz valstiskāki.

Cik tam taisnības - nezinu, tikai no otras puses man apgalvo, ka pēc neveiksmes Vācijā Kominterns par nākoso savas darbības objektu izraudzījies taisni Franciju, kur komunismam esot diezgan labas izredzes sakarā ar pārdzīvojamām saimnieciskām grūtībām un iekšējā stāvokļa sasprindzinājumu un ka solījumi tiksot respektēti tikai līdz pakta ratificēšanai.

Kad Litvinovam ievaicājos, kādā stāvoklī atrodas sarunas ar Rumaniju, par kurām presē laiku pa laikam parādas ziņas, viņš ne bez paslepnuma atteica, ka tās vēl nemaz neesot sākusās un uz manu tālāko jautājumu, kā tad viņš iedomājas krievu-čeku pakta realizēšanu bez Rumanijas pievilksanas, jo PSRS-bai ar Čekoslovakiju taču nav kopēju robežu, Litvinovs piezīmēja, ka pirmajai čeku karaspēka palīdzība uz savas teritorijas neesot vajadzīga. Ja tāda nepieciešama čekiem, tad lai viņi pasi rūpējoties par pieeju, ar citiem vārdiem, lai Benešs runā ar Titulesko Litvinova vietā.

Šāda jautājuma nostādīšana krieviem izdevīga, jo runam par krievu karaspēka caurlaišanu no pēdējiem nevarēs prasīt nekādas kompensacijas. Attiecīgo rēķinu par krieviem lai maksā čeki.

Ari pie šī gadījuma lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas dziļas cieņas atkārtotu apliecinājumu.

(paraksts) R.Liepiņš

Augsti godājamam
Dr. K. U l m a ņ a kungam,
Ministru Prezidentam un
Ārlietu ministrim, Rigā.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRIJA.
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
DE LETTONIE.

Rigā, 1935.gada 6.decembrī.

104

№ o.848.oo.M.sl/ 294/ 33629.

Pie akt. 31.12

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 1935 g. 31/XII
Ien. № 8067 Fakt. № 5.

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, norakstu no sūtņa PSR Savienībā R.Liepiņa kunga š.g.3o.novembra slepenā ziņojuma № 8/sl.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

1 pielikums.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Valstspapīru spiestuve. 50.714. 5000. 1934. 20./VII.

Noraksts.

105

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

Nº 8/sl.

Maskavā, 1935.g.3o.novembrī.

Slepeni.

Augsti godājamais Prezidenta kungs,

Franču-vācu domu izmaiņa arvien vēl uztrauc šejienes prātus, neskatoties uz Lavala vēstniekam Potemkinam sniegtiem paskaidrojumiem. Taisnība, krievu prese, sevi drošināšdama, raksta, ka sis gājiens Lavalam bijis nepieciesams iekšpolitiskām vajadzībām, bet tanī pašā laikā kāri uztver visu, kas par sarunām parādas ārzemju presē. Kamēr 2.maija pakts nebūs ratificēts un stājies spēkā, Kremlim ir bail, ka franci to nenomaina pret Berlini un Vācijai nedod brīvas rokas Austrumos.

Diplomatiskā korpusā šeit šādai varbūtībai lāgā netic. Valdošā doma ir tā, ka Francija, parakstīdama paktu ar PSRS, ir vienīgi meklējusi sev zināmu "Rückversicherung" un tanī saskata ne kara, bet gan diplomātisku instrumentu spelei pret Vāciju. Tadēļ ari Parizes intresēs nav saspīlētas attiecības ar Berlini un ja Lavals tagad no jauna pūlas panākt zināmu détente ar Vāciju, tad šis solis ietilpst franču politikas vispārējos rāmjos. Upurēt PSRS un laut Vācijai nostiprināties uz tās rēķina nevar būt Francijas intresēs, jo ir skaidrs, ka pēc ekstu un kādā jaukā dienā, pretēji visiem Lokarno līgumiem un solījumiem, kādus Hitlers franciem dotu papildam, varētu sist ari Francijas stunda. Drang'a novirzīsana uz Austrumiem prieks pēdējās nozīmētu ne vairāk kā pauzi, resp.briesmu momenta attālināšanu.

Apstākļu pazinēji domā, ka krievu nemitīgā brēkšana neesot tikai taktisks solis vien un ka tiem no vāciem esot patiesi bail. Pilsoņu kara un 1918.gada piedzīvojumi ar Vāciju kremlim iedvešot bailes. Neskatoties uz dāzošanos ar sarkanās armijas techniku un varenību, vadošā virsotne apzinoties briesmas, kādas izrietētu tagadējam režimam kara gadījumā ar Vāciju un tadēļ pie Francijas turoties, kā pie garanta un glābēja.

Ja tāda ir krievu un franču mentalitāte un stāvokļa patreizējais novērtējums, tad zīmējoties uz Baltijas valstīm situacija esot savadāka. Vācija mēginot izjaukt 2.maija paktu, bet ja tas neizdoties (kas ari maz ticams, jo visas zīmes liecinā, ka tas tiks ratificēts), tad vismaz sev izkaulēt brīvas rokas Baltijā, resp.panākt, lai Vācijas konflikta gadījumā ar šīm valstīm Francija un Krievija neiejauktos vai ari gadījumā, ja PSRS-ba uz to nebūtu piedabūjama un vācu iebrukumu Baltijas valstīs uzlūkotu par casus belli prieks sevis, Francija tai nesniegtu palīdzību, pat tad ja Tautu Savienības pakta §16. panta kārtībā Vāciju kvalificētu kā uzbrucēju un Francija kā Tautu Savienības locekle līdz ar to iegūtu rīcības brīvību pret pēdējo.

Cik šī ziņa atbilst īstenībai, nav iespējams spriest, nepazīstot tuvāk franču-vācu sarunu saturu, bet man jāpiezīmē, ka šī ziņa nāk no avota, kas tuvu stāv kā krieviem, tā vāciem un kas parasti ir labi informēts.

Lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, ari pie šī gadījuma pieņemt manas patiesi dziļas cieņas atkārtotus apliecinājumus.

(paraksts) R.Liepiņš.

Augsti godājamam

Dr. K. U l m a ņ a kungam,

Ministru Prezidentam un
Ārlietu ministrim, Rigā.

106

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRIJA.
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
DE LETTONIE.

Rigā, 1936.gada 21.janvarī.

№ o.848.oo.M.sl/ 26/ 2166.

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 1936 g. 29/I
Ien. № 476 akt. № 5

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, sūtņa Maskavā R.Liepiņa kunga š.g.3.janvara slepeno ziņojumu № 1/sl. norakstā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

1 pielikums.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Valstspapīru spiestuve. 50.714. 5000. 1934. 20./VII.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

№ 1/sl.

Noraksts.

107

Maskavā, 1936.g. 3.janv.

Slepeni.

Augsti godājamais Prezidenta kungs,

Kopš pag.g.11.decembra šeit viesojas Mongoļu tautas republikas ministru prezidents Genduns ar saviem kara un tirdzniecības ministriem No ārējās puses lieta itkā grozītos ap kārtējām apspriedēm, kādas notikušas ari agrākos gados, starp abām valdībām. Bet tā kā laika ziņā Genduna ierašanās sakrita ar attiecību paasināšanos ar Mandžugo, tad uzdotiem apmeklējuma motiviem neviens lāgā netic un korpusā valdošais ieskats ir tāds, ka brauciens ir demonstracija pret Japanu. Mongolija pēdējai gribot likt saprast, ka japaņu spiedienam pieaugot, viņa meklēs atbalstu Maskavā, ar kuru tai jau tā nodibinājies un pastāv jo ciešs kontakts un sadarbība ārējās politikas jautājumos (faktiski vasaļu attiecības).

Cits jautājums vai vispār un par cik PSRS-ba patreizējā starptautiskā situacijā var uzņemties kādas militāras saistības iepretim Mongolijai. Genduna intervija amerikaņu žurnalistam Lloydam, ko sodien sniedz "Tass" un ko pievienoju sim rakstam, liek domāt, ka mongoļu delegacijai nav izdevies panākt no krieviem formalas saistības palīdzības jautājumā.

Stāvoklis zinamā mērā analogs tam, kāds bija paris gadus atpakaļ zīmējoties uz Mandžuriju. Krievi uztraucās, protestēja un tad visā klusībā ... piekāpās. Nav domājams, ka ari šoreiz Maskava rīkosies citādi. Lai cik nepatīkami PSRS-bai ari nebūtu japaņu iespiešanās Iekšējā Mongolijā, kas tai negriestu sakarus ar centrālo Ķinu, kur vēl arvienu operē dazi sarkanie ķiniesu generaļi, un Japanu tuvinātu Baikalam, šim stratēģiski vissvarīgākam Krievijas punktam Tāļos Austrumos (satiksmes pārtraukšana par vienīgo dzelzceļu pie Baikala padarītu Austrumsibirijas aizstāvēšanu neiespējamu!), Maskava tomēr negribēs uzņemties noteiktas saistības zīmējoties uz Ārējās Mongolijas (Mongolijas tautas republikas) aizsardzību, jo šādas saistības to varētu novest priekšlaicīgi pie bruņota konflikta ar Japanu, no ka tai bail. Šīs bailes vēl pavairo doma par eventuelu Japanas-Vācijas alianci kopējam kara gājienam pret Krieviju un šā iemesla dēļ kļūst saprotama tā nervozitāte, kas šeit vērojama sakarā ar ārzemju preses ziņām par itkā jau notikušām vācu-japaņu sarunām. Pēdējā japaņu gājienā Ķinā un prasībā par piecu ziemeļu provincu autonomizēšanu un atkārtotos robežu incidentos ar Mongoliju un pie Amuras šeit grib saskatīt saskaņotu vācu un japaņu uzstāšanos nolūkā no jauna radīt iespaidu par nedrošību Tāļajos Austrumos, lai tādā ceļā panāktu ja ne 2.maija pakta caurkrišanu, tad vismaz tā ratificēšanas attālināšanu, jo Francijas inprieksvakarā.

Kopā savelkot jākonstatē, ka priekš PSRS-bas stāvoklis Tāļos Austrumos joprojam ir grūts un tam ir tendence tālāk komplicēties. No tā tomēr nedrīkstētu secināt, ka jau tuvākā nākotnē iespējama bruņota sadursme ar Japanu. Kādas ari nebūtu japaņu militaristu apetites, Japaņas resursi tomēr ir daudz par vājiem, lai drīzā laikā sagremotu turpat trešdaļas Ķinas un domātu par jauniem ieguvumiem uz Krievijas rēķina.

Liekas, ka Japanas jaunā ekspansija Ziemeļķinā Maskavai sagādās ari sabiedrotos. Lieta tā, ka Lielbritanija, kas visu laiku pieturējās pie ļoti neskaidras Ķinas politikas, pēdējos mēnešos itkā sāk atjēgties. Tā redz, ka Japaņa to neatlaidīgi saimnieciski spiež ārā ne tikai no Ķinas, bet liek sevi just ari Indijā, Tuvos Austrumos un pat Ēģiptē. Šādos apstākļos ir tīri dabīgi, ka Anglijas interese pret PSRS kā pret pretsparu Japanas ekspansijai Tāļos Austrumos pieņemas. Tas vērojams oficialās attiecībās, tas redzams ari presē, kas pēdējā laikā savu toni mainījuse abās pusēs. Zīmīgi, ka City principā jau runājam par aizdevumu PSRS-bai transporta savešanai kārtībā (pie līdzsinējā stāvokļa uz dzelzceļiem krieviem nebūs pa spēkam sekmīgi aizstāvēties uzbrukuma gadījumā), lai gan veco parādu jautājums ne par centimetru nac pavirzījies uz priekšu.

Zīmējoties uz Tāļiem Austrumiem paliek tikai viens punkts, kur angļu un krievu intereses vēl kolidē un proti tā sauktā Austrumķinas Turkestanā pareizāk Ķinas Sinkiang provincē. Pateicoties jaunajam Turksib dzelzceļam, kas no Semipalatinskas līdztekus robežai ari Sinkiangu iet uz Alma Ata (Vernij) un tālāk uz Lugovaja, šī Ķinas province saimnieciski ir bijuse spiesiespiesanās Sinkiangā, kas dienvidos pieslienas Indijai un Tibetai, nav pa

Augsti godājamam
Dr. K. U l m a ņ a kungam,
Ministru prezidentam un
Ārlietu ministriņ, Rigā.

108

prātam Lielbritanijai, jo lielinieki caur Sinkiangu iegūst pieeju Indijai. Sinkianga ir vārti uz Indiju un kā Petera Lielā laikos, kad ar Ņevas linijas un pieejas iegūšanu pie Somijas jūras līca krievi varēja teikt "otsel grozitj mi budem svedu", tā tagad lieliniekiem mierīgas penetracijas ceļā ir izdevies tas, par ko vecā ķeizariskā Krievija arvien sapņoja- iegūt placdarmu Indijas apdraudēšanai.

Cik dzirdams, tad krievi ķērušies pie pievedceļu izbūves no Turkšibas linijas uz Austrumiem. Būvēti tiekot galvenā kārtā labi zemes ceļi, šosejas neizslēdzot. Ceļu būve turpinoties ari uz Sinkiang teritorijas, ārēji, protams, zem šīs provinces administracijas mākas.

Lai gan šāds krievu solis tiek izskaidrots un pamatots ar saimnieciskām vajadzībām - dot Austrumu Turkestanam izeju uz vakariem - viss tas nepaliek bez iespaida Londonā. Būdama aizņemta Abesinijā, Ēģipte, Mazazijā, Indijā, Ziemeļķinā un citur, Lielbritanija nav spējīga stāties pretim krievu penetracijai Austrum-Turkestanā un tādēļ nav izslēgts, ka jaunā situacija Sinkiangā ari ir viens no faktoriem, kas to spiež domāt par saprasanos ar Maskavu.

Kā tālākais krievu eventuelais sabiedrotais Tālo Austrumu lietās vēl būtu minamas Amerikas Savienotās Valstis, kam ari zināmas saimnieciskas intereses Ķinā. Nelaimīgā kārtā tomēr pēdējais Kominterna kongress un neveiksmes parādu jautājumā Ameriku atsvesinājusas no Maskavas. Pēc medus mēnesiem tagad iestājies liels vēsums, neskatoties uz to, ka PSRS-ba pagājušā gadā samērā lielus pasūtījumus nodevusi amerikaņu firmām, pat vairāk nekā agrāk bijis norunāts. Amerikas Savienotās Valstis lielā mērā ir reducējusas savu vēstniecību Maskavā. Vēstnieks Bullits novembrīno jauna aizbrauca garākā atvaļinājumā. Atvaļinājumā atrodas vai ari pārcelti vēstniecības padomnieks un I.sekretars, tā kā to paslaik vada II.sekretars Hendersons. Sakaru pārtrauksana ar Urugvaju un pie tam komunistiskās propagandas dēļ - apstākļa, kas līdz šim nelabvēlīgi ietekmējis ari Ziemeļu Ameriku - attiecības ar Vašingtonu var vēl tālāk atvēsināt. Bet šīs nesaprasanās nav tādas, kas, starptautiskai situacijai grozoties, nebūtu pārvaramas. Tālo Austrumu placdarms var abas valstis no jauna tuvināt. No amerikaņu puses man stāstīts, ka pāris gadus atpakaļ, kad attiecības starp Maskavu un Tokio bija visai saspīlētas, Japana zondējuse Vašingtonā, kā pēdējā izturētos eventuelā krievu-japaņu kara gadījumā. Atbildēts, ka, lai gan Amerikas intereses Ķinas ziemeļos neesot diezin cik lielas, Amerika tomēr nevēloties ieprieks saistīties un sev atstāj brīvas rokas resp., ka tā rīkosies tā, kā tās intereses to prasīs. Atbilde liecina, ka Japanas tālākā ekspansija uz Azijas kontinenta trīs līdzsinējos konkurentus - PSRS-bu, Angliju un Ameriku - var tuvināt un apvienot uz kopēju uzstāšanos.

Tuvos Austrumos PSRS-bas pozicija, turpretim, sakarā ar musulmaņu valstu bloka nodibināšanos ir nostiprinājusies. Sarunas esot bijusas garas un grūtas un tās turpinājušās apmēram gadu. No sākuma tās vestas tikai starp Turciju un Iranu un kad attiecīga vienošanās panākta, tad pievilktas klāt ari Afganistana un Iraka. Maskava uz mēģinājumu tuvināties skatījusies ar lielu neuzticību un bijuse pret jaunā bloka radīšanu. bet vēlāk, kad pārliecinājusies, ka no tā Lielbritānijas intereses cietīs daudz lielākā mērā nekā krievu pašu - apmierinājusies. Musulmaņu valstu bloks, kā man paskaidrobet gan pret visiem ārvalstu mēģinājumiem iejaukties šo valstu iekšējās lietās un, galvenais, tās vienu izspēlēt pret otru, kā tas, diemžēl, pārāk biezi notīcis līdz šim.

Tāds īsi skicējot būtu stāvoklis pie PSRS-bas Azijas robežām. Tas vēl nav pietiekošā mērā noskaidrojies, bet tanī jau tagad ir saskatamas dažas linijas un elementi, kas lielākā vai mazākā mērā ietekmēs spēku grupēšanos kā Klusā okeana krastos un Azijā vispār, tā ari Eiropā. Lielbritanijas tuvināšanās Krievijai, ja tai nebūs pārejoss raksturs (angļu sabiedriskā doma šai jautājumā vēl tālu nav vienprātīga un Anglijā vēl arvien pastāv politiski novirzieni, kas pieaugošo Vācijas agresiju grib novirzīt austrumu virzienā resp., no tās atpirkties uz Krievijas rēķina), var zināmā mērā atjaunot to entente cordiale, kāda kops 1907/1908.g. pastāvēja starp Londonu, Pēterburgu un Parizi.

Lūzu Jūs, augsti godājamsi Prezidenta kungs, ari pie šī gadījuma pieņemt manas patiesas dziļas cieņas atkārtotu apliecinājumu.

(paraksts) R.Liepiņš.

109

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRIJA.
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
DE LETTONIE.

Rigā, 1936.gada 31.janvarī.

№ 0.848.00.M.sl/ 60/3382

Konfidenciāli.

Valsts Prezidenta sekretariāta saņemts 1936 g. 31. I. len. № 532 akt. № 5.

Augsti godājamais Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, mūsu sūtņa PSR Savienībā R.Liepiņa kunga š.g.25.janvara slepeno rakstu № 18/sl. norakstā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

1 pielikums.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, pilī.

Valstspapīru spiestuve. 50.714. 5000. 1934. 20./VII.

Noraksts.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

№ 18/sl.

Maskavā, 1936.gada 25.janvarī. 110

S l e p e n i .

Augsti godājamais generalsekretāra kungs,

Kara komisara vietnieka Tuchačevska runu par sarkanās armijas palielināšanu Jums š.g.janvarī nosūtīju ar gaisa pastu un, domājams, šis /sūtījums būs laimīgi nonācis Jūsu rokās.

Neapstājoties pie maršala Tuchačevska CIK'ā turētās runas satura, soreiz gribu norādīt tikai uz dažiem blakus momentiem, kas vedami sakarā ar to.

Kāds no diplomātiskā korpusa locekļiem, kas nejauši sarkanā maršala runas laikā bijis CIK'ā klāt, stāsta, ka zālē valdījis neaprakstams savilņojums. Aplausi un "ura" saucieni kritusi gandrīz ik pēc katras Tuchacevska frāzes, un kad viņš beidzis, ovacijas vilkušās 12 minutes. Atmosfaira zālē bijusi tāda, itkā sarkanā armija nupat būtu vinnējusi kādu lielu kauju. Stalina parlament laikam būs vienīgais pasaulē (Hitlers savu ar tādiem sīkumiem kā valsts budžets nemaz nepagrūtina!), kas ar tik vieglu sirdi pieņem miljardus militārām vajadzībām.

Tuchačevska runu korpusā kvalificē kā demonstraciju,kas domāta pirmā kārtā PSRS-bas eventuālu ienaidnieku iespaidošanai. Un jāliecina, ka vācu presē patiesi otrā dienā bija vērojams tāds kā apjukums. Un tas ari saprotams, jo neviena valsts pasaulē nav spējīga savu kara budžetu dubultot vienā naktī.Krievs slikti ēdīs un cietīs visādus trūkumus, bet armijai nauda būs.

Poļi sevi mierina ar to, ka tik milzīga summa ari Krievijai neesot pa spēkam un ka Padomijas jaunais kara budžets esot liels bluff's. Es šim uzskaram nevarētu piekrist. Lieta tā, ka 14,8 miljardi rubļi, par kuriem runāja Tuchačevskis un kas patiesi uzņemti kara komisariāta budžetā, tālu vēl nav definitivā summa, kas tekošā gadā aizies valsts drošībai. Lielas summas slēpjas ari iekšlietu komisariāta budžetā, kas šogad pieaudzis par apmēram pusmiljardu rubļu (GPU atsevišķās armijas un robežapsardzības,ko līdz šim vērtēja uz kādiem 150.000 vīru, uzturēšanai). Bez tam budžetā figurē vēl 1.592 miljoni sarkanās armijas apgādes rezervju palielināšanai. Tādā kārtā valsts ārējai aizsardzībai asignēto līdzekļu kopsumma tālu pārsniedz tos 14,8 miljardus, kas dubžetā tiesi parādas kara komisariāta ailē. Un bez tam, kāda garantija, ka 1936.g., tāpat kā pērn,militārais budžets de facto netiek pārtērēts, par daziem miljardiem?

Otrs apstāklis, kas krievus varēja pamudināt likts savus bruņošanās cīparus galdā, jādomā, būs bijis nolūks impressionēt francus. Parize visu laiku vilcinas ar pakta ratifikāciju un, cik seit dzirdams, tad 1935.g.2.maija līguma pretinieku skaits parlamentā pēdējā laikā izrādījis tendenci pieņemties.,Nezinu, par cik Maskavai būs izdevies turienes presi, jāsaka, ka krievu skaitļi bez ievērības tomēr nav palikusi. Kāda Parizes avize pat bija konstatējusi, ka PSRS-bas jaunais militārais budžets līdzinoties visam Francijas budžetam (14 miljardi krievu rubļu, pēc jaunā kuras 1 rbl.= 3 frc. aritmetiski iztaisa 42 miljardus francu franku, kas pat pārsniedz parlamentā pieņemto budžetu 1936.gadam.

Lai kādi ari nebūtu PSRS-bas kara budžeti šim un nākošiem gadiem, viens tomēr ir skaidrs, ka tās politika iziet uz aizsargāšanos un ka tā pati tuvākā nākotnē nevienam uzbrukt negatavojas. Krievu nodomi pagaidam iziet uz to, lai straujā tempo aizsteigtos saviem prezumptīviem pretiniekiem priekšā un savus bruņotos spēkus novestu līdz tādam līmenim, pie kura pārākums sarkanās armijas pusē būtu tik evidents, ka ikvienam ņemtu patiku tai uzbrukt.

Cits jautājums ir, ko darīs Vācija.Vai redzot krievu milzīgo bruņošanos, sacensību ar kuru tai financielā ziņā nebūs pa spēkam ilgāku laiku uzturēt, Berlinē virsroku neņems doma par preventīvu karu pret Krieviju? Stāvokļa atslēga atrodas un paliek rokās vāciem.

Ar augstu cieņu

(paraksts Liepiņs).

gsti godājamam
V.MUNTERA kgm,

lietu ministri-
s generalsekre-
ram.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRIJA.
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
DE LETTONIE.

№ o.848.oo.M.sl/ 80/6460

111

Rigā, 1936.gada 28.februārī.

Valsts Prezidenta sekretariāta
saņemts 1936 g. 3/III
Ien. № 1072 akt. № 5.

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, sūtņa Maskavā R.Liepiņa kunga š.g.18.februāra konfidenciālā raksta № 44/sl. norakstu.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Valstspapīru spiestuve. 50.714. 5000. 1934. 20./VII.

Noraksts.

Latvijas sūtniecība

PSR Savienībā.

№ 44/sl.

Maskavā, 1936.gada 18.februārī. 112

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Prezidenta kungs,

Atmosfaira Tālos Austrumos turpina sabiezināties. Robežincidenti starp Mandžugo un Ārējo Mongoliju regulāri atkārtojoties, pieņemdami arvien plašākus apmērus. Lielāka sadursme notikusi Bulan-Dersu apvidū s.g.12.februārī, kur pēc "Tassa" ziņojuma jaukta japaņu-mandžuru karaspēka daļa, apmēram 5oo vīru stiprumā, uzbrukusi mongoļu robežsargu postenim. Notikusi formela kauja, laižot darbā tankus, lidmašinas un artileriju.

Līdztekus notikumiem pie Mongolijas-Mandžugo robežas, pieņemas sasprindzinājums ari tiesi starp PSRS-bu no vienas un Japanu-Mandžugo no otras puses. 29.janvarī Grodekovas rajonā uz krievu territoriju pārgājusi sadumpojusies mandžukiesu roţa. Dienu vēlāk tanī pašā vietā robežu mēginājusi forsēt jauna japaņu-mandžukiesu karaspēka daļa, kas, ja ticēt japaņu militāriem avotiem, vajājusi dumpiniekus un, kaudamies taisni ar šo sadumpojosos roţu, ko vadījusi krievu instruktori, iegājusi kreivu daļā. Robežas pāriesana tā tad notikusi tādos pasos apstākļos, ka 1838.g., kad Kanadas milicija, vajadama insurgentus, pārgājusi Savienoto Valstu robežu. Šai precedentā japaņu stabs domāja atradis attaisnojumu savam solim. Direktors Sabaņins gadījumu, uz kuŗu atsaucas japaņi, izpētījis un konstatējis, ka ari toreiz incidentam bijušas tālu ejosas sekas, un tas Radekam sagādāja izdevību no jauna parādīt savas humorista dāvanas, japaņu stāba diplomātisko ekskursiju aplūkojot no komiskās puses.

Pret iebrukumu Stomoniakovs vēl tanī pašā dienā Japanas vēstniekam izteica kategorisku protestu.

14.februārī vēstnieks Ohta Stomoniakovam darījis zinamu savas valdības atbildi saī lietā, kurā tā, pretēji Kvantunas armijas sniegtai informācijai, pastāv, ka sadursme notikusi nevis uz padmju, kāto apgalvo krievi, bet uz Mandžugo territorijas, un ka uzbrucēji bijuši krievu robežsargi kopā ar pārbēguso mandžukiesu roţu. Konflikta izmeklēšanai Ohta licis priekšā sastādīt jauktu komisiju no krievu-japaņu un mandžukiesu pārstāvjiem.

Spriežot pēc "Tassa" sniegtā paziņojuma, Stomoniakovs ar īgnumu noraidījis so japaņu militāro iestāžu versiju, apzīmēdams to kā rupju izdomājumu un apmelojumu nolūkā maskēt so iestāžu īsto rīcību. Japanas priekslikumu par jaukto izmeklēšanas kommisiju PSRS-ba pieņemot ar gandarījumu, bet no savas puses liek priekšā kommisiju papildināt ar neitraliem pārstāvjiem. Vēstniekam nav bijis pilnvaru ~~papildināt ar neitrāliem~~ šaī jautājumā un tas apsolījis sazināties ar Tokio.

Japaņi par 14.februāra sarunas publicēšanu, un pie tam nepilnīgā veidā, jo no communiqué izlaists viss tas, kādā veidā Ohta uz Stomoniakova augsto toni reagējis, ir ļoti sasutusi.

Korpusā ar lielu interesi seko krievu-japaņu jaunajam konfliktam. Vispārējs uzskats ir tāds, ka krievi, piedodami savam 14.februāra communiqué pārāk bravurīgu toni un to sastādīdami prieks japaņiem aizvainojosos izteicienos, pasi sev izdarījusi lāca pakalpojumu, apgrūtinādami tādējādi Grodekovas robežincidenta bezsāpīgu likvidēšanu. Tanī pasā laikā ziņas, kas nāk no Japaņas, liek saprast, ka dažas turienes aprindas jau vairs netic lietas nokārtosanai diplomātiskā ceļā.

Krievi gan sevi mierina ar to, ka patreizējais tracis pie tālo Austrumu robežas esot izskaidrojams ar Japanas vēlēšanos kopā ar Vāciju iebiedēt Franciju un panākt 1935.g.2.maija krievu-franču palīdz-ibas pakta neratificēšanu. Tādu domu esmu izteicis ari kādā no maniem iepriekšējiem ziņojumiem. Cik plausibls šāds izskaidrojums ari nebūtu, tas tomēr neizslēdz, ka notikumiem tālāk risinoties līdzsinējā virzienā un stāvokli bez vajadzības paasinot ar ne visai pārdomātām un tālredzīgām deklarācijām, Padomju Savienība patiesi var nonākt pie lielākām komplikacijām ar Japanu. Starp kolēģiem korpusā jau tagad vērojams viens otrs pesimists, kas jaunu karu paredz vēl šogad. Valdošā doma tomēr ir tā, ka karu patlaban nevēlas ne viena, nedz otra puse. Pretējā gadījumā kara darbības uzsāksanai būtu pieticis ar ikvienu no 91 incidentiem, kas līdz šim registreti pie PSRS-bas un Mandžugo

gsti godājamam
Dr. K. U l,m a ņ a kungam,
Ministru Prezidentam.

(44 gadījumi) un Mandžugo-Mongolijas (47 gadījumi) robežām. Stāvoklis tomēr var grozīties, ja parlamenta vēlēšanās, kas, kā zināms, noliktas uz 2o.februari, Japanā uzvar seijukai partija, kurā liels iespaids esot taisni tām japaņu militārām aprindām, kas lietas kā ar Ķinu, tā Krieviju dzen uz asumu.

Runājot par roebžincidentiem, no japaņiem arvien saņem atbildi, ka tie esot vedami sakarā ar neskaidrībām pasās robežās. Sacītais sevišķi attiecas uz tām sadursmēm, kas notikušas starp Mongoliju un Mandžuriju, jo starp tām, ka agrākās Ķinas imperijas sastāvdaļām, pilnīgi noteiktu robežu nekad nav bijis un vēl dabā uzglabājušās robežzīmes esot palikušas no 18. gadu simteņa. Bet ari zīmējoties uz Krievijas un agrākās Mandžurijas robežu noteiktas skaidrības neesot un biezi vien krievu un ķiniešu resp.japaņu kartes vienas runājot pretīm otrām. To esot atzinusi ari krievi pasi tā sauktos Peķinas un Mukdenas nolīgumos, ko PSRS-ba 1924.g.31.maijā un 2o.septembrī parakstījusi ar Nankinas valdību un Čangsulinu. Pirmā dokumenta 7.pantā un otrā 3.pantā iet runa par robežas redemarkaciju. Pirmā no tiem teikts: "The Governments of the two Contracting Parties agree to redemarcate their national boundaries at the Conference as providet in Article II of the present Agreement, and pending such redermacation, to maintain the present boundaries". Līgumā ar Čangsulinu attiecīgais pants skan analogi: "The Governments of the two Contracting Parties agree to remarcate their boundaries through a Commission to be organisided by both Parties, and pending such redermarcation, to maintain the present boundaries".

Lasot šos traktus, paliek iespaids, ka robežzīmes Tālos Austrumos nav kārtībā, jo ja tas tā nebūtu, tad prieks kam Padomju Savienība abos 1924.g.nolīgumos iegājusi uz robežas redemarkaciju. Zīmīgs šai ziņā ir Peķinas līguma 7.panta krievu tulkojums, kas rāda, ko krievi pasi zem redemarkacijas saprot. Tur burtiski teikts: "Praviteļstva ..... soglasajutsja vnov proveritj .... svoi nacionaļnije granici i vpredj do ukazannoi proverki podderživatj suscestvujuscije granici" (citēts pēc "Sbornik deistvujuscich dogovorov", vip.1 - II, Ārlietu komisariāta izdevums, Maskavā, 1935.g.). Jādomā, ka krievi, kas Mandžurijā saimniekoja kops 1896.g., par robežas uzturēšanu kārtībā daudz nedomāja, jo Krievijas plani toreiz gāja pilnīgi pretējā virzienā, un, proti, uz Mandžurijas pakāpenisku uzsūksanu cariskā imperijā.

Robežas pārkāpumi nākot priekšā no abām pusēm. Tikai krievi par saviem nerakstot. Tā dienas lo atpakaļ uz Mandžugo territorijas nolaidusies krievu kara lidmasina un ārlietu komisariāts intervenējis pie J a panas vēstniecības dēļ lidmasinas un lidotāju atbrīvosanas.

Tāpat Maskava neko neziņoja par komplikacijām ar Mandžugo konsulātu jautājumā, lai gan ārzemju prese par to vēstija kops vairākām dienām. Vakar "Tass", nevienam negaidot, paziņoja, ka ārlietu komisariats nolēmis konsulatu Mukdenā likvidēt, jo, lūk, pēc tā vairs neesot lietiskas vajadzības.

Patiesībā lieta bija tā, ka PSRS-ba negribēja piekrist Mandžugo konsulatu ierīkosanai militārā ziņā svarīgos Sibirijas centros. Ar sava konsulārā tīkla sasaurināšanu Mandžurijā krievi mandžukiesu prasību dēļ jaunām konsulārām pārstāvībām, protams, eliminē.

Konsulāta Mukdenā slēgšana pavedina domāt, ka Maskava vairs nerēķinas ar attiecību normalizēsanu tuvākā laikā.

Rēķinoties ar visām varbūtībām Tālos Austrumos, PSRS-ba drudžaini strādā pie savas operatīvās bāzes izbūves un nostiprināšanas. Aizbaikala apgabalā esot sakoncentrēta simts tūkstošu liela strādnieku armija jaunu strategisku satiksmes ceļu būvei, galvenais no kuriem būs dzelzceļs, kas, sākdamies saipus Baikala, to lokā apiet no ziemeļiem un tālāk ies uz Nikolajevsku pie Amuras upes ietekas jūrā. Ar šī ceļa izbūvi krievi būs ieguvuši otru magistrali uz Tāliem Austrumiem, uz kuru sarkanā armija varēs balstīties, ja karā ar Japanu satiksme pa veco liniju, kas, ka zinams, iet paraleli Amurai, tiktu pārtraukta. Bez tam šovasar paredzēts pabeigt otru sliežu uzlikšanu posmā Baikals-Habarovska-Vladivostoka. Ar to tad visa Sibirijasmagistrale būs pārvērsta dubultsliežu ceļā.

Jādomā, ka satiksmes komisara Kaganoviča inspekcijas brauciena nolūks, kas paslaik uzturas Tālos Austrumos, būs stimulēt iesāktos darbus un paātrināt būvē esošo liniju pabeigšanu.

Lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, ari pie šī gadījuma pieņemt manas ļoti augsta cieņas atkārtotu apliecinājumu.

(paraksts) R.Liepiņš.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRIJA.
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
DE LETTONIE.

114

Rigā, 1936.gada 28.februārī.

№ o.848.oo.M.sl/ 87/ 6461

Valsts Prezidenta Sekretariata
saņemts 1936 g. 3 III
Ien. № 1070 akt. № 5

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, sūtņa Maskavā R.Liepiņa kunga š.g.18.februāra konfidenciālā raksta № 46/sl. norakstu.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

1 pielikums.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Valstspapīru spiestuve. 50.714. 5000. 1934. 20./VII.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.
№ 46/sl.

Noraksts. 115

Maskavā, 1936.gada 18.februārī.

Slepeni.

Augsti godājamais generalsekretāra kungs,

Pagrieziens uz labo pusi Vācijas-Lietuvas attiecībās, cik var vērot, šeit ne visai patīk. Ziņa par sūtņa Dr.Zechlina vizīti pie Lozoraitis, ko Kauņa un Berline sniedza jau 12. februarī, sejienes presē parādījās tikai 14.februarī.

Tas nepatīk ari Polijai. No poļu vēstniecības nāk informācija, ka Varsava Vācijas soli izlīgsanai ar Kauņu uzlūko kā pret sevi vērstu manevri.

Bez tranzita satiksmes samazināšanas caur koridoru, kas jau zinams no preses, Polijai, rēķinoties ar clearing'a stāvokli, par 80% nācies reducēt ari savu eksportu uz Vāciju. Kā viens, tā otrs no šiem soļiem Berlinei ļoti ķēries pie sirds un pēdējā tagad Polijai gribot parādīt, ka var iztikt ari bez tās.

Ja par šādu uztveri nebūtu dzirdējis no pirmavota, es tai lāgā neticētu, bet ja tā nāk no vēstniecības pagaidu vadītāja, tad atliek Polijas nemieru tikai registrēt.

Mēs varam vienīgi priecāties, ka radusies iespēja leišu-vācu konfliktu un to konzekvenču likvidēšanai, kas, atpašas Lietuvas, tā ari priekš mums un Igaunijas.

Pateicība pienākas ari mūsu ārlietu vadībai, kas ar ātkārtotiem draudzīgiem mājieniem Lietuvu pamudināja uz zinamu iecietību un piekāpību.

Ar patiesu augstcieņu

(paraksts) R.Liepiņš

Augsti godājamam

V. M u n t e r a kungam,

Ārlietu ministrijas
generalsekretāram.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRIJA.
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
DE LETTONIE.

№ 0.848.00.M.sl/ 82/ 6462.

Rigā, 1936.gada 28.februārī. 116

Konfidenciāli.

Valsts Prezidenta sekretariāts
saņemts 1936 g. 3 III
Ien. № 1071 akt. № 5.

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godājamais Prezidenta kungs, sūtņa Maskavā R.Liepiņa kunga š.g.22.februāra konfidenciālā raksta № 52/sl. norakstu.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godājamais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

Pielikumā: minētais.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Valstspapīru spiestuve. 50.714. 5000. 1934. 20./VII.

Noraksts. 117

Latvijas sūtniecība

PSR Savienībā.

№ 52/sl.

Maskavā, 1936.gada 22.februārī.

Konfidenciāli.

Augsti godājamais Ģenerālsekretāra kungs,

Sakarā ar Ministru Prezidenta Dr.K.Ulmaņa kunga 20.februāra telegrammu un vakardienas telefonisko sarunu ar Jums pagodinos šeklāt norakstā nosūtīt protesta tekstu, ko "Pravdas" 18.februāra raksta lietā nodošu ārlietu komisariātam.

Ārlietu komisara vietnieks Stomoniakovs mani šaī jautājumā pieņems rīt pēc pusdienas.

Pielikumā: minētais.

Ar augstu cieņu

(paraksts) R.Liepiņš.

Augsti godājamam

V. M u n t e r a kungam,

Ārlietu ministrijas
ģenerālsekretāram.

В газете "Правда", органе Центрального Комитета и МКВКП/б/, в номере от I8-го февраля под заглавием "Фашизм в Латвии" помещена статья некоего В.Вернера, автор которой путем грубой фальсификации и извращения фактов старается представить в отрицательном свете деятельность правительства Латвии, которая, кстати сказать, за сравнительно короткое время, несмотря на переживаемый мировой хозяйственный кризис, может указать на значительные успехи и достижения во всех областях народной жизни, - употребляя при этом как по адресу главы правительства, Министра-Президента г.К.Ульманис, так и всего правительства оскорбительные выражения.

Но упомянутая статья этим не ограничивается. Ее автору необходимо скомпрометировать также и внешнюю политику Латвии, инсинируя, несмотря на более чем очевидную вздорность своего утверждения, будто бы в Латвии подготовляется плацдарм для вооруженного похода ~~Л~~ Германии против СССР.

В статье далее есть место, где говорится: "Фашистская клика ... во главе с г.Ульманисом будет вершить судьбы страны, пока власть не вырвут из их рук антифашистские народные массы. Мобилизация масс под знаменем антифашистского народного фронта - самая непосредственная задача коммунистов и социалистов Латвии". Это уже приходится квалифицировать как открытый призыв к восстанию и к низвержению существующего в Латвии строя.

Не вдаваясь в дальнейшие подробности статьи, которая целиком полна бессильной злобы и ненависти к существующему в Латвии строю и правительству, Латвийская Дипломатическая Миссия видит себя вынужденной заявить протест против подобного образа действий ответственного органа советской печати.

Такие статьи, отравляя общественное мнение и без малейшего основания натравлия одну страну против другой, тем самым способны подвергнуть серьезному испытанию дружественные отношения, которые так счастливо установились между Латвийской Республикой и Союзом Советских Социалистических Республик.

Москва, февраля 1936 г.

LATVIJAS
ĀRLIETU MINISTRIJA.
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
DE LETTONIE.

№ o.848.oo.M.sl/ 108/ 6987.

Rigā, 1936.gada 5.martā.

119

Konfidenciāli.

Valsts Prezidenta sekretariata
saņemts 1936 g. 7.III
Ien. № 1142 akt. № 5

Augsti godājamais Valsts Prezidenta kungs,

Pagodinos nosūtīt Jums, augsti godātais Prezidenta kungs, sūtņa Maskavā R.Liepiņa kunga š.g.24.februāra slepeno rakstu № 53/sl. norakstā.

Izlietojot šo gadījumu, lūdzu Jūs, augsti godātais Prezidenta kungs, pieņemt manas augstas un dziļas cieņas apliecinājumus.

1 pielikums.

Augsti godājamam

Valsts Prezidenta kungam,

Rigā, Pilī.

Valstspapīru spiestuve. 50.714. 5000. 1934. 20./VII.

Latvijas sūtniecība
PSR Savienībā.

№ 53/sl.

Noraksts. 120

Maskavā, 1936.gada 24.februārī.

Slepeni.

Augsti godājamais Prezidenta kungs,

Papildam vakardienas telegrafiskai informācijai pagodinos ziņot, ka, izpildot Jūsu rīkojumu, 23.februārī apmeklēju ārlietu komisara vietnieku Stomoniakovu un nodevu mūsu protestu sakarā ar "Pravdas" s.g.18.februāra rakstu "Fasism v Latvii". Tā ka man ho generalsekretāra V.Muntera kunga bija norādīts, ka mūsu interesēs ir, lai démarche būtu fiksēta rakstiski un, rēķinādamies ar visām ieventualitātēm, es protesta tekstu pirms tā nodošanas nolasīju. Kad Stomoniakovs jautāja, vai viņam manu paziņojumu pierakstīt, teicu, ka tas nav vajadzīgs, jo man uzdots atstāt tekstu.

Paņēmis tekstu, Stomoniakovs izteica nožēlošanu, ka, neskatoties uz vēlēšanos man kā jaunam Latvijas sūtnim izrādīt pretimnāksanu, viņam mūsu protestu tomēr nākoties noraidīt, jo Padomju valdība nevarot uzņemties atbildību par preses rakstiem. Padomju prese esot brīva temātu izvēlē un tā varot rakstīt, kas tai patīkot, un tai nebūt neesot savi raksti ieprieks jāsūtot ārlietu komisariātam apbrobacijai. Es droši vien būsot jau novērojis, ka "Pravda" netaupot pat tautas komisarus. Kādā jaukā dienā varot tur parādīties pat visasākā kritika ari par ārlietu komisariātu bez kā pēdējais to varētu novērst.

Iebildu, ka ari Latvijā nepastāv iepriekšēja cenzūra un ka prese var rakstīt, ko tā grib, bet laikraksti zin, ka par nepareizību pašanu, un vēl jo vairāk par draudzīgas valsts valdības aizkāršanu, tiem nāksies atbildēt.

Bet konkretā gadījumā "Pravdas" raksts esot vērsts pret valdību, bet ne valsts galvu, kadēļ pēc starptautiskām usancēm avizi pie atbildības neesot iespējams saukt.

Uz to atbildēju, ka mēs to, kā tas redzams no tikko nolasītā protesta, nemaz neprasam, bet gan sagaidam no Padomju valdības, ja tā ir par labām attiecībām ar Latviju, lai šādi raksti vairāk neparādītos.

Stomoniakovs uz to pateica, ka ne viņš, nedz Litvinovs šādu solījumu nevarot dot. Kritiski raksti par Latviju varot nākt priekšā ari turpmāk.

Izvēlēdamās protesta ceļu, Latvijas valdība, pēc viņa domām, darot nepareizi. Ārzemju laikrakstu speciālkorespondenti no Rigas izplatot pa visu pasauli melu ziņas par PSRS-bu, un, ja Maskava gribētu nostāties uz mūsu izvēlētā ceļa, tad sūtniecībai Rigā vajadzētu ierīkot speciālu referentu protestu rakstīšanai. Vēl varētu saprast un piekrist, ja mēs būtu nākuši ar zināmu jautājumu kompleksa pārrunām, bet protestēt pret katru avižu rakstu, - to nekādi nevarot saprast. Ar šādu rīcību mēs viņu spiedīšot uz prieksu vairāk sekot Latvijas presei un, PSRS-bai nelabvēlīgiem rakstiem parādoties, nākt ar protestiem. Kam tas nāksot par labu?

Atbildēju, ka man jāliecina, ka, par cik sekoju Latvijas presei, tagadējās valdības laikā neesmu pamanījis tālu neko līdzīgu "Pravdas" rakstam.

"Ārzemju korrespondencēm no Rigas", varbūt, 9o gadījumos no loo nav neka kopēja ar Latviju un tās vienkārsi cepj redakcijas pašas. Ja visas tās patiesi būtu gājušas caur Rigu, Latvijas telegrafs vismaz būtu nopelnījis prāvu kuskļi naudas.

Ari mēs šķirojam svarīgas lietas no mazāk svarīgām. Latviešu komunistu avizes sistemātiski sniedz melu ziņas par Latviju. Tāpat "Izvestijās" kādu laiku atpakaļ bija uzbrukts viceministrim Bērziņam, bet mēs nekādus formālus soļus nesperam cerībā, ka ārlietu komisariāts pats

gsti godājamam
Dr. K. U l m a ņ a kungam,
Ministru Prezidentam.

121

no sevis darīs kas tādos gadījumos paraksts. Citāda lieta stāv ar "Pravdu". Šis laikraksts ir partijas oficiozs un runā esošais raksts, saturēdams smagus apvainojumus valdībai, aicina uz sacelšano un dumpi pret Latvijā pastāvoso iekārtu. Vai tad tādas lietas ari būtu "sīkumi"?

Bez tam, kas zīmējas uz PSRS-bas pārstāvību Rigā, man no agrākās prakses ministrijā palicis atmiņā, ka tā nemaz tik vienaldzīga nebija pret to, ko rakstīja prese, un arvien uz "Segodnia'a" rakstiem attiecīgi reagēja.

Stomoniakovs taisnojās, ka viņš raksta saturu, kas viņam ganticis celts priekšā, vairs lāgā neatceroties, bet viņam liekoties, ka tanī nekas sevišķs neesot bijis. Bez tam korrespondence laikrakstā bijus ievietota tā saucamā "pagrabā" (feljetona nodalījumā).

Padomju prese par Latviju pēdējā laikā vispār maz rakstot un minētā raksta parādīsanās "Pravdā", laikam, būšot izskaidrojama tādējādi,ka redakcija ievietojusi pirmo ienākušo rakstu un pie tam vēl jo vairāk tādēļ, ka tas apskatot stāvokli kaimiņvalstī.

Bez pamata es domājot, ka valdība atbildot par partijas presi. Tas esot maldīgs ieskats,kas,diemzēl.vēl sad tad nākot priekšā ari citur.

Es atsaucos uz latviešu komunistu presi.Bet kas to lasot?Viņš to nemaz nepazīstot.Uz to iemetu starpā, ka ja šiem izdevumiem nebūtu lasītāju,tad,domājams,tie,laikam,neiznāktu.

Vajagot saprast ari emigrantu psichologiju.Būdami sarūgtināti par neveiksmēm,tie nemaz nespējot būt objektīvi,~~Būdami sarūgtināt~~ un turēties lietiskās robežās. Viņs ari pats bijis emigrants un emigrantu psichi pazīstot

No jauna pārgāju uzbrukumā un teicu,ka par to,ka padomju prese maz raksta par Latviju,mana valdība,laikam,gan nekad neprotestēs.Kā redzams konkrētā gadījumā,mēs iejaucamies tikai tad,ja par mums raksta un pie tam nepatiesību,pat kūda uz dumpi. Jautāju,vai norādījums uz preses brīvību un partijas preses neatkarību būtu saprotams tādējādi,ka ar līdzīgu rakstu parādīsanos jārēķinas ari uz prieksu.

Stomoniakovs lūdza,lai no viņa vārdiem nesecinot vairāk,nekā viņš teicis,uz ko iebildu,ka es nevis kautko sacinu,bet tikai jautāju,lai dabūtu skaidrību.

Ja PSRS-ba patiesi vēlas uzturēt draudzīgas attiecības starp abām valstīm,tad tai nāktos novērst visu ko tādu,kas tam nāktu par ļaunu un tas varētu nelabvēlīgi ietekmēt. Grūti uzlūkot par normālu tādu stāvoklis, kad padomju prese šķērso Savienības ārpolitisko kursu,bet ārlietu komisariats tikai noskatas.

Iedomāsimies,kas notiks,ja "Pravdas" artikelis nokļūs Latvijas presē un tā to sāks diskutēt un ieņemt stāvokli.Tacu skaidrs,ka no polēmikas kaut kādi nogulsnējumi paliks pāri,kas attiecībām galu galā par labu nenāks.

Stomoniakovs palika domīgs.Varēja redzēt,ka viņš iekšēji visam tam piekrīt,bet aiz formāli-taktiskiem apsvērumiem uz manu argumentāciju ieiet nedrīkstēja un tādēļ grozīja tematu,apprasoties par Latvijas saimniecisko stāvokli.

Lasot šo ziņojumu,Jums,augsti godājamais Prezidenta kungs,uzkritīs augstais krievu tonis un nevēlēšanās savas kļūdas atzīt.Nedomāju,ka raksts "Pravdā" iekļuvis ar ārlietu komisariāta ziņu.Staļina organs ir tik neatkarīgs,ka var sev atļauties visādas bezkaunības,un sis nav pirmais gadījums,kad partijas vadība Litvinovam jauc karti.s.Ārlietu komisariātam sis raksts nevar būt patīkams,jau aiz tā vienkāršā iemesla,ka pēc franču-krievu palīdzības pakta raitficēšanas nāksies domāt par tā tālāku izveidošanu uz kolektivitātes pamatiem un Baltijas valstis šai kombinācijā tacu ir viens no komponentiem.Jāatzīmā ari, ka pēc šīs izrunāšanās,neskatoties uz Stomoniakova negribēšanu uzņemties jebkādas obligācijas preses lietās,mūs pādomju prese tomēr kādu laiku liks mierā.

Kā vakar dzirdēju no Tofera,tad igauņu presē parādījusies ziņa,ka sakarā ar "Pravdas" rakstu mēs krieviem iesniedzot protestu.Iespējams, ka,ja šī ziņa par mūsu protestu nonāks līdz Maskavai,"Tass" nāks ar paskaidrojumu no savas puses,un tad lieta var sākties no jauna.

Lūdzu Jūs,augsti godājamais Prezidenta kungs,ari pie šī gadījuma pieņemt manas patiesi dziļas cieņas atkārtotu apliecinājumu.

(paraksts) R.Liepiņš.

122

Saņemts no V. P.
1936.g. "9" X

Konfidenciāli.

Pro memoria

(Padomju Savienības finances un ārējā tirdzniecība).

Iesākuma zelta fonds.

Pēc datiem, kurus sniedz padomju zinatnieki un autoritātes finanču lietās[x)], Krievijas zelta krājumu vērtība 1917.gada oktobra revolucijas laikā bijusi 1.lol.ooo.ooo.- zelta rubļu liela. No šiem krājumiem 451.ooo.ooo.- rubļu atradušies Maskavā un atlikums 65o.ooo.ooo.- rubļu uzglabāts aiz militāri-politiskiem iemesliem Kazaņā.

Ja Maskavas zelta krājumu tūliņ pēc revolucijas pārņēma lielinieki, tad citāds liktenis ir bijis Kazaņas zelta krājumiem, kurus "baltiem" bija izdevies aizvest uz Omsku. Tur tie nokļuva Kolčaka valdības rīcībā, kura kādu daļu no minētiem krājumiem izlietojusi savas armijas vajadzībām. Šī zelta atlikums pēc Kolčaka valdības sabrukuma nonāca čekoslovāku legionāru rokās. Lai nodrošinātu sev iespēju netraucēti un bez cīņām atkāpties uz austrumiem, čekoslovaku legionāru vadība 192o.gada janvara mēneša beigās panāca ar Padomju valdību vienošanos, pēc kuras čekoslovaki tai nodeva zelta krājumus 4o9.ooo.ooo.- rubļu vērtībā.

No tūdāl celā iegūtiem zelta krājumiem Padomju valdība nodeva Vācijai 121.ooo.ooo.- zelta rubļu, saskaņā ar 1918.g.27.augusta papildus vienošanos pie Brest-Litovskas miera līguma.

Atlikušie zelta krājumi 739.ooo.ooo.- rubļu apmērā tā tad sastāda to zelta fondu, ar kuru padomju valdība

---

x) Starp tiem sevišķu uzmanību pelna prof.L.N.Jurovskis ar savu darbu "Ģeneža-naja poļitika Sovetskoj vlasti" (Moskva,1928).- Prof.Jurovskis ir viens no padomju naudas reformas (cervoņeca ievesanas) pazīstamiem autoriem. Ilgus gadus viņš darbojies kā padomju finansu komisariata kolegijas loceklis. Arestēts 193o.gadā.

uzsāka savu finansu saimniecību.

Zelta krājumu pieauguma.

Padomju valdības zelta krājumu pieaugums varēja rasties no sekošiem trīs avotiem: 1) Krievijas zelta ražas; 2) zelta ievedumiem no ārzemēm, un 3) zelta pieauguma, kas iegūts ar banku seifu satura nacionalizēšanu, konfiskācijām, "iepirkumiem" no tautas, u.t.t.

Nav zināmi nekādi dati, kas norādītu, ka padomju valdības 14 gadu pastāvēšanas laikā ārvalstu zelts būtu ieplūdis Padomju Savienībā. Drīzāk gan jāpieņem, ka kaut cik ievērojamos daudzumos tas nav noticis.

Ievērojams zelta pieaugums ir, zināms, radies ar seifu nacionalizēšanu, konfiskācijām u.t.t. Tomēr ir neiespējams pat aproksimatīvi noteikt šī pieauguma apmērus, jo padomju dati un skaitļi par to nav mums pieejami, nedz zināmi.

Zelta raža.

Krievijas zelta raža 1913.gadā bija 6o.837 kilogrammu liela. Šos pirmskara zelta ražas apmērus padomju valdība nav sasniegusi ari vēl tagad.

Revolucija un tai sekojušais pilsoņu karš dezorganizējoši atsaucās ari uz zelta ražu un pēc revolucijas laikmetā līdz 1923.gada beigām šajā ceļā iegūts zelts tikai par apmēram 4o.ooo.ooo.- rubļu.

Padomju zelta ražas apmēri un pakāpeniskais pieaugums redzams no sekojošas tabeles:

(Kilogrammos tīra zelta)

1924.gadā	. . . . .	18.48o
1925. "	. . . . .	21.565
1926. "	. . . . .	27.833
1927. "	. . . . .	25.194
1928. "	. . . . .	27.965
1929. "	. . . . .	33.76o
193o. "	. . . . .	44.593
1931. "	. . . . .	52.9o7
	Kopā . . .	252.297, kas à 32.15 dotu

8.111.349 unces tīra zelta. Šī zelta vērtība, rēķinot $ 2o,6o par vienu unci, līdzinātos $ 167.662.ooo vaj

(1,94 rbl.par dolaru) 325.ooo.ooo.- rubļiem. Pieskaitot šai summai vēl 4o.ooo.ooo.- rubļu, kas iegūti no zelta ražas līdz 1923.gada beigām, dabujam 365.ooo.ooo.- rubļu, par kādu summu Padomju Savienības valsts bankas zelta krājumi ir pavairojušies zelta ražošanas ceļā līdz 1931.gadam (ieskaitot).

Valsts bankas zelta krājumu kopvērtība.

Pieskaitot pie 739.ooo.ooo.- rubļiem, kas saistādīja iesākuma zelta fondu, vēl 365.ooo.ooo.- rubļus, kas iegūti ar zelta ražu, dabujam 1.1o4.ooo.ooo.- rubļus. Šī summa tā tad reprezentē to zelta krājumu kopvērtību, kuri līdz 1931.gadam nonākuši padomju valsts bankas rīcībā no zinamiem un augstāk jau minētiem avotiem.

Citi zelta krājumi.

Spriežot tomēr pēc padomju valdības publicētiem datiem, kā arī izmantojot citus pieejamus avotus, ir jānāk pie slēdziena, ka padomju valdības rīcībā vajadzēja faktiski atrasties ievērojami lielākiem zelta krājumiem, nekā tie 1.1o4.ooo.ooo.- rubļu, par kuriem tikko minēts.

Padomju finansisti savos darbos aizrāda, ka iesākuma zelta fonds (739.ooo.ooo.- rubļu) bijis ar uzviju izsaimniekots jau līdz 1923./24.saimnieciskā gada[x)] beigām par iepirkumiem, kas izdarīti ārzemēs. Tādu zelta krājumu samazināšanos apstiprina ari tas apstāklis, ka PSRS valsts banka uz 1924.gada 1.janvari uzrāda tikai 87,5 miljonu rubļu lielu zelta fondu.

Pēcrevolucijas laikmetā līdz 1923./24.saimnieciskā gada beigām padomju ārējās tirdzniecības un finanču komisariatā izdevuši par iepirkumiem ārzemēs kopsummā 869.9oo.ooo.- rubļu. Ja pieskaitam šai summai 141,9 miljonu rubļu, kas figurē kā PSRS valsts bankas zelta fonds uz

---

x) No 192o.gada padomju saimniecības gads iesākās ar katra gada 1.oktobri. Sākot ar 193o.gada 1.janvari, padomju saimniecības gads sakrīt ar kalendara gadu.

125

1925.gada 1.janvāri, tad dabujam 1.oll.8oo.ooo.- rubļus, par kādu zelta kvantumu padomju valdība ir tā tad disponējusi līdz 1924.gada beigām.

Valsts bankas zelta fonda pieaugums pēc 1923.gada.

Par zelta fonda un citu vērtību turpmākiem apmēriem un pārmaiņām PSRS valsts bankā liecina sekoša tabele:

	Zelts monetās un stienos.	Platina;sudrabs monētās u.stienos	Ārzemju valutā.	Kopā
	(1.ooo.ooo.- Rbl.)			
Janvars 1. 1924.	87,5	1,1	54,9	143,5
" 1. 1925.	141,9	13,o	98,7	253,6
" 1. 1926.	182,4	34,o	49,9	265,o
" 1. 1927.	164,4	3o,4	6o,6	255,4
" 1. 1928.	188,6	2o,7	73,5	282,8
" 1. 1929.	178,6	44,4	78,5	3o1,5
" 1. 193o.	285,7	34,6	67,9	388,2
" 1. 1931.	483,6	22,2	52,1	557,9
" 1. 1932.	637,9	22,8	44,9	7o5,6

No šīs tabeles redzams, ka laikā no 1925.g.l.janvara līdz š.g.l.janvarim padomju valsts bankas zelta krājumi pieauguši par 496.ooo.ooo.- rubļiem.

PSRS zelta eksports.

Apskatot jautājumu par zelta daudzumu, kas atradies padomju valdības rīcībā, jāņem vēl vērā padomju zelta eksports, kurš virzīts gandrīz vienīgi uz Vāciju. Pēc ziņām no vācu un franču avotiem padomju valdība ir izvedusi pēdējos četros gados (līdz 1931.gadam ieskaitot) 373.664.ooo.- rubļu zelta.x)

Zelta fondi.

Rezimējot augšā sacīto, ir jānāk pie slēdziena, ka padomju valdība savā 14 gadu pastāvēšanas laikā ir

---

x) 1931. un 1932.gados caur Latviju nosūtīts uz Vāciju zelts 193.2oo.ooo.- rubļu vērtībā.

126

<u>disponējusi</u> par sekošiem zelta krājumiem:

<u>A.</u>

1) zelta krājumi līdz 1924.
gada beigām . . . . . z.rbl. 1.oll.8oo.ooo.-
2) zelta fonda pieaugums
valsts bankā no 1925.
līdz 1931.g.(ieskaitot) " 496.ooo.ooo.-
3) zelta eksports . . . . " 373.664.ooo.-
Kopā . . . z.rbl. 1.881.464.ooo.-

<u>B.</u>

1) Iesākuma zelta fonds . z.rbl. 739.ooo.ooo.-
2) zelta raža . . . . . " 365.ooo.ooo.-
Kopā . . . z.rbl. 1.1o4.ooo.ooo.-

<u>Starpība</u> starp A un B . . . . z.rbl. 777.464.ooo.-

<u>ezinamais zelta fonds.</u> Par avotiem, no kuriem radušies mūsu B.grupā minētie zelta krājumi, ir atrodami padomju valdības un zinatnieku norādījumi un konstatējumi, kamdēļ varētu teikt, ka šie krājumi nāk no <u>zinamiem</u> avotiem. Tomēr, kā tas redzams no A. grupā minētiem skaitļiem, padomju valdība savas pastāvēšanas laikā ir disponējusi par zelta krājumiem (z.rbl. 1.881.464.ooo.-),kas tālu nesedzās ar zeltu, kuru devuši iesākuma fonds un zelta raža (z.rbl.1.1o4.ooo.ooo.-). Starpība z.rbl.777.464.ooo.- apmērā tā tad reprezentē zelta krājumus, par kuru iegūšanas veidu padomju valdība un finansisti klusē, kādēļ šos krājumus varētu apzīmēt par <u>nezinamo</u> zelta fondu.

Ap šo nezinamo zelta fondu klājas noslēpumaina migla. Mums trūkst datu, lai varētu noteikti atbildēt uz jautājumu, no kādiem avotiem šis zelts iegūts. Iespējami vienīgi hipotētiski izskaidrojumi.

Mēs varam vispirms neapšaubīt padomju datu parei-

zību. Tādā gadījumā ir jāpielaiž, ka šis nezināmais fonds ir sastādījies no zelta krājumiem, kas iegūti ar seifu saturu nacionalizēšanu, konfiskācijām, "iepirkumiem" no tautas u.t.t.

Ir ari iespējams, ka lielinieku iesākuma zelta fonds ir bijis ievērojami lielāks, nekā padomju finansisti to uzrāda. Daļa no šī zelta, kā segums papīra naudai, bija nodota padomju valsts bankai, kura par to publicē savos biļetenos, kamēr atlikušā daļa varēja atrasties finanču komisariata rīcībā, kā zinams slepens fonds tādām vajadzībām, par kurām nav vēlams ziņot atklātībai.

Bet mēs varētu ari šaubīties par padomju datu pareizību, ņemot it sevišķi vērā, ka šis nezinamais fonds (z.rbl. 777.464.ooo.-) ir gandrīz tikpat liels, kā zelta krājumi, kurus lielinieki saņēma kā mantojumu no iepriekšējās krievu valdības (z.rbl.86o.ooo.ooo.-). Var rasties jautājums, vai tiešām tik lielus zelta krājumus lielinieki varēja iegūt ar seifu nacionalizēšanu un konfiskācijām. Nostājoties uz tāda skepticisma viedokļa, ir jāapšauba ari padomju ziņojumi par zelta krājumiem valsts bankā.

Tikpat neskaidrs ir jautājums par to, kas notiek ar zeltu, kuru padomju valdība tik intensivi eksportē uz Vāciju. Vai šis zelts (aiz kādiem mums nezinamiem iemesliem) tiek vienkārši noguldīts Vācijas valsts bankas velvēs uzglabāšanai, vai ari tas tiek izlietots kā nodrošinājums padomju valdības lieliem parādiem un maksājumiem Vācijā?

Kā jau augstāk atzīmēts, uz visiem šiem jautājumiem, kas paceļas sakarā ar padomju valdības nezinamo zelta fondu, ir neiespējams dot noteiktas un drošas atbildes. Esam tamdēļ spiesti aprobežoties ar aizrādījumu, ka tādi jautājumi vispār <u>var</u> pacelties.

Ka Padomju Savienības finanču stāvokli nevar tomēr

uzskatīt par sevišķi apmierinošu, par to liecina ne tikai ārkārtīgi striktie valdības soļi pret valutas izvešanu, bet ari tādi pēdējos gados pielietotie līdzekļi valutas iegūšanai, kā Torgsins, Inturistu biroji, sevišķs režims pie pārtikas paciņu nosūtīšanas, u.t.t. Ja lielvalsts ar 16o miljoniem iedzīvotāju ir spiesta ķerties pie tik samērā sīkiem līdzekļiem, lai sekmētu ārzemju valutu ieplūšanu, tad ir jādomā, ka viņas iekšējās financiālās grūtības nav mazas.

Ārējā tirdzniecība.

Padomju tirdzniecības statistika sniedz sekošus datus par Padomju Savienības ārējo tirdzniecību laikā no 1918.gada līdz 1923./24. saimniecības gada beigām:

	Eksports.	Imports.	Bilance.
	(1.ooo.ooo.- rbl.)		
1918.gads	8,1	1o5,2	- 97,1
1919. "	o,1	3,1	- 3,o
Janv.-sept.192o. "	1,3	7,8	- 6,5
192o./21. "	1o,o	179,o	- 169,o
1921./22. "	63,9	27o,8	- 2o6,9
1922./23. "	133,2	147,9	- 14,7
1923./24. "	369,2	233,5	+ 135,7
Kopā . . .	585,8	947,3	- 361,5

Šaī tabelē pievestie skaitļi ir aprēķināti pēc pirmskara cenām, kā to līdz 1923./24.saimniecības gada beigām darīja padomju muitas un tirdzniecības statistika. Birmingham Bureau of Research ir pārkalkulējusi šīs pašas tabeles skaitļus pēc pēckara cenām. Saskaņā ar šo Birmingham'as kalkulaciju padomju ārējās tirdzniecības pasivitāte līdz 1923./24.gada beigām palielinājas no Rbl.361.5oo.ooo.- uz Rbl. 492.6oo.ooo.

Par padomju ārējo tirdzniecību no 1924./25.gada līdz

129

1931.gadam (ieskaitot) padomju statistika sniedz sekošus datus, aprēķinot eksportu un importu pēc pēckara cenām.

	Eksports.	Imports.	Bilance.
	(1.000.000.- rbl.)		
1924./25.gads	558,6	723,5	- 164,9
1925./26 "	676,6	756,3	- 79,7
1926./27. "	770,5	712,7	+ 57,8
1927./28. "	777,8	945,5	- 167,7
1928./29. "	877,6	836,3	+ 41,3
sevišķais kvartals okt.-dec.1929.g.	262,6	247,6	+ 15,0
1930.gads	1.036,4	1.058,8	- 22,4
1931. "	811,2	1,105,0	- 293,8
Kopā	5.771,3	6.385,7	- 614,4

Dažādi slēdzieni.

No abām augšā pievestām tabelēm redzams, ka viņā Padomju Savienības līdzšinējā pastāvēšanas laikā viņas ārējā tirdzniecība ir bijusi pasīva par Rbl.1.107.000.000.-

Parādi ārzemēs.

Padomju valdības publicētos rakstos un konstatējumos nav atrodami dati par viņas parādiem ārzemēs. Par šo jautājumu ir tomēr izteikušās vairākas autoritātes citās valstīs.

Ir jāpieņem, ka par šo jautājumu vispareizāki ir informēti vāciu finansisti un zinātnieki, jo padomju parādi Vācijai ir vislielākie.

Direktors Hans Kraemers no "Russland Ausschuss der deutschen Wirtschaft", kurš nav nekādā ziņā naidīgi noskaņots pret Padomju Savienību, ir tajos ieskatos, ka padomju parādus ārzemēs varot vērtēt no 2 miljardi līdz 2,4 miljardiem vācu marku, t.i. no 1 miljona līdz 1,2 miljoniem zelta rubļu ("Ostwirtschaft" № 3,1932.).

131

2) pieprasīs pēc iespējas ilgākus kredītus saviem pasūtījumiem un centīsies panākt līdzšinējo kreditu saistību pagarināšanu.

Tālāk ir skaidrs, ka padomju izstāvošie parādi ārzemēs ir pārāk lieli, lai tos varētu attaisnot vienīgi ar ārējās tirdzniecības bilances pasivitāti. Augstāk jau konstatējām, ka līdz š.g.1.janvarim padomju valdība ir disponējusi par zelta krājumiem, kuru vērtība līdzinas Rbl.1.881.464.ooo.- Šai summai mēs varētu vēl pieskaitīt 1 miljardu rubļu lielo parādu ārzemēs, jo šis parāds ir aizņēmums, par kuru tā tad ari ir disponējusi padomju valdība. Ja nu ņemam vērā, ka visā padomju valdības pastāvēšanas laikā viņas ārējās tirdzniecības bilance ir bijusi pasīva par Rbl. 1.1o7.ooo.ooo.- un ka valsts bankas velvēs vēl atrodas tikai 637,9 miljonu rubļu zelta, tad jānāk pie slēdziena, ka padomju valdības pastāvēšanas laikā vairāk par 1 miljardu zelta rubļu ir izdoti tādām citām vajadzībām, kas nebija izsauktas no nepieciešamības izlīdzināt savu pasīvo ārējās tirdzniecības bilanci.

Kādas gan varētu būt šīs <u>citas</u> vajadzības, kuru apmierināšanai izdota tik liela summa? Jāpieņem, ka šajos izdevumos varētu ietilpt sekoši posteņi: <u>neredzamais</u> imports (t.i.tādu preču ievešana, par kurām ziņot atklātībai nav vēlams), pārstāvību uzturēšana ārzemēs, procentu maksājumi par kreditiem, subsidijas politiskām organizācijām ārzemēs (Kominterns), GPU ārējās nodaļas finansēšana, u.t.t.

Austrumnodaļā, 1932.gada 29.oktobrī.

V.O-

Latvijas Valsts
vēstures arhīvs

NOSLĒGUMA LAPA LIETAI Nr. 66 apr., 1 f., 1303

Lietā ienumurētas 131 (simts trīsdesmit viena)
(cipariem un vārdiem)

lapas no Nr. 1 līdz Nr. 131

tai skaitā: galvenās lapas

izlaistie numuri

iekšējā apraksta lapas

vecie lietvedības vāki

Lietu fiziskā stāvokļa un formēšanas īpatnības	Lapu Nr. Nr.
autogrāfi	
zīmogi	
drukāti materiāli	
attēlu materiāli	
grafiskie materiāli	
aploksnes ar markām	
aploksnes bez markām	
pasta atklātnes	
ielikumi aploksnēs	
tīrās lapas	
saplēstas lapas (to daļu skaits)	
citas īpatnības	

18.05.2004 _____ _____ _____
(datums) (amats) (paraksts) (salasāms paraksts)

LIETA PĀRBAUDĪTA

Izsniegšanas datums, paraksts	Atgriešanas datums, paraksts	Izsniegšanas datums, paraksts	Atgriešanas datums, paraksts
Pārbaudīts lasītavā 200.4. g. 21.06			
Pāc6. 02.09.2022 BN			